

Onyıllardır bekleyen
reform: **Vergi**

Görüş

Aralık 2011 - 10 TL KDV Dahil

71

10

Maliye Bakanı Mehmet
Şimşek ile söyleşi
“**VERGİ USUL KANUNU
İLE GELİR VERGİSİ
KANUNU’NU YENİDEN
YAZACAĞIZ**”

16

Prof. Dr. Ünal Zenginobuz
**TÜRKİYE’DE VERGİLER,
KAMU HİZMETLERİNDEN
MEMNUNİYET VE
DEMOKRATİK TEMSİLİYET**

32

Dr. A. Bumin Doğrusöz
**KAYIT DIŞI EKONOMİ İLE
MÜCADELE AÇISINDAN
ÖZEL HUKUK**

36

Jens Ruebbert
**ÇİN’DE BÜYÜMEYE
BAKİŞ DEĞİŞİYOR**

46

Dr.Li Jinkui ile söyleşi
ÇİN’DE KENTLEŞME

52

Prof.Song Yinchang
ile söyleşi
**SOSYAL GELİŞMEDE
ÇİN’İN UMUDU
ORTA SINIF**

68

Tayfun Beyazıt
“**WALL STREET
İŞGAL HAREKETİ**”
VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

VERGİYLE BARIŞ

ADİLCE
VERGİLENDİRİLMİŞ
KAZANÇ KUTSALDIR

HEDEF:
REKOR SAYIDA
VERGİ REKORTMENİ

VERGİNİ ÖDE,
HESABINI SOR!

Kayıt
dışı,
saf
dışı

KAYIT DIŞINA
KAYITSIZ KALMA

Ormanada'nın renkli dünyasını keşfetmek için
örnek evimize davetlisiniz.

Şehirde ormanı, ormanda yaşamı bir arada yakalamak isteyenlerin sıcaklık komşuluk ilişkileri kuracağı Ormanada'da, yaşam tarzınıza en uygun evi birlikte seçmek üzere sizi örnek evimize bekliyoruz.

Burası Ormanada...

Eczacıbaşı Gayrimenkul Geliştirme ve Yatırım
Tel: (0212) 201 59 30

www.ormanada.com

ORMANADA ÇÖZÜM ORTAKLARI
TORTI GALLAS AND PARTNERS

KREATİF MİMARLIK

RAINER SCHMIDT LANDSCAPE ARCHITECTS

KORAY İNŞAAT

TEKYOL PLUS

Editörün Notu

Zafer Ali Yavan
TÜSİAD Genel Sekreteri

BİLİNEN KONULARA FARKLI BAKIŞ AÇILARI

Türkiye'nin on yıllardır gündeminde olan vergi reformu konusu, zaman zaman alevlenip, sonra tekrar sönerek günümüze kadar geldi. Onlarca rapor, yüzlerce makale yazıldı, çok sayıda araştırma yapıldı. Hükümetler suçlandı, idare yetersiz bulundu, mükellefin bilinci sorgulandı. Kuşkusuz yıllar içinde birçok şey de yapıldı. Hem alt yapıda, hem de politikalarda önemli mesafeler kaydedildi. Yine de, henüz hâlâ, yapılabileceklerin hepsi yapıldı diyebilmekten uzak bir noktadayız.

Gelişmiş ülkelerde de son zamanlarda vergi çok tartışılan konular arasındaydı. Özellikle küresel krizle birlikte canlanan tartışmalar, hem gelir dağılımı ve vergi ilişkisinde, hem mali operasyonların vergilendirilmesi mesesinde, hem de hükümetlere vergilerin kullanılış biçimleri üzerine hesap sormaya odaklanıyordu. Ülkemizde de, Van depreminden sonra “deprem vergileri nereye harcandı” sorusuyla ve ÖTV artışlarıyla vergi meselesi bir kez daha gündemin üst sıralarına tırmandı.

Bu sayımızda, Maliye Bakanı Sayın Mehmet Şimşek, vergi ile ilgili nelerin yapıldığını ve daha nelerin yapılması gerektiğini ortaya koyuyor ve “deprem vergisi” tartışmalarına açıklık getiriyor. Yoğun programına rağmen bize zaman ayırıp sorularımızı cevapladığı için kendisine teşekkür ederiz. Verginin demokrasi, kamu hizmetlerinden memnuniyet ve demokratik temsil boyutunu Prof. Dr. Ünal Zenginobuz değerlendirdi. Zenginobuz bir anlamda vergiyi sosyal ve felsefi boyutu ile ele alıyor yazısında.

Dr. Vespi Seviğ türevsel işlemlerin vergilendirilmesini, Prof. Hakan Üzeltürk vergi incelemelerindeki son gelişmeleri, Dr. Bumin Doğrusöz kayıtdışı ekonomi ile mücadele açısından özel hukuku

ele aldı. Bu yazıların alışlagelmiş vergi yazılarından bir farkı var. Ele aldıkları alanları ekonominin pratiğine dokunan noktalarda, uygulamalara ışık tutacak detaylarla analiz ediyorlar.

Küresel krizle birlikte tüm dünyanın ilgi odağı haline gelen Çin, bu sayımızın dosya konusu oldu. Küresel kriz başladığından beri Çin ile ilgili çok şey yazılıp çizildi. Yapılan değerlendirmelerin pek çoğunda Çin'e içerden bakışın eksik kaldığını gözlemlemek mümkündü. Bu yüzden Görüş için Çin'i farklı açılardan ve “içerden” değerlendirecek yazılar derlemeye çalıştık. Deutsche Bank Çin'in Genel Müdürü ve COO'su Jens Ruebbert bize Çin'in büyümeye bakışının nasıl değiştiğini anlatıyor. Fatih Furtun Çin'in enerji politikalarını değerlendirirken, Çin Gelişme Enstitüsü ve Çin Kent Ekonomisi Topluluğu Direktörü Dr. Li Jinkui Çin'deki gelişen kentleşmenin mevcut ve muhtemel sorunları üzerinde duruyor. Çin orta sınıfının sosyal gelişmede üstlenebileceği rolü, Çin Sosyal Bilimler Akademisi Direktör Yardımcısı Prof. Song Yingchang anlatıyor. Pekin Üniversitesi Tarih Bölümü'nden Doç. Tao Zan, Çin'in yükselmesine Türkiye'nin bakışını irdeliyor. TÜSİAD International Yürütme Kurulu Başkanı Osman Boyner de Çin'deki değişimi anlatıyor. Tüm bu değerlendirmelerin Çin'i daha iyi anlamınıza yardımcı olmasını umuyoruz.

“Wall Street'in İsgali” geçtiğimiz ayların en önemli olaylarından biriydi. Bu önemli başkaldırı eylemini, TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı Tayfun Beyazıt ve Kültür Üniversitesi bünyesindeki “Global Political Trends Center” öğretim görevlilerinden Onur Bayramoğlu iki ayrı yazıda analiz ettiler. Her ikisi de bu tepkinin rasyonel nedenleri olduğu hakkında görüş birliği içindeler.

Eski yılın son, yeni yılın ilk günlerinde keyifle okumanız dileğiyle...

TÜSİAD adına sahibi:
Nazlı Ümit Boyner

Genel Yayın Yönetmeni ve
Sorumlu Müdür:
Zafer Ali Yavan

Yayın Danışmanı:
Cengiz Turhan

Yazı Kurulu:
Mensur Akgün,
Ferhat Boratav, Ümit İzmen,
Başak Solmaz,
Cengiz Turhan, Zafer Ali Yavan

Görsel Yönetmen:
Ercan Armutçu

Çizgiler:
Bora Özen

Grafik Tasarım ve Uygulama:
Arjans

Baskı:
Bilgi Promosyon Grafik Matbaacılık

Yapım:
Grup 7 İletişim Danışmanlığı
gorus@grup7.com.tr

Reklam:
Başak Solmaz
Tel: (0212) 249 19 29

Abone:
Burcu Orhan
borhan@tusiad.org

Yönetim Yeri:
TÜSİAD - Meşrutiyet Caddesi 46,
Tepebaşı 34420 İstanbul
Tel: 0212-2491929

Görüş'te yayınlanan tüm yazılar,
açıkça metinde belirtilmedikçe
kuruluşun resmi görüşünü yansıtmaz.

İmzalı yazılarda belirtilen görüşler
sadece yazarların düşüncelerini
ifade eder.

Editörün Notu

- 1 Bilinen Konulara Farklı Bakış Açıları
Zafer Ali Yavan

Konjonktür

- 4 AB Borç Krizinin Geleceği
ve 2012'de Ekonominin Performansı
Dr. Ümit İzmen

Başkan'ın Görüş'ü

- 8 Maliye ve Vergi Politikaları Rekabet
Gücünü Belirlemeye Devam Edecek
Ümit Boyner

Kapak

- 10 Maliye Bakanı Mehmet Şimşek ile Söyleşi
“Vergi Usul Kanunu ile Gelir Vergisi Kanunu’nu
Yeniden Yazacağız”

- 16 Türkiye’de Vergiler, Kamu Hizmetlerinden
Memnuniyet ve Demokratik Temsiliyet
Prof. Dr. Ünal Zenginobuz

- 24 Türevsel İşlemlerin Vergilendirilmesi
Dr. Veysi Seviğ

- 28 Vergi İncelemelerindeki Güncel Gelişmeler
Prof. Dr. Hakan Üzeltürk

- 32 Kayıt Dışı Ekonomi ile
Mücadele Açısından Özel Hukuk
Dr. A. Bumin Doğrusöz

Dosya

- 36 Çin’de Büyümeye Bakış Değişiyor
Jens Ruebbert

- 42 Çin’in Enerji Politikaları
ve Uluslararası Güç Dengeleri
Fatih Furtun

- 46 Dr. Li Jinkui ile Söyleşi
Çin’de Kentleşme

- 52 Prof. Song Yingchang ile Söyleşi
Sosyal Gelişmede Çin’in Umudu Orta Sınıf

- 54 Çin’in Yükselişine Türkiye’nin Bakışı
Doç. Tao Zhan

- 60 Osman Boyner ile Söyleşi
Çin Değişiyor

Türkiye - Dünya

- 64 Eberhard Pohl ile Söyleşi
Türkiye-Almanya
50 Yıl Sonra Yeni Bakış

Dünya

- 68 “Wall Street İşgal Hareketi” ve Düşündürdükleri
Tayfun Beyazıt

- 72 Wall Street’in “İşgali”
Batı’nın Küreselleşmeye Tepkisi
Onur Bayramoğlu

Kitap

- 79 Krizin Aynasında Yükselen Piyasa Ekonomileri
Cemal Yardımcı

16

24

28

32

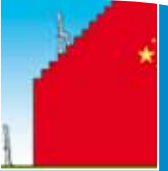
36

42

46

54

68

GODOT'YU BEKLERKEN: AB BORÇ KRİZİNİN GELECEĞİ VE 2012'DE EKONOMİNİN PERFORMANSI

Dr. Ümit İzmen
İstanbul Aydın Üniversitesi

AB Borç krizi çözülmek yerine her geçen gün biraz daha karmaşıklaşıyor. ABD'deki mortgage krizinden sonra finansal piyasalarda başlayan sorunlar zamanında çözülemeyince AB ülkelerinde kamu borçlarının ödenabilirliğini şüpheli hale geldi ve sıkıntılar borç krizine dönüştü. Borç krizi güven krizine, güven krizi de siyasi krize dönüştü.

Borçların ödenemeyeceği endişesi borçlanma faizlerini artırarak kamu maliyesinin daha bozulmasına ve büyümenin yavaşlamasına yol açıyor. ABD mortgage krizinden bu yana geçen üç yıldan uzun sürede Avrupa'nın kırılgan ekonomileri resesyondan çıkamadı. Büyüme performansının zayıflaması ve geleceğe ilişkin güçlü bir sinyal olmaması riskin artışı besliyor ve sorunun tam bir kısır döngüye girmesine yol açıyor. Yunanistan'ın içine düştüğü bu borç tuzağından çıkamaması ve kamu borçlarını ödeyemez hale gelmesi endişesi, sıkıntıların İtalya ve İspanya gibi büyük ülkelere de sıçramasına yol açtı ve tüm Euro bölgesinde tansiyonu yükseltti.

Tüm dünya aylardır nefesini tutmuş biçimde AB borç krizinin ağırlaşmasını seyrediyor. AB'deki sorunların yanı sıra diğer gelişmiş ülke ekonomileri de sağlıklı bir büyüme sürecine giremiyor. Deprem, Tsunami ve nükleer felaketle sarsılan Japonya resesyonda. OECD ülkelerinde büyümenin 2011'de %2'nin altında kalacağı hesaplanıyor. Gelişmiş ülkelerde sorunların hafiflemek yerine ağırlaşması, küresel üretim ve ticareti olumsuz etkiliyor ve gelişmekte olan ülkelere de büyümeyi aşağı çekiyor. Bozulan küresel koşullarda dış talebin yanı sıra gelişmekte olan ülkelere sermaye akımları da azalıyor. Küresel riskler devam ederken, para politikalarında normalleşme de gecikiyor.

Bu arka planda Türkiye ekonomisinin performansının Avrupa borç krizinin nasıl çözüleceğinden bağımsız düşünülmesi mümkün değil. Borç krizinin evrimine bağlı olarak koşullar biraz daha iyi ya da biraz daha kötü olsa da 2012'de Euro bölgesinde durgunluğun devam etmesi bekleniyor. Ne finansal piyasaların ne de emlak piyasalarının hala tam olarak toparlanamadığı ABD'de büyümenin %2'ler civarında kalacağı tahmin ediliyor.

2012 yılında ekonomi politikası, küresel ekonomik aktivitenin çok zayıf olduğu, gelişmiş ülkelere genişlemeci para politikalarının devam ettiği, gelişmekte olan ülkelere sermaye hareketlerinin azaldığı bir ortamda şekillenmek durumundadır. Bu koşullar birbiriyle ters yönde hareket eden amaçların uyumlulaştırılması gibi çetrefil bir politika düzlemine yol açmaktadır. Bir yanda yurtdışı talebi canlı tutmak ve istihdam yaratmak ve gelecek dönem büyüme kapasitesini artırmak üzere yatırımlara devam etmek gibi genişlemeci politika gerektiren amaçlar, diğer yanda ise enflasyonist baskıların önüne geçilmesi, finansal istikrarın korunması ve cari açığın düşürülmesi gibi sıkılaştırıcı politika gerektiren amaçlar yer alıyor. Bu amaçlardan kah birinin kah diğerinin ağırlık kazanması, ekonomi politikasının da ağırlık noktasının değişmesine ve izlenen politika konusunda hararetili tartışmalar yaşanmasına yol açıyor.

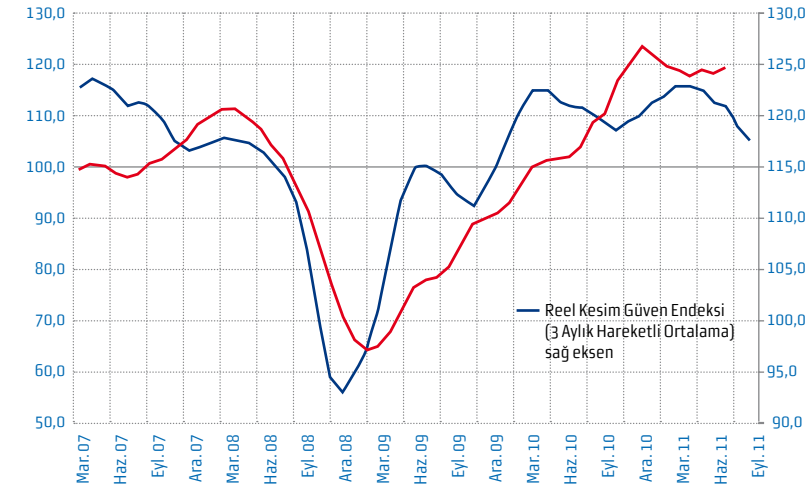
Dünya yavaşlarken Türkiye de yavaşlıyor.

Resesyondan çok hızlı bir büyüme ile çıkan Türkiye ekonomisinin 2011'in ikinci çeyreğinden itibaren yavaşlayacağı bekleniyordu. Ancak bu yavaşlama beklenenden daha yumuşak olmuştur. Üçüncü çeyreğe ilişkin açıklanan veriler, ikinci çeyrekte ortaya çıkan yavaşlama işaretlerinin giderek güçlenmekte olduğunu gösteriyor.

GRAFİK 1

ÜRETİM VE BEKLENTİLER

3 Aylık Hareketli Ortalama

TCMB ve TÜİK verilerinden hesaplanmıştır.

Sanayi üretim endeksi 2010'un sonunda ulaştığı seviyeye oranla yatay bir seyir izliyor. Sanayi üretimi ile büyük ölçüde paralel hareket eden Reel Kesim Güven Endeksi, sanayi üretiminin yılın son çeyreğinde biraz daha yavaşlayabileceğine de işaret ediyor. Sanayi üretimindeki yavaşlamanın alt sektörlerin neredeyse tamamında görülüyor olması, hem tüketimin hem de yatırımın olumsuz etkilendiğini gösteriyor. Ancak Eylül ayında endeksin yeniden artışa geçmesi dikkat çekici. Takvim ve mevsim etkisinden arındırılmış endeks bir ay önceye göre %1.4 artış gösterdi. Ayrıca sermaye malları üretiminin resesyondan çıkışla birlikte çok kuvvetli bir artış göstermiş olması ve son ayda ara malları üretimiyle birlikte yeniden hızlanması, gelecek dönemde büyüme potansiyelinin yüksek olabileceğine işaret ediyor.

Yurtdışı talepteki azalmanın bir başka göstergesi de kredi hacmi. Merkez Bankası'nın finansal istikrarı korumak amacıyla takip ettiği politikanın bir sonucu olarak kredi hacminin son aylarda hızla yavaşladığı dikkati çekiyor.

Yavaşlamayla birlikte cari açık azalıyor.

Geçen sayıda ihracat pazarlarındaki daralmaya rağmen, cari açığın 2011'in ikinci yarısında ilk yarısında olduğu gibi bir tehdit oluşturmayacağını yazmıştım. Temmuz ayından sonra cari açığı bozulma hız kesmeye başladı. Yurtdışı talepteki yavaşlama ithalat üzerinde de kendisini gösterdi. TL'deki değer kaybı ve kredi artış hızının durmasının da etkisiyle ithalat artış hızı 2010 yılının bir hayli

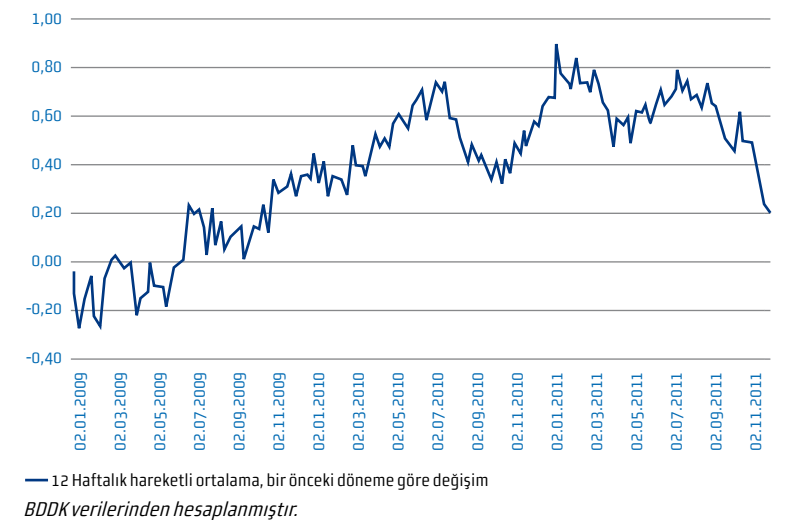
altına indi. İhracatta ise küresel koşullardaki tüm olumsuzluklara rağmen yavaşlama işaretlerinin zayıf olduğu görülüyor. Yılın üçüncü çeyreğinde, mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış ihracat miktar endeksi artışını devam ettirirken ithalat miktar endeksi ise azalıyor. Böylece 2011'in üçüncü çeyreğinde ithalat miktarı 2010 sonuna göre aynı seviyelere gerilerken ihracat miktarı ise yaklaşık 2010'un son çeyreğine göre %4 daha fazla.

TL'de hızlı değer kaybının da etkisi ile yurtdışı talepteki düşüş cari işlemler açığının gerilemesine yol açıyor. Cari açığı hızlı bozulma eğiliminin kesilmiş olması, gelişmekte olan ülkelere yönelen sermaye akımlarının azaldığı bir dönemde, risklerin bir ölçüde kontrol altında tutulmasına olanak sağlıyor.

77,5 milyar dolara ulaşmış olan cari açığın finansman kalitesinde de sorunlar var. Finansmanın ağırlıklı olarak kısa vadeli sermaye girişleri ile yapılıyor olması, Doğrudan Yabancı Sermaye yatırımlarının payının düşük ve uzun vadeli finansman imkanlarının azalıyor olması, cari açığın eski hızıyla sürmesi durumunda ciddi bir risk unsuru oluşturmaktaydı. Cari açığın finansmanında bir başka sorun da Net Hata ve Noksan olarak adlandırılan ve kaynağı tespit edilemeyen kalemlerin oynadığı rol. Cari açığın yaklaşık beşte biri bu kalemlerle finanse ediliyor. Bu kalemin gelecekte nasıl seyredeceği konusunda herhangi bir öngörünün yapılması ve dolayısıyla bir finansman aracı olarak güvenilmesi mümkün değil.

GRAFİK 2

KREDİ HACMİ

12 Haftalık hareketli ortalama, bir önceki döneme göre değişim
BDDK verilerinden hesaplanmıştır.

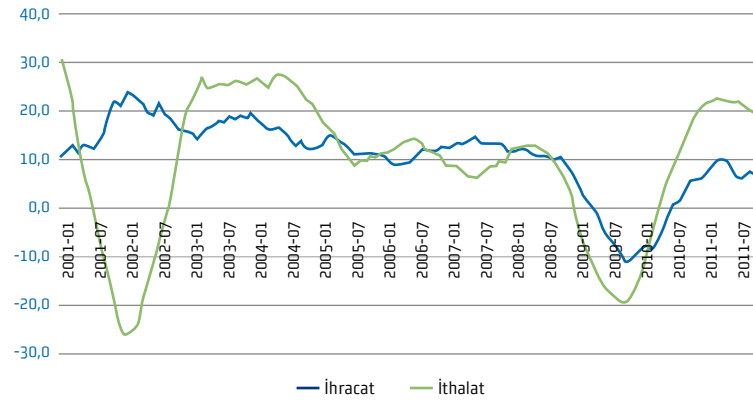
Enflasyondaki yükselme ne ölçüde kalıcı?

Yıl başında 54'ler civarında olan enflasyonun Kasım ayında %9.48'e yükselmiş olması beraberinde enflasyonist baskıların geri geldiği tartışmalarına yol açtı. Eş anlı olarak açıklanan sanayi üretimi, dış ticaret ve cari işlemler verileri de son ayda yurtiçi üretim ve talep koşullarında yeniden düzelme olduğunu gösteriyordu. Bu veriler ekonomide ısınma tartışmalarını alevlendirdi.

GRAFİK 3

MEVSİM VE TAKVİM ETKİSİNDEN ARINRILIMIŞ,

12 Aylık Hareketli Ortalama, Bir Önceki Yıla Göre Değişim (%)

Enflasyondaki hızlanmanın arka planında vergi düzenlemeleri ve TL'deki değer kaybı var. TL'deki değer kaybı sene başından bu yana yaklaşık %30'u buldu. Küresel ekonomideki sıkıntılara ve likidite sorununa bağlı olarak önümüzdeki aylarda da TL'de bir miktar değer kaybı görebiliriz. Ancak kurlardan fiyatlara geçişkenlik bundan önceki yıllara göre azalmış durumda. Geçişkenlik etkisinin %15 civarında olduğu ve bu etkinin bir yıl içinde tamamlandığı hesaplanıyor. Enflasyonist eğilimleri yavaşlatacak bir başka gelişme de emtia fiyatları. Enflasyonun alt bileşenlerine baktığımızda mal fiyatlarındaki artışın hizmet fiyatlarındaki artıştan daha fazla olduğunu görüyoruz. Küresel ekonomik faaliyetlerdeki ve ticaretteki zayıflık emtia fiyatlarındaki artışı sınırlayacak ve önümüzdeki dönemde mal fiyatları üzerindeki etki zayıflayacak. Kaldı ki Üretici Fiyat Endeksi yavaşlama işaretleri vermeye başladı. İç talepteki zayıflığı da hesaba kattığımızda enflasyonda gördüğümüz yükselmenin kalıcı değil geçici olmasını beklemek gerekiyor. 2011 için hedefin ve tahminlerin epey üzerinde gerçekleşecek olan enflasyonun, 2012'nin

başından itibaren yeninde azalma eğilimine girmesi ve kur ve vergi ayarlamalarından kaynaklanan etkilerin geride bırakılmasıyla 2012'nin son çeyreğinde önemli ölçüde azalması beklenmektedir.

Enflasyondaki artış ve kurlardaki hızlanmanın faiz oranları üzerinde etkisi oldu. Ticari kredi ve tüketici kredisi faizleri yaklaşık 3 puan artmış durumda. Kredi maliyetinin yükselmesi kredi hacmini de yavaşlattı.

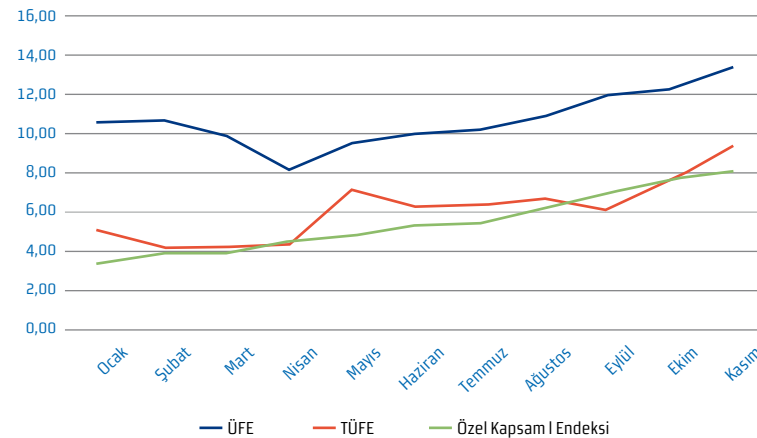
Kısa dönemde riskler yoğun

Birçok AB ülkesinde kamu açıklarının ve kamu borçlarının ima ettiği sürdürülemez durum, bu ülkelerde büyümeyi riske sokuyor. Gelişmiş ülkelerin karşı karşıya olduğu sorunlara karşılık, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu gelişmekte olan ülkeler daha düşük risk seviyesinde daha iyi bir perspektif sunuyor. Buna rağmen, risk algısı gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımlarının azalmasına yol açıyor. Gelişmiş ülkelerin genişlemeci para politikalarına devam ettiği bu ortam, ülkeler arasında ekonomi politikalarının da oldukça farklılaşmasına yol açıyor. Gelişmeleri, olağanüstü dönemlerden geçmekte olduğumuzu akılda tutarak yorumlamak gerekiyor. Dünya ekonomisindeki sorunlar devam ettikçe, ekonomi politikasında eğik, engebeli ve değişken bir düzlem üzerinde hareket etmeye devam edeceğiz. Bu düzlem üzerinde başlıca sorunlar ve öncelikler büyüme hızının çok gerilememesi, cari açık tehdidinin azaltılması ve enflasyonist baskıların önüne geçilmesi olarak beliriyor.

GRAFİK 4

ENFLASYON GELİŞMELERİ

12 Ay Öncesine Göre % Değişme

UEFA Şampiyonlar Ligi, Avrupa Ligi ve İtalya Ligi Serie A, HD ve 3D ayrıcalığıyla sadece D-Smart'ta.

Şimdi herkes HD kalitesine terfi etsin diye, D-Smart HD cazip fiyatlarla evinizde!

hemen ara 444 55 65

hemen tıkla smartcanal.tr

UEFA Şampiyonlar Ligi, Avrupa Ligi ve Serie A ligi maçlarını Maxi Paket ve üstü paketlerden birini alarak izleyebilirsiniz. HD yayınların izlenebilmesi için uydu alıcısı ve TV'nin HD uyumlu olması gerekmektedir.

Ümit Boyner

TUSIAD Yönetim Kurulu Başkanı

MALİYE VE VERGİ POLİTİKALARI REKABET GÜCÜNÜ BELİRLEMeye DEVAM EDECEK

Son birkaç yıldır, dünya ekonomisi açısından olağanüstü gelişmelere tanıklık etmekteyiz. Özellikle, Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri ekonomilerindeki sorunlar, temel olarak kamu maliyesi ve devlet borcu alanında derinleşerek devam etmekte. Bu durum ise, hepimizin kaygıyla izlediği üzere, tüm dünya ekonomisi için hergün yeni riskler ve tehditler oluşturmaktadır.

Kısaca hatırlarsak, sorunlar ilk önce ABD’de “sub-prime mortgage” krizi olarak başlamış ve daha sonra kompleks finansal ilişkiler nedeniyle önce ABD ve Avrupa finans sistemlerine, sonra tüm küresel finansal sisteme yayılmıştı. Daha sonraki aşamalarda ise, hükümet kurtarmaları ve benzeri görülmemiş parasal ve mali teşvik programları nedeniyle sorunlar merkez bankaları ve kamu bilançolarına aktarılmıştı. Bu noktadan sonra ise, kriz öncesi gözlerden uzak olan sorunlar giderek hızlanan bir yapıda piyasalar tarafından gözlenmeye ve fiyatlanmaya başladı.

Özellikle bazı Avrupa ekonomileri başta olmak üzere, gelişmiş olan ülkelerin hemen hepsinde kamu maliyesi ve borç dinamiklerinin sürdürülemez hale gelmiş olduğunun farkedilmesi ve bu alanlardaki risklerin daha da yüksek risk primleriyle fiyatlanmaya başlanması bugünkü sorunların temelinde yatan kısır döngüyü ortaya çıkardı.

Bugün dünya ekonomisi açısından oluşan ağır tabloda, varlık fiyatı balonlarının çöküşüne ve finansal sistemdeki sorunlara dayalı bir krizin etkisi büyük olmakla birlikte,

kriz olmasa farkında olmayacağımız kamu maliyesi kırılganlıkları ve zaafiyetleri en az finansal kriz kadar ağırlıklı bir etkiye sahiptir. Zaten, kamu maliyesi alanında görece sağlıklı ve büyüme potansiyeli yüksek gelişmekte olan ekonomilerde, mali teşvik önlemlerinden, uygun bir sürede çıkış stratejisinin uygulanabilmesi ve bütçe ve kamu maliyesi alanlarında bozulmanın kısıtlı ölçülerde kalması, bu durumun başka bir göstergesidir. Bu çerçevede, ülkemizin de kamu maliyesi görünümü nedeniyle önemli ayrışma fırsatı yakaladığını görmekteyiz.

Daha açık bir ifadeyle, 2008-2009 küresel finansal krizi bize, maliye politikalarının sadece kamu malı ve hizmetlerinin tedarikinde değil, ekonomide güven, denge ve istikrarın yeniden tesisinde de ne kadar büyük bir öneme sahip olduğunu göstermiştir. Küresel ölçeğe ulaşan büyük kriz dönemlerinde maliye politikalarının etkililiği ve verimliliği, ağırlıklı olarak sahip olduğunuz kamu maliyesi alanına, yani genel anlamda kamu maliyesinde istikrarı bozmadan kullanabileceğiniz kamu kaynaklarının büyüklüğüne bağlıdır. Bu konuya biraz daha derinlik ve açıklık kazandırmak istersek, kamu maliyesi alanını, dört temel parametreyle ilişkilendirebileceğimizi görürüz. Bu temel dört parametre, kamu gelirlerinin milli gelire oranı, kamu borcunun milli gelire oranı, kamu borçlanması reel faiz oranı ve elbette kamu harcamalarının kamu gelirin oranı olarak özetlenebilir.

Harcama tarafından meseleye yaklaşırsak, kamu harcamalarının her koşulda verimli ve etkin olması ve kamu

maliyesinin normal dönemlerde nötral (genişlemeci veya daraltıcı değil) bir duruş sergilemesi büyük öneme sahiptir. Ayrıca, biliyoruz ki, bu iki kritere bağlı kalınması, reel borçlanma faizinin borç dinamikleri açısından arzu edilen patikayı izlemesinde etkili olacaktır.

Meselenin gelirler tarafına baktığımızda ise, karşımıza en temel belirleyici olarak vergi politikası çıkmaktadır. Sağlıklı ve sağlam gelirlerle dayalı bir vergi politikasının, yeterli ve etkili bir kamu maliye alanı yaratmada anahtar role sahip olacağı açıktır. Diğer bir deyişle, vergi politikasının ortaya koyacağı potansiyel vergi geliri, maliye alanının veri bir harcama seviyesi için üst sınırını belirleyecektir.

En akılcı seçenek, bir an önce sağlıklı, sürdürülebilir vergi gelirlerine yönelmek ve bu amaçla bir vergi reformu için bir an önce harekete geçmektir.

Her ne kadar, küresel kriz döneminde, ülkemiz için kurtarma operasyonları söz konusu olmasa da, 2008 yılı sonundaki varlık barışı düzenlemeleri ve 2009 yılı başındaki ekonomik önlemler paketi, mali alanı güçlendirme ve buradan elde edilen kapasiteyi kullanarak ekonomik faaliyeti teşvik etme yönünde atılan başlıca adımlar olmuştur. Krize karşı alınan bu önlemlerin kamu dengeleri üzerindeki net etkisi başlangıçta olumsuz olmuş, ancak, 2010 yılında ekonomide yaşanan güçlü toparlanma, bazı kamu alacaklarının yeniden yapılandırılması ve toparlanmayla birlikte ithalat üzerinden alınan vergilerdeki önemli artış sayesinde kamu finansmanı istikrarında ciddi bir bozulma gerçekleşmemiştir. Diğer bir ifadeyle, kurtarma operasyonlarının olmadığı, görece kısıtlı bir kamu mali teşvik programı altında bile, kamu dengelerinde istikrarın korunabilmesi, ancak varlık barışı, kamu alacaklarının yeniden yapılandırılması, artan cari açıkla gelen ithalat vergileri ve büyüme sayesinde mümkün olabilmektedir.

Bu son cümle bile, krizlerle mücadele gücü açısından kamu mali alanını güçlendirmek üzere, acil bir vergi reformuna duyulan ihtiyacı açıkça ortaya koymaktadır. Hepimizin bildiği üzere, her seferinde aflar ve yeniden yapılandırmalar

yoluyla kamu finansmanında istikrarı onarmamız, cari açık gibi bir soruna bağlı ithalat vergilerine güvenerek kamu maliyesinin gücünden bahsetmemiz imkansızdır. Bu durumda, geriye kalan en akılcı seçenek, bir an önce sağlıklı, sürdürülebilir ve sürdürülebilirliği-öngörülebilirliği genel kabul gören vergi gelirlerine yönelmek ve bu amaçla bir vergi reformu için bir an önce harekete geçmektir.

Elbette, sağlam vergi gelirlerine dayalı ihtiyati bir mali alan yaratmak, bir vergi reformunun birincil gerekçesi olamaz. Zaten, bugüne kadar defalarca üzerinde yazılıp çizildiği gibi, acil bir vergi reformuna duyulan ihtiyacın en az bunun kadar önemli başka gerekçeleri mevcuttur. Kayıtdışılık nedeniyle kayıtçı kesim ve (dolaylı vergiler yoluyla) düşük gelir grupları üzerine giderek daha fazla binmeye başlayan yükün kayıtçı kesimi büyütürken adil bir şekilde dengelenmesi başta olmak üzere, vergi sisteminin sadeleştirilmesi, toplumda vergi bilincinin ve vergi-temsil ilişkisi anlayışının yükseltilmesi, vergilerin rekabeti bozucu ve ekonomik faaliyetleri saptırıcı etkilerinin en aza indirilmesi ve piyasa aksaklıklarının daha etkin yönetimine olanak sağlanması akla gelen diğer önemli gerekçeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Vergi sisteminin, tasarruf, yatırım, sermaye birikimi ve büyüme açısından destekleyici ve teşvik edici bir yapıya kavuşturulması ihtiyacı ise, ayrıca vurgu gerektiren bir diğer temel gerekçedir.

Bu genel ihtiyaçları karşılayan yeni bir vergi sisteminin, sadece krizlere karşı ekonomimizin kamu maliyesi alanını güçlendirmekle kalmayacağı, bunun ötesinde sürdürülebilir bir büyüme için ülkemiz ekonomisine çok değerli rekabetçi özellikler kazandıracağı aşikardır. Ayrıca, bu özelliklere sahip yeni bir vergi sistemi, son Van depreminde bir kez daha önemini anladığımız etkili ve hızlı kamu müdahalesini mümkün hale getirecek, toplum olarak gurur duyduğumuz dayanışma gücümüzü, yardımlardan daha etkin ve daha zamanlı bir şekilde ortak kamu gelirlerimizde ortaya çıkaracaktır.

Daha da net bir şekilde söylemek gerekirse, dünya ekonomisinin içinden geçmekte olduğu zorlu dönemin bizlere sunduğu önemli ders, bu tür dönemler için kamunun piyasa aksaklıklarına müdahale gücüne ihtiyacın hiç azalmayacağı ve bu gücün, diğer toplumlarla ekonomi başta olmak üzere birçok alandaki rekabetin temel belirleyicisi olacaktır.

Maliye Bakanı Mehmet Şimşek “VERGİ USUL KANUNU İLE GELİR VERGİSİ KANUNU’NU YENİDEN YAZACAĞIZ”

Vergi Reformu uluslararası rekabet gücü başta olmak üzere pek çok açıdan uzun yıllardır gündemimizde; kayıt dışı ekonomi de yurt içindeki rekabet eşitliği ve bütçe dengesi gibi kritik açılardan en öncelikli gündem maddeleri arasında yer alıyor. TÜSİAD Ankara Daimi Temsilcisi **Eray Akdağ**; Özel Tüketim Vergisi-Deprem Vergisi tartışmalarından vergi reformuna, kayıt dışı ekonomi ile mücadelede planlarından değişen vergi oranlarına gündemdeki konuları Maliye Bakanı **Mehmet Şimşek**’e sordu.

Vergi Reformu yıllardır gündemimizin en önemli konulardan biri oldu. Bugüne kadar neler yaptınız ve bundan sonra neler yapacaksınız, reforma ihtiyaç duyulan en kritik alanlar nelerdir?

Vergi gelirleri kamu harcamaları finansmanında en sağlıklı kaynaktır. Bu nedenle vergiye özel önem veriyoruz. Hükümetimizin 2023 vizyonu doğrultusunda, bahsettiğiniz üzere birçok reform çalışmasına imza attık. Bu reformlarla yatırım, Ar-Ge, üretim ve istihdamı teşvik ediyoruz. Vergilendirmeyi basit, anlaşılır ve adil kılmayı, vergi kayıp ve kaçaklarını minimize etmeyi ve verginin tabana yayılmasını amaçlıyoruz.

Yaptığımız çalışmaları iki başlık altında inceleyebiliriz: 1)Vergi mevzuatımızda yapılan iyileştirilmeler, 2) İdari kapasitenin artırılması. Bu kapsamda yaptığımız reform çalışmalarından bazılarını sizlere kısaca anlatmak istiyorum.

Öncelikleri yatırımı ve istihdamı teşvik amacıyla mükelleflerimizin vergi yükünü hafiflettik. 2002 yılında %65

olan kurum kazançları üzerindeki toplam vergi yükünü 2006 yılında %34’e indirdik. 2002’de fon payı dahil %33 olan kurumlar vergisi oranını 2006 yılında %20’ye kadar düşürdük. Hatta 2009 yılında uygulamaya konulan bölgesel ve sektörel yatırım teşvikleriyle bu oran, az gelişmiş bölgelerde %2’ye kadar düştü. Ülkemiz artık OECD ülkeleri arasında kurumlar vergisi oranında en düşük altıncı ülke konumundadır.

Gelir vergisi oranını üst dilimde fon payı dahil %49,5’ten % 35’e, alt dilimde ise % 22’den %15’e indirdik. Ayrıca işveren sigorta prim payını %19,5’ten %14,5’e indirdik. 2009 yılı itibarıyla, sosyal güvenlik primleri dahil edildiğinde, gelir ve kazançlar üzerindeki vergi yükünde ülkemiz en düşük üçüncü OECD üyesidir.

Hükümetimiz dar gelirli vatandaşlarımızın refahını arttırmak için, 2008 yılından itibaren asgari geçim indirimini uygulamaya koydu. Örneğin, 4 çocuklu bir asgari ücretli 2002 yılında %12,8 gelir vergisi öderken, 2008’den itibaren hiç gelir vergisi ödememektedir.

Vatandaşımızın temel ihtiyaçlarını daha kolay karşılaması ve ekonomimizin dış piyasalardaki rekabet gücünü arttırmak için KDV oranlarında da indirim yaptık. Eğitim, sağlık ve tekstilde %18 olan KDV oranını %8’e indirdik; bazı gıdalar için ise %8’den %1’e düşürdük. Bu sayede 2009 sonunda efektif KDV oranını %14,4 seviyesine düşürdük.

Benzin ve motorinde de vergi yükü AK Parti hükümetleri döneminde düşmüştür. 2002 yılında benzindeki vergi yükü %70,2 iken şu an %59,6’dır. Motorinde de vergi yükü 2002 yılında %59 iken şu an %48,7 oranına düşmüştür. Bu oran, İngiltere’de %57,8, İsveç ve İrlanda’da da ise %50’nin üzerindedir.

Vergilendirmeyi basit, anlaşılır ve adil kılmaya, vergi kaçaklarını minimize etmeye yönelik adımlar attık. 2006 yılında Kurumlar Vergisi Kanunu’nu yeniden yazıp, transfer fiyatlandırması gibi bazı düzenlemeleri AB ve OECD uygulamaları ile uyumlu hale getirdik; kurumlar Vergisi genel tebliğlerini tek tebliğ haline getirdik.

İdari kapasitenin artırılmasına yönelik olarak ise, 2005 yılında Gelir İdaresi Başkanlığını, 2006 yılında da Gelir Politikaları

Genel Müdürlüğünü kurduk. Bu sayede uygulama ve politika üretme alanlarında uzmanlaşma sağladık. Ayrıca vergi denetimini daha etkin hale getirmek için Vergi Denetim Kurulu Başkanlığını kurup, denetimi tek çatı altında birleştirdik.

Hükümetimiz mükelleflere ödeme kolaylığı sağlamak ve çeşitli vergisel avantajlar sunmaya yönelik çalışmalar yaptı. 6111

“Ülkemizin ihtiyacı kayıt dışı ile mücadele, verginin tabana yayılması ve kanunlarımızın basit, adil, anlaşılır olması yönündeki çalışmaların tamamlanmasıdır. Kayıt dışı ile mücadele eylem planını uygulayacağız ve Vergi Usul Kanunu ile Gelir Vergisi Kanunu’nu yeniden yazacağız.”

sayılı Kanun ile başta vergi alacakları olmak üzere otuza yakın kamu kurum ve kuruluşunun alacaklarının yeniden yapılandırmasına ilişkin düzenlemeyi hayata geçirdik. Bu düzenleme sayesinde mahkeme ve idarelerin iş yükünü azalttık. Aynı zamanda mükelleflerin birikmiş borçlarını, cari yükümlülüklerini aksatmadan ödemelerini sağladık. İşletme kayıtlarının da gerçek durumu yansıtacak şekilde düzeltilmesi imkanını getirdik.

İleriye yönelik olarak, ülkemizin en çok ihtiyacı olan; kayıt dışı ile mücadele, verginin tabana yayılması ve vergi kanunlarımızın basit, adil ve anlaşılır olması yönündeki çalışmaların tamamlanmasıdır. Buna yönelik olarak, kayıt dışı ile mücadele eylem planını uygulayacağız ve Vergi Usul Kanunu ile Gelir Vergisi Kanununun yeniden yazacağız.

Van depreminden sonra, “1999 depreminden kaynaklanan bir ihtiyacı karşılamak üzere” ve geçici olarak konulan bir verginin zaman içerisinde genişletilerek “başka amaçlarla” harcanan ve “kalıcı bir vergiye dönüştüğü tartışması ortaya çıktı. Bu konudaki düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz?

Öncelikle burada bir yanlış anlaşılmayı düzeltmek gerektiği kanaatindeyim. Bildiğiniz gibi vergi gelirlerinin bir harcamaya tahsis edilmesi vergi genelliği ilkesini ihlal eder. Toplanan tüm vergiler, merkezi yönetim bütçesine gelir kaydedilmek zorundadır ve kamu hizmetlerinin

gerekleri doğrultusunda bütçeden harcanmaktadır. Bundan dolayı her hangi bir gelir belirli bir gidere tahsis edilemez. Yani bir vergi gelirinin sadece deprem harcamalarına aktarılması mümkün değildir. Bu 1999’da da böyleydi, şimdi de böyle. Aynı zamanda tüm dünya ülkelerindeki bütçe uygulaması bu şekildedir. Herhangi bir harcamaya yönelik bir gelir sağlanmak isteniyorsa bunun yöntemi fon oluşmaktır.

1999 depreminden sonra çıkarılan 4481 sayılı kanunla bir defaya mahsus alınmak üzere bazı ek vergiler getirilmiştir. Bunlar ek gelir vergisi, ek kurumlar vergisi, faiz vergisi, ek motorlu taşıtlar vergisi, ek emlak vergisi, özel işlem vergisi ve özel iletişim vergisidir. Ayrıca depremde sonra çıkan 4481 sayılı kanunun genel gerekçesine bakıldığında görülecektir ki: 1999 yılında uygulamaya konan ve kamuoyunda deprem vergisi olarak bilinen vergilerin temelde iki gerekçesi vardır:

- Deprem yaralarının sarılması,
- Ekonomik istikrar programının desteklenmesi.

Yukarıda bahsettiğim bütçe ilkesi çerçevesinde, bu yeni çıkarılan ek vergiler gelir havuzunda toplanıp gerek depreme yönelik gerekse diğer kamu harcamalarına yönelik olarak kullanılmıştır.

Üstüne üstlük dönemin hükümeti, IMF ile yapılacak 3 yıllık stand-by anlaşması için, 9 Aralık 1999 tarihli niyet mektubunda bu vergileri ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla getirdiğini açıkça yazmıştır.

Söz konusu anlaşma çerçevesinde, 2000 yılında çıkarılan 4605 sayılı kanunla, özel iletişim ve özel işlem vergilerinin uygulama süreleri iki yıl uzatılmıştır, daha sonra da 31.12.2003 tarihine kadar uzatılmıştır.

Gelişen telekomünikasyon hizmetlerinin vergilendirilmesinin de gereği olarak, 2004 yılında özel iletişim vergisi, kapsamı genişletilerek 6802 sayılı Gider Vergileri Kanununda düzenlenmiştir.

Bu düzenlemeler yapılana kadar, 4481 sayılı Kanun çerçevesinde, özel işlem vergisinden toplam

1.987.033.000 TL, özel iletişim vergisinden toplam 3.114.342.000 TL tahsil edilmiştir. Ek gelir ek kurumlar, faiz, ek motorlu taşıtlar ve ek emlak vergilerinden de toplam 2.649.745.000 TL tahsil edilmiştir.

“Özel tüketim vergisi, 12 Haziran 2002 tarihinden itibaren uygulamaya giren bir vergidir. Medyaya yansıdığına aksine, 1999 depremiyle hiç bir ilişkisi yoktur ve yürürlüğe konulduktan sonra toplam 16 adet vergi ile harç ve fon yürürlükten kaldırmıştır.”

Öte yandan özel tüketim vergisi, 12 Haziran 2002 tarihinden itibaren uygulamaya giren bir vergidir. Yürürlüğe girmesinin nedeni vergi sistemimizin sadeleştirilmesi ve Avrupa Birliği ile uyumlaştırılmasıdır. Medyaya yansıdığına aksine, özel tüketim vergisinin 1999 depremiyle hiç bir ilişkisi yoktur ve yürürlüğe konulduktan sonra toplam 16 adet vergi ile harç ve fon yürürlükten kaldırmıştır.

Verginin tabana yayılması, yine uzun yıllara yayılmış bir diğer tartışma konusu. Bu konuda görüşleriniz nelerdir?

Verginin tabana yayılması için öncelikle yapılması gereken gönüllü uyumun artırılmasıdır. Vatandaşlarımıza basit ve anlaşılır bir şekilde vergi yükümlülüklerini anlatmak, ihtiyaçları olduğunda vergi ile ilgili soru ve şikayetlerini dinlemek bu kapsamda çok önemlidir.

Bu amaçla vatandaşlarımıza ulaşılabilirliğimizi arttırmak için çeşitli hizmetler sunduk. Aralık 2007’de açtığımız Vergi İletişim Merkezi ile bu güne kadar, toplam 1,2 milyon çağrıya cevap verdik. Bu sayede toplumun birçok vergisel sorununu çözüme kavuşturduk. Bu imkanın yanı sıra, vatandaşlarımıza tüm Türkiye’den 444 0 189 numaralı telefonu arayarak, ihbarlarını iletebilme imkanını sunduk. Aynı zamanda Kısa Mesaj Bilgilendirme Servisimiz ile mevzuata ilişkin haberleri abonelerimize kısa mesaj ile iletiyoruz. Ayrıca verginin tabana yayılması için kayıt dışılıkla mücadele de çok önemlidir.

Kayıt dışılık konusunda geçtiğimiz dönemde çok çeşitli çalışmalar yapıldı, ancak sorun tatminkar bir çözüme kavuşamadı. Bu alanda yeni çalışma ve planlarınızı açıklar mısınız?

Bizim için kayıt dışılıkla mücadele son derece önemlidir. Ekonomide kayıt dışılık hem kamu finansman yapısını bozar hem de rekabet eşitsizliği yaratır. Bunların ortadan kalkması, ekonominin sağlıklı bir seyir izlemesi ve sosyal güvenlik yapısının sağlıklı olması için bu mücadele hükümetimiz için önceliklidir. Aynı zamanda ekonominin kayıt altına alınması, ekonomik büyüklüğün vergi, istihdam ve milli gelir boyutlarıyla da kavranmasını kolaylaştırır.

Kayıt dışılıkla mücadele için, mükelleflerin gönüllü uyumunu sağlamak, yaptırımları caydırıcı hale getirmek ve toplumsal farkındalığı arttırmak çok önemlidir. Bu hedefleri gerçekleştirmek için denetim kapasitemizi güçlendirmemiz ve kurumlararası veri tabanı paylaşımına ağırlık vermemiz gerektiğinin de farkındayız. Bunun içindir ki hükümetimiz Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı’nı hazırlamıştır. Bu çalışmalarımızda ilgili sivil toplum kuruluşlarıyla da işbirliği yapacağız.

“Özellikle kayıt dışı ve kaçakçılıkla (sigara, alkol ve akaryakıt gibi mallarda) daha etkin mücadele yapabilmek için 2012 yılında 1.500 yeni Vergi Müfettiş Yardımcısı olarak denetim kapasitemizi artırmayı hedefliyoruz.”

Özellikle kayıt dışı ve kaçakçılıkla (sigara, alkol ve akaryakıt gibi mallarda) daha etkin mücadele yapabilmek için 2012 yılında 1.500 yeni Vergi Müfettiş Yardımcısı olarak denetim kapasitemizi artırmayı hedefliyoruz. Denetim elemanı sayısını arttırmanın yanında, özellikle Vergi Denetim Kurulu bünyesindeki Risk Analiz Merkezi başta olmak üzere, modern vergi denetim teknik ve araçlarını kullanarak kayıt dışı ve kaçakçılıkla mücadelemizi daha etkin hale getireceğiz.

Son olarak şunu belirtmek istiyorum; toplumda vergi bilinci ve ahlaki yerleşmediği sürece kayıt dışı ekonomi tam anlamıyla önlenemez. İşte bunun için basın ve yayın organlarıyla toplum desteğini güçlendirici kampanyalara önümüzdeki dönemde daha da önem vereceğiz.

Dolaylı ve doğrudan vergiye dair görüşlerinizi de almak isteriz. Türkiye bu açıdan nasıl bir yapıya sahip ve daha rekabetçi bir ekonomi olabilmek için nasıl bir yapı hedeflenmeli?

Ülkemizde vergi yükünün çok yüksek olduğuna dair yaygın ama yanlış bir kanaat bulunmaktadır. Bu yanlış kanaatin dolaylı vergilerden kaynaklandığını düşünüyorum.

Ülkemizde vergi yükü dolaylı vergilerde daha fazla hissedilmektedir. Bunun önemli bir sebebi; dolaylı vergilerin toplam vergi geliri içindeki payının yüksek olmasıdır. Örneğin 2009 yılında, sosyal güvenlik primleri ile mahalli idare vergi gelirlerinin de dahil edildiği dolaylı vergiler, toplam vergi gelirlerinin %45,6’sını oluşturmaktadır. Bu oran ile Türkiye, ortalaması %31,1 olan OECD’de, dolaylı vergi yükü en yüksek olan üçüncü ülkedir.

Yalnız bu kesinlikle genel vergi yükünün ülkemizde yüksek olduğu anlamına gelmez. Dolaylı vergilerin payının yüksekliği, dolaysız vergi yükünün düşüklüğünden kaynaklanmaktadır. Zira sosyal güvenlik primleri dahil gelir ve kazançlar üzerinden alınan vergilerde ülkemiz düşük bir vergi yüküne sahiptir. Bu sınıflandırmada 2009 yılı için Türkiye %12 oranıyla en düşük üçüncü OECD ülkesidir.

Ayrıca vergi yükünün yüksekliğinden bahsedebilmek için genel vergi yüküne bakmak gerekir. Türkiye 2009 yılı için OECD ülkeleri arasında Meksika, Şili ve ABD’den sonra en düşük vergi yüküne sahip dördüncü ülkedir. Bu durum ülkemizde vergi yükünün yüksek olmadığını en temel göstergesidir.

Bunun yanı sıra KDV ve mülkiyet üzerinden alınan vergiler de ülkemizde nispeten daha düşüktür. Genel KDV oranı Avrupa ülkelerinin bir çoğunda %21, bazılarında %25 iken bizde %18’dir. Taşınır ve taşınmaz mal sahipliği üzerinden alınan vergilerin GSYH’ya oranı, 2009 yılında OECD ülkelerinde ortalama %1,8 iken ülkemizde %0,9’dur. Bu oranla OECD’deki en düşük dokuzuncu ülkeiz.

Bugün vergi yükünde OECD ortalamasının çok çok altında olmamızın temel sebebi daha önce bahsettiğim üzere, hükümetimizin uyguladığı doğrudan ve dolaylı vergi oranlarını düşürme politikasıdır. Bu sayede Ar-Ge, üretim ve istihdamı teşvik ediyor ve daha rekabetçi bir ekonomiye sahip olmayı hedefliyoruz.

Vatandaşın vergisinin nerelere harcandığını öğrenmesi temel demokratik haklardan birisi olarak görülüyor. Vergi idaresinin şeffaflığını geliştirmek konusunda neler yapıldı?

Vatandaşımızın parasının ne şekilde ve hangi amaçlar için kullanıldığını bilmesi en doğal hakkıdır. Bunun için her ay Kamu Hesapları Bültenleri yayınlıyoruz. Ayrıca, hizmet standartları ve hizmet envanterlerini kamuoyu ile paylaşıyoruz. Stratejik Planlama ve Performans Programımız ile de misyon ve hedeflerimizi ortaya koyuyoruz ve halkımızın bizi değerlendirmesi için performans göstergeleri oluşturuyoruz. Gelir İdaresi Başkanlığı'nın tüm faaliyetlerini internet sitemizde yayımlıyoruz.

Mükellefin vergisel yükümlülüklerle uyum maliyetini azaltmak için Özelge Otomasyon Sistemi'ni kurduk. Mükellef hakları bildirgesini yayınlanarak da mükellefin hak ve ödevlerini açık bir şekilde ortaya koyduk.

Vatandaşlarımıza aynı konuda farklı görüşlerin iletilmemesi için hazırladığımız özeldeleri internette yayımlıyoruz. Vergi mevzuatına yönelik uygulamaları, örneklerle ve açıklayıcı bir şekilde broşürlerle basarak mükellefimize sunuyoruz. Vergi mevzuatına yönelik düzenlemeleri, tüm abonelerimize e-posta yoluyla ulaştırıyoruz.

“Hükümetimizin Orta Vadeli Planı'nda açıkladığı üzere, amacımız mali disiplini sürdürmektir. Bu nedenle vergilerde bir düşüş öngörmüyoruz. Rekabet gücümüzü uyguladığımız mali disiplin sayesinde arttırıyoruz.”

Bahsettiğim tüm bu çalışmalardan anlaşılacağı üzere, vergi idaresinin şeffaflığını geliştirmeyi çok önemsiyoruz ve bu çerçevede çalışmalarımıza devam edeceğiz.

Küresel krizle birlikte birçok ülke mali dengesini sağlamak için vergi oranlarını arttırdı. Oysa Türkiye uyguladığı istikrarlı maliye politikası nedeniyle böyle bir ihtiyaç duymadı. Bugün geline nokta Avro Krizi'nin Türkiye'nin rekabet gücü açısından bir fırsat yarattığını düşünüyor musunuz, bu bağlamda rekabet

gücünün artırılması amacıyla vergi oranlarının daha da düşürülmesi söz konusu olabilir mi?

Bahsettiğiniz gibi bugün Avrupa ve birçok gelişmiş ülke kamu borç kriziyle boğuşurken, hükümetimizin uyguladığı başarılı mali politikalar sayesinde, biz sapa sağlam ayakta durduk. Üstüne üstlük bu sene sonu itibarıyla bir çok mali dengenin kriz öncesi değerinden daha iyi gerçekleşmesini bekliyoruz. Örneğin 2011 yılı sonunda kamu borcunun Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'ya oranının %40'ın altında olmasını öngörüyoruz. Bu oran Lehman Krizi öncesi 2007'de yakalanan %39,9'luk değerden de düşük olacaktır. Oysa bu oranın Avrupa'da %90'lara yakın gerçekleşmesi bekleniyor. Ayrıca bu yılın ikinci yarısı itibarıyla de, ilk defa net dış borcumuzu sıfırlamış olduk.

Hükümetimizin Orta Vadeli Planı'nda açıkladığı üzere, amacımız mali disiplini sürdürmektir. Bu nedenle vergilerde bir düşüş öngörmüyoruz. Yalnız şunu söylemeliyim ki rekabet gücümüzü uyguladığımız mali disiplin sayesinde arttırıyoruz. Bakın birçok ülke krizle boğuşurken biz kriz sonrası kredi riskimizi düşürdük ve borçlanmadaki faiz oranlarımızı ciddi anlamda azalttık. Bunların yanı sıra, ekonomimize destek olacak bir kaynak zemini yarattık. Avro Krizi'nin daha da derinleşmesi halinde, ekonomimizi dış etkenlerden koruyacak mali esnekliğe sahibiz.

Tüm bunların ötesinde bugün Avrupa'nın en büyük eksikliği olan siyasi istikrar ve karar alma mekanizmasına sahibiz. Bunun da en büyük ispatı Lehman Krizi döneminde ivedi bir şekilde uyguladığımız kararlı makroekonomik politikalar. Bu sayede çok hızlı bir şekilde küresel krizi atlattık. Bakın bugün birçok gelişmiş ülke, kriz sonrası büyüme ve istihdam yaratmada zorlanırken, biz geçen sene %9, bu senenin ilk yarısında da %10'dan fazla büyüdük. Aynı zamanda 2007'den beri birçok ülkenin iş gücüne katılım oranı azalıp işsizlik oranı artarken, biz 4 milyondan fazla istihdam yaratıp, işsizlik oranını da Ekim ayı itibarıyla %9.2'ye kadar düşürdük.

İşte tüm bu sebeplerden dolayı, mali disiplin ve siyasi istikrarın ülkemizdeki rekabet gücünü, yatırım ortamını ve refahı arttırmadaki önemini son bir kez daha belirtmek istiyorum.

Doktora görünmeme kanserinde erken tanıyı geciktirir

Meme kanseri, kadınlarda en sık görülen kanser türüdür. Senede en az bir kez, doktorunuza görünün, meme kanseri riskinizi öğrenin.

ACIBADEM

MEME SAĞLIĞI MERKEZİ

TÜRKİYE’DE VERGİLER, KAMU HİZMETLERİNDEN MEMNUNİYET VE DEMOKRATİK TEMSİLİYET

Prof. Dr. Ünal Zenginobuz
Boğaziçi Üniversitesi

Yapısal bir dizi sorun barındıran Türk vergi sisteminde köklü bir reforma ihtiyaç olduğu uzun süreden beri bilinmektedir. Ciddi boyutlardaki kayıtdışı ekonomi, gelirden doğrudan vergi alınmasını çok zor hale sokmuş; bu da tüketim üzerinden alınan dolaylı vergilere aşırı yüklenilmesi sonucunu doğurmuştur. Başta Katma Değer Vergisi (KDV) ve Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) olmak üzere, tüketim üzerinden alınan dolaylı vergilerin toplam vergiler içindeki payı bugün itibarıyla %65’ler düzeyindedir. Özellikle akaryakıt, motorlu taşıtlar ve iletişim gibi, tüketimin yanı sıra ara malı olarak üretimi de etkileyen mallar üzerinden alınan çok yüksek vergiler, piyasalarda oluşan nisbi fiyatları etkin düzeylerden

uzaklaştırmakta, hem tüketicilerin hem üreticilerin faaliyetlerini kayıt dışına kaçırma eğilimlerini artırmakta, hatta belirli mallarda kaçakçılığın hortladığı görülmektedir.

Tüketim vergilerinin özellikle düşük gelirli vatandaşları daha doğrudan etkileyen olumsuz yönü ise, gelir düzeyi ne olursa olsun tüketicilerin aynı miktar veya oranda vergi ödemesidir. Vergi toplamada “adalet” denildiğinde ilk akla gelen, az kazanana göre çok kazananın daha yüksek oranda vergi alınması, hiç olmadı daha az oranda vergi alınmamasıdır. Kimin tükettiğine bakmaksızın aynı oranda alınan dolaylı vergiler bu temel vergi adaleti ilkesini ihlal etmektedir.

Tüketim yoluyla alınan dolaylı vergilerle ilgili en önemli sorun bu yolla kimin ne kadar vergi ödediğinin kolay bir şekilde izlenememesidir. Vatandaş kendisinden kamunun faaliyetlerini fonlamak üzere toplam ne kadar kaynak toplandığını, başkalarıyla karşılaştırıldığında az mı, yoksa çok mu vergi ödediğini görememektedir. Bu çerçevede, tüketim vergilerinin kamu adına kaynak toplamanın en az şeffaf yöntemlerinden biri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Yüksek tüketim vergisi oranları nedeniyle alışverişleri kayıtdışı yürütmenin çekiciliği artmakta, kayıtdışı arttıkça vergi gelirleri azalma eğilimi göstermekte, azalma eğilimi gösteren vergi gelirleri vergi oranlarının tekrar yükseltilmesini gündeme getirmekte, bu da kayıtdışı eğilimini daha da arttırmaktadır. Kayıt altındaki şirketlerin bile faaliyetlerinin en azından bir kısmını kayıtdışı yürüttükleri görülmekte, yüksek vergi ve benzeri kesintiler bunu yapmayı kaçınılması güç ölçüde cazip kılmakta, her türlü faaliyeti kayıt altında olanlar rekabet açısından dezavantajlı duruma düşmektedir. Diğer taraftan, bu sürecin verdiği belki de en önemli zarar, kayıtdışı faaliyet nedeniyle az ya da çok vergi kaçırarak vergi konusunda kendisi hesap veremeyecek duruma düşen şirket ya da vatandaşların, kamu yönetimi ile ilgili hiç hesap soramaz hale gelmesidir. Türkiye’de Maliye Bakanlığı’nın sıkı bir denetiminde açığı çıkmayacak vergi mükellefi neredeyse yok gibidir.

Demokrasi; vergi veren, vergi verdiği için de kamu erkini kullananlardan hesap sorma hakkı olan vatandaşların yönetimidir. Vergi vermek ile yönetime katılma hakkı arasında doğrudan bir bağ bulunmaktadır.

Oysa demokrasi; vergi veren, vergi verdiği için de kamu erkini kullananlardan hesap sorma hakkı olan vatandaşların yönetimidir. Vergi vermek ile yönetime katılma hakkı arasında doğrudan bir bağ bulunmaktadır. Dolaylı ve dolaysız yollardan ödedikleri vergiler aracılığıyla bireyler (vatandaşlar, şirketler) kamu yönetimini ayakta tutmakta, bilincinde olsunlar veya olmasınlar kamu sisteminin bir parçası haline gelmektedirler. Demokrasilerde bütçe ve bütçenin en önemli unsuru olan vergilerin nasıl belirlendiğinden ve kamu harcamalarına kimlerin vergi

yoluyla ne kadar katkıda bulunduğundan daha önemli pek az konu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu açıdan bakıldığında, şeffaf olmayan tüketim vergileri, bir vatandaşın kamunun fonlanmasına ne kadar katkı yaptığını perdelemekte, vergi verdiği için hesap soran vatandaş olmasını güçleştirmektedir.

Dolayısıyla, Türkiye’de vatandaşların vergi konusundaki bilgi, algı, tutum ve davranışlarını anlamak, vergi sistemindeki teknik iyileştirmeleri hayata geçirmek açısından olduğu kadar, yurttaşlık hakları ve hesap verebilir kamu yönetimi altında demokrasinin gelişimi açısından da çok önem kazanmaktadır. Türkiye’de vergi konusundaki bilgi, algı, tutum ve davranışları Türkiye genelinden rassal olarak çekilmiş geniş bir örneklem kullanarak soran, yakın zamanda gerçekleştirilmiş bir çalışma bu konuda aydınlatıcı sonuçlar içermektedir¹. Vergiler ve karşılığında alınan kamu hizmetleri üzerine vatandaş algılarını tartışmadan önce, bu algıların içinde olduğu Türkiye’deki vergi sisteminin çarpık yönlerini ve gelir dağılımına yaptığı olumsuz etkiyi kısaca irdelemek yararlı olacaktır.

Türkiye’de vergiler ve gelir dağılımına etkisi

Türkiye’de devletin topladığı vergilerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’ya (GSYH) oranı başka ülkelerle karşılaştırıldığında çok yüksek olmamakla beraber, son yirmi yılda ciddi bir artış göstermiştir. 1990 yılında GSYH’nın %15’i kadar olan vergiler, 2010 yılında GSYH’nın %25’i düzeyine gelmiştir.

Bu artışta en önemli pay tüketim vergilerindeki artıştaır. Toplam vergiler içindeki payı 2000’li yılların başında %50’ler düzeyine gelen dolaylı vergiler, 2000’li yılların ortalarından itibaren %65 ve üzeri düzeyine oturmuştur. OECD

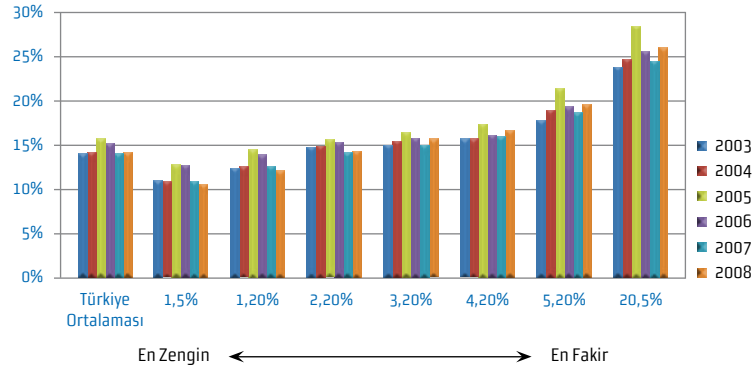
ülkeleri içinde, dolaylı vergilerin toplam vergiler içinde en yüksek oranda olduğu ülke, Meksika ile birlikte, Türkiye’dir.

¹ Zenginobuz, Ü., F. Adaman, F. Gökşen, Ç. Savcı ve E. Tokgöz, Türkiye’de Vergiler, Temsilîyet ve Demokrasi, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010. Boğaziçi Üniversitesi Araştırma Fonu ve Açık Toplum Enstitüsü tarafından desteklenen bir araştırma projesinin bulgularına dayanılarak yazılan bu kitapta, 2009 yılı Haziran ve Temmuz aylarında Türkiye genelinde 2,400 kişiye uygulanmış olan bir anket aracılığıyla elde edilen bulgular değerlendirilmektedir. Vergi konusundaki bilgi, algı, tutum ve davranışları yalnızca vergi mükellefi olanlara değil, tüm vatandaşlara Türkiye genelinden rassal olarak çekilmiş geniş bir örneklem kullanarak soran ilk çalışmadır.

GRAFİK1

TÜKETİM ÜZERİNDEKİ TOPLAM VERGİLERİN GELİRE ORANI

(Gelir düzeyine göre - Türkiye geneli, 2003-2008)

Diğer taraftan, Türkiye’de tüketim üzerinden toplanan vergilerin GSYH’ya oranının diğer OECD ülkelerindeki orandan çok farklı olmadığı görülmektedir. 2007 yılında bu oran Türkiye’de %11.3, OECD ortalaması ise %10.9’dur. Türkiye için sorun, tüketim üzerinden çok vergi toplamaktan ziyade, gelir üzerinden çok az vergi toplamak şeklinde ortaya çıkmaktadır. Gelirden toplanan vergilerin GSYH’ya oranı OECD ülkelerinde 2007 yılında ortalama %13.2 iken, Türkiye’de yalnızca %5.6’dır. Bu oran, Meksika ile birlikte OECD ülkelerindeki en düşük orandır.

TÜİK’in Hanehalkı Bütçe Anketi verilerini kullanarak tüketim üzerinden toplanan vergilerinin gelire oranına değişik gelir düzeylerinde baktığımızda, toplam vergi gelirlerinin çok büyük bir kısmını oluşturan bu vergilerin Türkiye’deki gelir dağılımını bozucu etkisi açıkça ortaya çıkmaktadır. Grafik 1’de görüleceği gibi, tüketim üzerindeki toplam vergilerin gelire oranı, en zengin %20’lik dilimden en fakir %20’lik gruba doğru gidildikçe artmaktadır. Toplam tüketim vergilerinin yükü en zengin grup için tüm yıllarda Türkiye ortalamasının altında seyrederken, en fakir grup için bu yük ortalamanın yaklaşık 1.3 ila 1.4 katı civarındadır. En fakir %5’lik grubun tüketim vergisi yükü, tüm yıllarda en zengin %5’lik kesimin yükünün 2 katından daha fazladır².

2 Rakamlar, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından uygulanan 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 ve 2008 yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerinin ayrıntılı bir şekilde analiz edilip her bir hanehalkı için kendi tüketim sepetleri üzerinden toplam ne kadar dolaylı vergi (KDV, ÖTV) yükü olduğu hesaplanarak elde edilmiştir (Zenginobuz vd, a.g.e.).

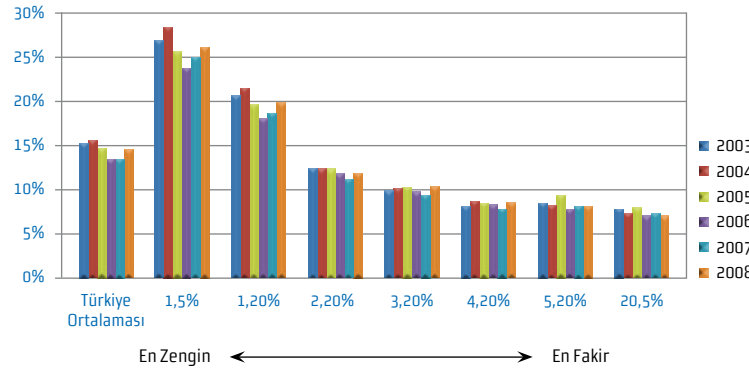
Türkiye’de gelir dağılımını tüketim vergileri içinde görece ağırlığı daha fazla olan KDV sistemi bozmakta, ÖTV sistemi orta gelirli grupları kısmen korumakta, artan oranlı gelir vergisinin yeterince toplanamaması ise bu vergilerin gelir dağılımı üzerindeki düzeltici etkisini sınırlı kılmaktadır. KDV’de geliri düşük kesimlerin tüketimine yönelik olarak temel ihtiyaç maddelerinde %1 ve %8’lik düşük oranlar uygulanıyor olsa da, gelirinin tamamını tüketen ve hatta borçlanarak gelirinden daha fazla tüketim yapan geliri düşük hanehalkı gruplarının KDV yükü zengin gelir gruplarından daha fazla olmaktadır.

Türkiye’de halen yürürlükte olan artan oranlı gelir vergisi sistemi, bütün gelirleri kapsayacak şekilde tam olarak uygulanmış olsa ortaya çıkacak olan gelir vergisi yükü dağılımı ise Grafik 2’de görülmektedir. Beklendiği üzere, “potansiyel” diyebileceğimiz bu vergi yükü en zengin %20’lik gelir diliminden başlayarak aşağıya doğru inildiğinde azalmaktadır.

GRAFİK2

HANEHALKLARININ (POTANSİYEL) GELİR VERGİSİ YÜKÜ

(Gelir düzeyine göre - Türkiye geneli, 2003-2008)

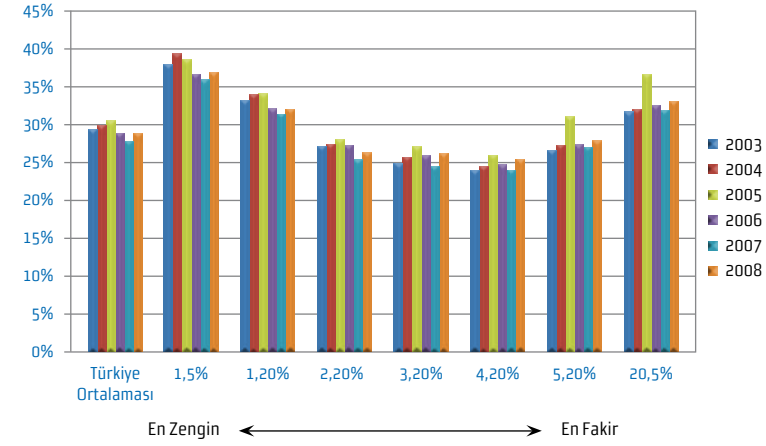

Hanehalklarının tüketimleri üzerindeki vergiler ile (potansiyel) gelir vergisi yükleri bir araya getirildiğinde Grafik 3’teki resim ortaya çıkmaktadır. Eğer gelir vergisi tam olarak toplanabilseydi, Grafik 3’te en zengin %20’lik gelir grubu için %33’lere varan bir vergi yükü ortaya çıkacağı görülmektedir. En zengin gruptan daha alt gelir gruplarına gidildikçe bu (potansiyel) yüksek vergi yükü azalmakta, fakat en fakir %20’lik gelir grubundan itibaren vergi yükü tekrar artmaya başlamaktadır. En zengin gruptaki yüksek (potansiyel) toplam vergi yükü artan

GRAFİK3

HANEHALKLARININ TOPLAM VERGİ YÜKÜ

(Gelir düzeyine göre - Türkiye geneli, 2003-2008)

oranlı gelir vergisinin bir sonucuyken, en fakir grubun vergi yükündeki yüksekliğin nedeni ise tüketim vergilerinin gelire oranının gelir düzeyi azaldıkça artmasıdır. Gelirinin görece daha fazlasını tüketen düşük gelirli grupların toplam vergi yükü, gelir vergisi yükleri düşük seviyede olmasına rağmen, ağırlıklı olarak KDV sisteminin etkisini içeren tüketim vergileri yüzünden yüksek seviyeye ulaşarak %30’lara varmaktadır. Orta gelir seviyesine sahip hane halklarındaki vergi yükü ise, en zengin ve en fakir gelir dilimlerinin vergi yüklerinden daha düşük seviyelerdedir.

Gelir dağılımı bakımından Türkiye, Gini katsayısının ortalama 50 civarında olduğu dünyanın gelir eşitsizliği en yüksek bölgesini oluşturan Güney Amerika ülkeleri ile Gini katsayısının 30 civarında olduğu gelişmiş ülkeler arasında bir yerde bulunmaktadır³. 1992-2007 dönemi için hesaplanan vergi ve transferler sonrası ortalama Gini katsayısı değeri 43.2 ile Türkiye OECD ülkeleri arasında, Meksika’nın ardından, en bozuk gelir dağılımına sahip ikinci ülkedir.

Tablo 1’de OECD ülkeleri için, vergi ve transferler sonrası Gini katsayılarının yanı sıra, vergi ve transferler öncesindeki

3 Gelir dağılımını ölçmekte kullanılan Gini katsayısı 0 ile 1 arasında değerler almaktadır. Ülkedeki her hanenin aynı gelire sahip olduğu mutlak eşitlik durumuna 0, tek bir hanenin bütün gelire sahip olduğu mutlak eşitsizlik durumuna ise 1 karşılık gelmektedir. Gini katsayısı değerinde azalma olması gelir dağılımındaki düzelmenin, artma olması ise bozulmanın göstergesi olmaktadır. Algılama kolaylığı bakımından Gini katsayısı değerleri genellikle (100 ile çarpılarak) 0 ile 100 arasında rapor edilmektedir. Karşılaştırmalı Gini katsayısı değerleri için, bakınız: <http://hdrstats.undp.org/en/indicators/161.html>.

gelir kullanılarak hesaplanan Gini katsayıları da görülmektedir. Bu iki değer arasındaki fark, devletlerin vergi ve transferler yoluyla geliri ne ölçüde yeniden dağıttığını göstermektedir. Her iki katsayının da hesaplanabildiği bütün OECD ülkelerinde devletlerin gelir dağılımını vergi ve transferler yoluyla önemli oranda değiştirerek düzelttikleri görülmektedir. Gelir dağılımındaki toplam düzelme içinde vergilerin payının transfer harcamalarına göre çok daha sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Tablo 1’de yer alan ülkelerde ortalama olarak toplam düzelmenin ancak dörtte biri vergilerden kaynaklanmaktadır.

OECD tarafından Türkiye için Tablo 1’de verilen türde bir ayrıştırma yapılmamaktadır. Türkiye’de vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisini kestirmek üzere Zenginobuz vd. (2010) tarafından TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi verilerini kullanarak yapılan hesaplamalar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2’de, gelir vergisi sisteminin tam olarak işlemesi halinde Gini katsayısında 2.8’lere varan azalmalara, aynı anlama gelmek üzere gelir dağılımında düzelmeye, yol açacağı görülmektedir. Tüketim vergilerine bakıldığında ise, ÖTV’nin Gini katsayısında yıllara göre 0.3-0.6 arası daha sınırlı bir bozulmaya, KDV’nin ise 1.0 civarında bir bozulmaya yol açtığı görülmektedir. Bu durum bize KDV sisteminin ÖTV ile kıyaslandığında gelir dağılımını

Toplam tüketim vergilerinin yükü en zengin grup için tüm yıllarda Türkiye ortalamasının altında seyredirken, en fakir grup için bu yük ortalamanın yaklaşık 1.3 ile 1.4 katı civarındadır.

daha çok bozucu bir etki yaptığını göstermekle beraber, 2007 yılından itibaren ÖTV’nin etkisinin KDV’nin etkisine yaklaşılmaya başladığı da görülmektedir. Toplam tüketim vergilerinin yüküne bir arada bakıldığında ise Gini katsayısı 2.0 seviyesine varan artışlar göstermektedir. Dolayısıyla düşük gelirli gruplara yüksek gelirli gruplara

TABLO 1

BAZI OECD ÜLKELERİ İÇİN VERGİ VE TRANSFERLERİN GELİRİN YENİDEN DAĞILIMINDAKİ ETKİSİ (2000 yılı)

	Vergi ve transferler sonrası Gini katsayısı	Vergi ve transferler öncesi Gini katsayısı	Gini katsayısındaki azalma	Vergiler yoluyla yeniden dağılım	Transferler yoluyla yeniden dağılım
A.B.D	34,5	44,7	10,2	4,6	5,6
Almanya	25,4	42,1	16,7	4,8	11,9
Avustralya	29,7	42,3	12,6	4,9	7,7
Belçika	24,2	46,5	22,3	6,2	16,1
Britanya	32,3	47,5	15,2	3,1	12,1
Danimarka	24,5	41,2	16,7	3,6	13,1
Finlandiya	22,3	41,7	19,4	4,8	14,6
Fransa	29,2	46,9	17,7	2,1	15,6
Hollanda	25,7	45,8	20,1	4,1	16,0
İsveç	22,3	44,1	21,8	3,8	18,0
İsviçre	29,3	39,5	10,2	0,9	9,3
Kanada	29,0	40,6	11,6	3,8	7,8
Norveç	23,5	37,9	14,4	4,0	14,4
Ortalama	27,1	43,1	16,0	3,9	12,1

Kaynak: Luxembourg Income Study, 2004.

kıyasla daha fazla yük oluşturan tüketim vergileri, gelir vergisi sisteminin tam olarak uygulandığı durumda bile gelir dağılımı üzerinde yaratacağı düzelmenin büyük bir kısmını yok etmektedir. Türkiye’de toplanabilen gelir vergisinin potansiyel gelir vergisinin yaklaşık üçte biri kadar olması nedeniyle⁴, toplam etki bakımından Türkiye’deki vergi sisteminin vergiler öncesi gelir dağılımının daha da bozulmasına yol açtığı görülmektedir. Tablo 1’de yer alan ülkelerde vergilerin gelir dağılımını düzeltici etkisi sınırlı kalmakla birlikte, hiç birinde gelir dağılımı bozucu bir etki gözlemlenmemektedir.

Vergi sistemiyle ilgili algılar

Türkiye’de vatandaşların vergi konusundaki bilgi, algı, tutum ve davranışları ile ilgili Zenginobuz vd (2010) tarafından gerçekleştirilen anket çalışmasının sonuçları, vatandaşların önemli bir bölümünün vergi sisteminin yapısı ve sorunlarından haberdar olduğuna işaret etmektedir. Görüşülen vatandaşların önemli bir bölümünün Türkiye’deki vergi sisteminin kendilerini doğrudan etkileyen unsurları hakkında doğru bilgiye sahip

olduğu görülmektedir. Örneğin, vatandaşların %46’sı gibi önemli bir bölümü Türkiye’de vergilerin çoğunun tüketim vergileri yoluyla toplandığını bilmektedir.

2009 yazında yapılan bu anket çalışmasında “Türkiye’de çözülmesi gereken en önemli sorun nedir?” sorusuna verilen cevaplar arasında demokrasi ve fikir özgürlüğü, sağlık/ sosyal güvenlik ve Avrupa Birliği ile ilişkiler gibi sorunları en önemli sorun olarak algılayanların sayısının oldukça az olması düşündürücüdür. Diğer taraftan, anketin başka bir sorusuna verilen yanıtlar, vatandaşların vergi ödemenin kendilerine ülke yönetiminde söz sahibi olma hakkı verdiği görüşüne kuvvetle katıldıklarını göstermektedir. Ancak, gerek genel olarak demokratik temsiliyet, gerek kamu hizmetlerinin kendisinin ihtiyaçlarını karşılaması, gerekse de kamu yönetiminin etkinliği, şeffaflığı, hesap sorulabilirliği ve yolsuzluğa açık olmaması gibi konularda vatandaş algıları çok olumsuzdur.

Türkiye’de demokrasinin işleyişinden memnuniyet, ortalamada 10 puan üzerinden 4.3 gibi düşük bir düzeydedir. Demokrasi ve fikir özgürlüğünü Türkiye’nin en önemli sorunu olarak görenlerin oranının %3’ler düzeyinde kalması, ancak vatandaşların siyasi sistemin kendilerini

temsil etme ve arzu ettikleri kamu hizmetlerini üretebilme yeteneği olabileceğine inanç duymamaları ile açıklanabilir. Temsiliyet bakımından vatandaşlar en çok muhtarların kendilerini temsil ettiğini düşünmekte (10 üzerinden 6 puan ile ilk sırada), Parlamento ise temsiliyet sıralamasında 10 üzerinden 3.3 puan ile son sırayı almaktadır.

Vatandaşlar Türkiye’de ortalamada 10 üzerinden 7 puan gibi yüksek bir düzeyde genel yolsuzluk olduğu algısına sahiptir.

Kamu yönetimine ve bu yönetimi oluşturan bir dizi kuruma duyulan güven ve bu kurumların sunduğu hizmetlerden memnuniyetin vatandaşların vergi ödeme konusundaki istekliliklerini ve uyumlarını doğrudan etkileyen önemli unsurlar olacağı aşıkardır. Genel olarak doğrudan ekonomik unsurları içeren hizmetlerde güven ve memnuniyet düşük çıkmaktadır. Merkezi yönetim tarafından sağlanan hizmetler arasında sağlık hizmetlerinden memnuniyetin diğer hizmetlere göre öne çıktığı görülmekte, en düşük düzeyde memnuniyet duyulan kurumlar arasında ise birbirlerine yakın puanlarla belediye, mahkemeler ve vergi daireleri/ maliye yer almaktadır.

Vergi denince vatandaşın ne anladığı sorusuna verilen cevaplar arasında %40 ile “ülkenin kalkınması için yapılan zorunlu bir ödeme” öne çıkmakta, bu cevabı %30 ile “vatandaşlık görevi” tanımı izlemektedir. Buna karşın, toplamda %15’lik bir kesimin vergiyi negatif etkileri üzerinden tanımladığı görülmektedir. Bu grubun büyük bir bölümünün vergileri, fakirden alıp zengine vermenin bir yolu olarak gördüğü anlaşılmaktadır.

TABLO 2

TÜRKİYE’DE VERGİLERİN GELİR DAĞILIMINA ETKİSİ

(Gini katsayıları, 2003-2008)

Gini Katsayısı	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Kullanılabilir gelir için*	40,3	39,1	38,4	37,3	36,8	38,5
KDV sonrası gelir için	41,3	40,2	39,5	38,2	37,6	39,6
KDV’nin Gini etkisi	+1,0	+1,1	+1,1	+0,9	+0,8	+1,1
ÖTV sonrası gelir için	40,6	39,4	38,7	37,6	37,2	39,1
ÖTV’nin Gini etkisi	+0,3	+0,3	+0,3	+0,3	+0,4	+0,6
Tüm tüketim vergileri sonrası gelir için	41,9	40,9	40,3	39,0	38,4	40,5
Tüketim Vergilerinin toplam Gini etkisi	+1,6	+1,8	+1,9	+1,7	+1,6	+2,0
Potansiyel Gelir Vergisi Öncesi Gelir İçin	43,0	41,9	40,7	39,5	39,1	41,0
Potansiyel Gelir Vergisi Yüğü’nün Gini Etkisi	-2,7	-2,8	-2,3	-2,2	-2,3	-2,5

*Tüketim Öncesi Gelir (gelir vergisi düşüldükten sonraki gelir).

Vatandaşların %39’u gibi oldukça önemli bir bölümü de tüketimden alınan yüksek vergileri Türkiye’deki vergi sisteminin en önemli sorunu olarak görmektedir. Bu yanıtı, %23 ile gelir vergisinde yüksek kazananlardan yeterince yüksek vergi alınmaması ve %16 ile kayıtdışı ekonomiden vergi alınamaması izlemektedir. Vatandaşların %24’ü vergilerin düzenli olarak toplanamamasının en önemli nedenleri olarak vergi sisteminin adil olmayışını, %22’si kayıtdışı ekonomiyi, %16’sı da vergilerin halka hizmet olarak dönmemesini göstermektedir.

Vatandaşların %24’ü vergilerin düzenli olarak toplanamamasının en önemli nedenleri olarak vergi sisteminin adil olmayışını, %22’si kayıtdışı ekonomiyi, %16’sı da vergilerin halka hizmet olarak dönmemesini göstermektedir.

Vergi sistemindeki adaletin göstergesi olarak vatandaşların %68’si “herkesten gücü ölçüsünce vergi toplanması”nı anlamaktadır. Vatandaşların Türkiye’deki vergi sisteminin adaleti için verdiği ortalama puan ise 10 üzerinden 3.15 olmaktadır. Devletin vergi gelirlerini kamu hizmetine dönüştürmedeki verimliliğine verilen ortalama puan 10 üzerinden 3.6, bu konudaki şeffaflığa verilen ortalama puan ise 3.1’dir.

Vatandaşlar büyük şirket sahiplerinin, yüksek maaş alan özel sektör çalışanlarının ve doktorların ödemeleri gerekenden daha az vergi ödedikleri; buna karşılık memurlar, çiftçiler, emekliler ve işçilerin ise ödemeleri gerekenden daha fazla vergi ödedikleri algısına sahiptir.

Vatandaşların vergi sistemine gösterdiği uyumu (üzerine düşen vergiden kaçınmama eğilimini) ölçmeye yönelik sorulara verilen yanıtlardan, vergi sistemine kesinlikle uyum gösterme eğiliminde olan vatandaşların oranının yaklaşık %30 civarında olduğu gözlemlenmiştir. Bu oran, adil bulunmayan ve şeffaf, etkin ve hesap verebilir bir şekilde uygulandığı düşünülmeyen bugünkü vergi sistemi göz önüne alındığında, yüksek sayılabilecek bir rakamdır.

Vatandaşlara ödedikleri vergilerin hangi kamu hizmetlerine harcanmasını istedikleri sorulduğunda, eğitime %26, sağlığa %21, savunma ve güvenliğe %17, fakirlere yardım ve sosyal desteklere %15, altyapı harcamalarına %12 düzeylerinde pay ayrılmasını istedikleri görülmekte, en son sırayı ise %8.1 ile kültür-sanat hizmetleri almaktadır.

Görüşülen kişilere, vergi sisteminin ve toplanan vergilerle sunulan kamu hizmetlerinin şu an olduğu haliyle kaldığı ama zorla vergi alınmadığı bir durumda, gönüllü olarak

Kayıtdışı ekonomik faaliyetlerle vergi kaçığı arasındaki ilişkiyi reformun ana başlığı yapmayan bir çözüm önerisinin fazla başarılı olamayacağı aşıkardır. Tek boyutlu önlemlerle, örneğin vergi denetimlerinin artırılmasıyla, soruna çözüm bulunamayacaktır.

gelirlerinin ne kadarını vergi olarak vermeye razı olacakları sorulduğunda, ortalama olarak gelirlerinin %10.7'sini vermek isteyecekleri görülmüştür. Vergi sisteminin adil ve verimli olduğu, toplanan vergilerle yapılan harcamaların da kamu hizmetlerine görüşülen kişinin istediği şekilde dağıtıldığı durumda ise, ödenmeye razı olunacak vergi oranı ciddi bir artış göstererek %16 düzeyine çıkmaktadır. Görüşme yapılan vatandaşların %82.8'i asgari ücretin vergiden muaf olmasını, %56.1'i de tarım gelirlerinden vergi alınmamasını istemektedir.

Vatandaşların %85'i sabit oranlı bir gelir vergisi sistemi yerine gelire göre artan oranda vergi toplanan bir vergi sistemini tercih etmektedir. Gelire göre artan oranda vergi toplanmasını isteyenlerin %72'si (ankete katılanların %61'i) ise en düşük vergi oranının %15 ve en yüksek vergi oranının %30 olduğu bir artan oranlı sistemi, en düşük vergi oranı yine %15 ama en yüksek oranı %45 olan artan oranlı sisteme tercih etmektedir. Tercih edilen gelir vergisi sisteminin Türkiye'de şu an mevcut gelir vergisi sistemine oldukça benzer olduğu görülmektedir.

Sonuç Yerine

Yukarıda bazı bulguları özetlenen çalışma; Türkiye'de kamu maliyesinde, ciddi yapısal sorunlar olduğu gerçeğini gözler önüne sermektedir. Vatandaşların bu yönde net bir algı içinde oldukları yapılan kapsamlı anketle ortaya çıkmıştır. Kamu maliyesinde yapılması düşünülen bir reformun yapısal olması gerektiği çok açıktır. Kamunun, öncelikle, yönetsimsel alanda kendi mutfağını düzenlemesi, vatandaşın güvenini kazanması, sunduğu hizmetleri daha adil kılması ve yolsuzluklara direnç göstermesi gerekmektedir. Kayıtdışı ekonomik faaliyetlerle vergi kaçığı arasındaki ilişkiyi reformun ana başlığı yapmayan bir çözüm önerisinin fazla başarılı olamayacağı aşıkardır. Tek boyutlu önlemlerle, örneğin vergi denetimlerinin artırılmasıyla, soruna çözüm bulunamayacaktır. Çalışma, bir yandan sorunun çok boyutlu olduğuna işaret ederken, bir yandan da geniş kesimlerin böylesi bir reformu destekleyeceğine dair kuvvetli ipuçları sunmaktadır. Bu da, ileriye yönelik olarak en azından kötümser olmamamız gerektiğini söylemektedir.

Çalışmanın işaret ettiği bir diğer önemli husus, vergi sistemiyle ilgili değişikliklerin

Türkiye'de kamu maliyesinde gerçekleştirilmesi gereken reformun sadece bir ayağını oluşturacağıdır. Fakirlikle mücadele ve genel olarak gelirin yeniden dağılımı, kamu harcamaları aracılığıyla hayata geçirilen sosyal politikalarla gerçekleştirilmekte. Türkiye'de kapsamı ve etkisi çok düşük düzeylerde olan sosyal politikaların geliştirilip hayata geçirilmesi büyük önem arz etmektedir. Bulgular Türkiye'de kamu harcamalarıyla ilgili reforma verilecek kamuoyu desteğinin vergi reformuna verilecek destekten de daha fazla olacağına işaret etmektedir.

WINGS'TEN DÜNYAYA AÇILAN YENİLİKLER*

WINGS'LE HAVAYOLU MİLLERİNİZİ BİRLEŞTİREREK UÇABİLECEKSİNİZ.

YURT DIŞINDA SEÇKİN NOKTALARDA İNDİRİMLERE SAHİP OLACAKSINIZ.

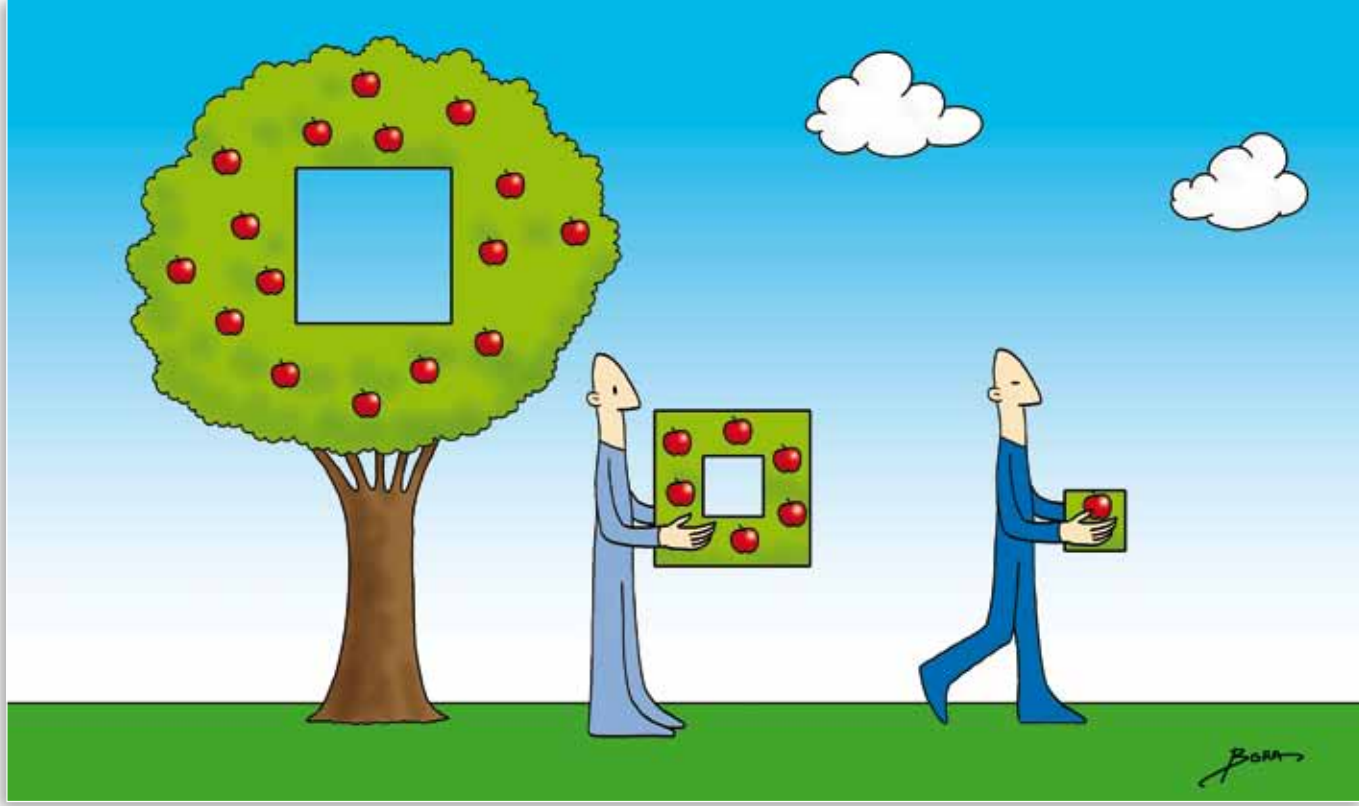
YURT DIŞINDAKİ CITIBANK ATM'LERİNDEN ÜCRETSİZ NAKİT AVANS ÇEKEBİLECEKSİNİZ.

AMERİKA'DAN RAHATÇA ONLINE ALIŞVERİŞ YAPIP PAKETLERİNİZİ EVİNİZE TESLİM ALABİLECEKSİNİZ.

Wings'e hemen başvurmak için "WINGS" yazın, 3155'e kısa mesaj gönderin.

*Yenilikler, Citibank tarafından desteklenmektedir.

TÜREVSEL İŞLEMLERİN VERGİLENDİRİLMESİ

Dr. Veysi Seviğ

ICC Vergi Komisyon Üyesi

Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Mali Hukuk Öğretim Üyesi

Dünya üzerinde finansman piyasasında ortaya çıkan hızlı gelişmelere paralel olarak türev ürünlerine talep de artmış ve bu bağlamda da türev ürünlerinin sağladığı gelirlerin vergilendirilmesi de tartışma konusu olmuştur. Türkiye’de bu vergilendirmenin nasıl yapıldığı aşağıda aktarılmaya çalışılmaktadır.

GVK geçici 67. madde

Gelir Vergisi Kanunu’nun geçici 67 inci maddesi 01.01.2006 tarihinden sonra ihraç edilen menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçlarından elde edilen kazançların 01.01.2006-31.12.2015 tarihleri arasında vergilendirilmesine ilişkin kuralları belirlemiştir.

Sözü edilen maddenin 13 üncü fıkrasında tanımlandığı üzere bu maddede geçen “menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası aracı” ifadesi, özel bir belirleme yapılmadığı sürece Türkiye’de ihraç edilmiş ve SPK tarafından kayda alınmış ve/veya Türkiye’de kurulu menkul kıymetler ve opsiyon borsalarında işlem gören; kayda alınmamış olsa veya borsalarda işlem görmese dahi Hazinece veya diğer kamu tüzel kişilerin ihraç edilecek her türlü menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası araçlarıdır.

Bu bağlamda da “Bankaların ve aracı kurumların taraf olduğu veya bunlar aracılığıyla yapılan; belirli bir vadede, önceden belirlenen fiyat, miktar ve nitelikte, ekonomik veya finansal göstergelere dayalı olarak düzenlenenler de dahil olmak üzere,

para veya sermaye piyasası aracını, mali, kıymetli madeni ve döviz alma, satma, değiştirme hak ve/veya yükümlülüğünü veren vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri” diğer sermaye piyasası aracı olarak kabul edilmektedir.

Diğer yandan kurumların aralarında yaptıkları vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinden doğan kazançlarının sözleşmenin taraflarına göre, hangi durumlarda tevkifata (vergi kesintisine) tabi tutulacağı da Gelir Vergisi Kanunu’nun geçici 67’inci maddesinin 14 numaralı fıkrasında belirlenmiştir.(Tablo 1).

Türkiye’de işyeri veya daimi temsilci aracılığıyla faaliyette bulunmayan dar mükellef kurumlar için tevkifat yapılması öngörülen hallerde, Kurumlar Vergisi Kanununun 2 nci maddesinin birinci fıkrası kapsamındaki mükellefler ile özellikle menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası aracı getirileri ile değer artışı kazançları elde etmek ve bunlara bağlı hakları kullanmak amacıyla faaliyette bulunan mükelleflerden, Sermaye Piyasası Kanunu’na göre kurulan yatırım fonları ve yatırım ortaklıklarıyla benzeri nitelikte olduğu Maliye Bakanlığı tarafından belirlenenler için uygulanacak tevkifat oranı “sıfır” olarak belirlenmiştir.

TABLO 1

Sözleşmenin Tarafları	Daimi Temsilci/ İşyeri	Geçici 67’inci Maddeye Göre Tevkifat
* Tam Mükellef Kurum-Tam Mükellef Kurum	-	Yapılmayacak
* Dar Mükellef Kurum- Tam Mükellef Kurum	Var	Yapılmayacak
* Dar Mükellef Kurum- Tam Mükellef Kurum	Yok	Yapılacak
* Dar Mükellef Banka ve Benzeri Finans Kurumu-Tam Mükellef Kurum	Var	Yapılmayacak

Forward Sözleşmelerinden Sağlanan Gelirler

Forward Sözleşmesi, taraflardan birinin sözleşmeye konu olan finansal varlığı sözleşmede belirlenen fiyat üzerinden gelecekte belirlenen bir tarihte satın alınmasını, karşı tarafında sözleşmeye konu finansal varlığı satmasını şart koşan bir sözleşme türüdür.

Sözleşmeye konu varlığın fiyat, miktar ve sözleşme tarihinin belirlendiği forward işlemlerinde, işlemin karla sonuçlanması sonucunda sözleşmeye esas alınan kıymetin piyasa fiyatına göre oluşan değeri ile işlem fiyatına göre oluşan değeri arasındaki fark (kazanç) tevkifat (stopaj) matrahını oluşturmaktadır.

Buna göre, forward sözleşmesinin hükmünden yararlanıldığı anda, sözleşmeye esas alınan kıymetin piyasa fiyatına göre oluşan değeri ile işlem fiyatına göre oluşan değeri arasındaki fark üzerinden sözleşmenin sona erdiği tarih itibarıyla bankalar ve aracı kurumlar tarafından tevkifat yapılması gerekmektedir. Örneğin Bay (A)’nın 01.08.2011 tarihinde (x) bankası ile yapmış olduğu 3 ay vadeli 1.000.000 USD alım sözleşmesine göre sözleşme kurunun 1.6814 (işlem fiyatı), vade spot kurunun ise 1.7558 (piyasa fiyatı) olduğunu varsayacak olursak; Tevkifat Matrahı = (1.7558 – 1.6814) x 1.000.000 = 74.400 TL’dir. Gelir Vergisi Kanunu’nun geçici 67/1 maddesi uyarınca %10 oranında tevkifat yapılacaktır. Buna göre tevkifat miktarı (74.400 x 0.10=) 7,440 TL’dir.

Swap İşlemleri

Swap sözlük olarak değiş-tokuş, trampa anlamına gelmektedir. Swap sözleşmelerinin farklı türleri bulunmaktadır. Ancak uygulamada en çok faiz ve döviz swaplarına rastlanmaktadır. Bu çerçevede swap basitçe, iki tarafın belirli bir zaman dilimi içerisinde farklı faiz ödemelerini ve/veya farklı para birimlerini karşılıklı olarak değiştirdikleri bir takas sözleşmesi olarak tanımlanabilir.

Örneğin sabit faizle kredi kullanarak sabit faiz ödeme yükümlülüğüne giren bir işletmenin, değişken faizle borçlanan ve değişken faiz ödeme yükümlülüğü altına giren işlemciyle yükümlülüklerini belirli bir süre için değiştirmeleri bir swap işlemidir. (Yalçınar, Kürşat “Finansal Teknikler ve Türev Araçlar “Gazi kitapevi”, 2008 SF:142).

Tarafların önceden anlaştıkları oran ve koşullarda belirli miktarlardaki para birimlerini değiştirmek suretiyle gerçekleştirdikleri para swapında, farklı

para birimlerinin karşılıklı olarak değiştirilmesi sonucunda ortaya çıkan gelir tevkifata tâbi tutulacaktır.

Örneğin işlem tarihinin 1 Ağustos 2011, vade tarihinin ise 31 Ekim 2011 olduğunu, işlem tarihindeki kurun 1.6814, sözleşme kurunun 1.7005 olarak belirlendiğini varsayacak olursak Bay (A) sözleşme tarihinde (sözleşmenin spot ayağı) 10.000.000 USD karşılığı 16.814.000 TL vermiş, vadede ise (sözleşmenin forward ayağı 17.005.000 TL almıştır. Bay (A) bu işten dolayı (17.005.000-16.814.000=) 191.000 TL kazanç elde etmiştir. Dolayısıyla Bay A’nın bu geliri üzerinden %10 oranında tevkifat yapılmak suretiyle vergilendirilecektir. Bu bir para “swap”ıdır.

Faiz swapı ise, gösterge bir anapara tutarı üzerinden farklı faiz oranı esaslarına göre hesaplanacak faizlerinin iki taraf arasında anlaşılan vadelerde değişimini öngören bir sözleşme çeşidi olup, aynı para biriminden olan borçlarda sadece faiz ödemelerinin yapısı değişmekte, anapara değişimi gerçekleşmemektedir. Faiz swapı işlemlerinde, faiz ödemelerinin değişimi nedeniyle ödeme dönemleri itibarıyla hesaplanan net kazanç tutarları tevkifat matrahını oluşturur.

TABLO 2

Faiz Ödeme Tarihleri	LIBOR	(X) Bankasınca Bey (A)'ya Ödenen Faiz	Bay (A)'nın (X) Bankasına Ödediği Faiz	Faiz Farkı (Matrah)
01.04.2012	4.30	215.000 EURO (215.000 X 2.60) 559.000 TL	(187.500 X 2.60) 487.500 TL	71.500 (TL)
01.09.2012	3.60	180.000 EURO (180.000 X 2.65) 477.000 TL	(187.500 X 2.65) 496.875 TL	- 19.875 (TL)
01.04.2013	4.00	200.000 EURO (200.000 X 2.70) 540.000 TL	(187.500 X 2.70) 506.250 TL	33.750 (TL)

Örneğin Bay (A) 10.000.000. Euro tutarındaki 18 ay vadeli, altı ayda bir LIBOR faiz ödemeli borcundan doğan yükümlülüğünü yerine getirebilmek amacıyla 01.Ekim.2011 tarihinde (X) bankası ile % 3.75 oranı üzerinden yapmış olduğu 6 ayda bir faiz ödemeli swap sözleşmesine ilişkin veriler şöyledir:

*Sözleşme tarihi.....01.Ekim.2011
*Sözleşme tutarı.....10.000.000 EURO
*Değişken faiz.....EURO,LIBOR

Faiz Ödeme Tarihleri:	LIBOR DÖVİZ KURU	
01.04.2012	% 4.30	2.60 TL.
01.09.2012	% 3.60	2.65 TL.
01.04.2013	% 4.00	2.70 TL.

Bu bilgiler ışığında Tablo 2’de gösterilen sonuçların elde edildiği varsayılmıştır.

Tablo 2’nin incelenmesinden de anlaşılabacağı üzere Bay (A) 01.04.2012 ve 01.04.2013 tarihlerinde değişken faizden sabit faize geçmiş olmasından dolayı 01.04.2011 tarihinde 71.500 TL., 04.04.2013 tarihinde 33.750 TL swap kazancı elde etmiş, ancak bu sözleşme nedeniyle de 01.09.2012 tarihinde 19.875 TL zarar etmiştir. Söz konusu zararın aynı yıl içerisinde konsolide edilmesi mümkün olmazsa, ilgili yılı izleyen üçer aylık dönemlerde, aynı türde işlemlerden doğan kardan mahsup edilmesi söz konusu olabilecektir. Eğer ileri dönemlerde böyle bir kar yoksa, bu takdirde mahsup edilemeyen zarar (tutar) için ihtiyari beyanname verilmesi ve bu beyanname üzerinden mahsup işleminin gerçekleştirilmesi mümkün olabilecektir.

Opsiyon Sözleşmeleri

Opsiyonlar, değeri başka bir varlığın (dayanaksal varlık) değerine bağımlı olarak değişen türev ürünlerindendir.

Opsiyonlar, belli bir vadeye kadar ve belirli bir vadede opsiyona dayanarak varlık oluşturan belli miktarlardaki bir malı, finansal ürünü, sermaye piyasası aracını veya ekonomik göstergeyi belli bir fiyattan alma ya da satma hakkını, belli bir prim karşılığında opsiyonu satın alan kimseye veren sözleşmelerdir. (Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası Türev Araçlar Lisanslama Rehberi)

Buna göre; belirli bir miktardaki fiziksel emtia veya finansal varlığı belirli bir fiyattan gelecekte belirli bir tarihte satın alma veya satma hakkı sağlayan opsiyon sözleşmelerinde, satın alma veya satma hakkının kullanılması suretiyle gelir elde edilmesi halinde sözleşmeye esas alınan kıymetin piyasa fiyatına göre oluşan değeri ile işlem fiyatına göre oluşan değeri arasındaki farktan (kazanç), ödenen opsiyon primlerinin (masraf) düşülmesinden sonra kalan kısım üzerinden gelir vergisi tevkifatı yapılması gerekmektedir. Bu aşamada opsiyon primi, prim ödemesinin yapıldığı tarihte geçerli olan kur üzerinden Türk Lirasına çevrilmek suretiyle hesaplanacaktır. İşlemden zarar edilmesi halinde bu durumun da ihtiyari beyanname üzerinde dikkate alınması gerekir kanımızca...

Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası İşlemleri

Gelir Vergisi Kanunu’nun geçici 67 inci maddesinin (1) numaralı fıkrası kapsamında, banka ve aracı kurumların menkul kıymetler ve diğer sermaye piyasası araçlarında elde edilen gelirler üzerinden yapmakla yükümlü oldukları tevkifat, Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 2 inci maddesinin birinci fıkrası kapsamındaki mükellefler ile özellikle menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası aracı getirileri ile değer artışı kazançları elde etmek ve bunlara bağlı hakları kullanmak amacıyla faaliyette bulunan mükelleflerden Sermaye Piyasası Kanunu’na göre kurulan yatırım fonları ve yatırım ortaklıklarıyla benzer nitelikte olduğu Maliye Bakanlığı tarafından belirlenenlere, 01.10.2010 tarihinden itibaren %10 oranında tevkifat uygulanmaktadır.

Diğer yandan 27.09.2010 gün ve 2910/926 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Gelir Vergisi Kanununun geçici 67 inci maddesinin 1,2 ve 3 numaralı fıkralarında yer alan oran; tam ve dar mükellef gerçek kişi ve kurumlar tarafından hisse senetlerine ve hisse senedi endekslerine dayalı olarak yapılan vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nda işlem gören aracı kuruluş varantları dâhil olmak üzere, “menkul kıymetler yatırım ortaklıkları hisse senetleri” hariç olmak üzere hisse senetlerine ilişkin olarak elde edilen kazançlar için sıfır olarak belirlenmiştir.

Buna göre, geçici 67 inci maddenin (14) numaralı fıkrası gereği Türkiye’de kurulu vadeli işlem ve opsiyon borsalarında yapılan işlerden elde edilen kazançlar için sözü edile maddenin (1) numaralı fıkrasında belirtilen tevkifat oranının sıfır olarak uygulanmasına 31.12.2008 tarihi itibarıyla son verilmiş olmasına rağmen, anılan borsalarda hisse senetlerine (menkul kıymetler yatırım ortaklıkları hisse senetleri hariç) ve hisse senedi endekslerine dayalı olarak yapılan vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinin elde edilen kazançlar için 2009/14580 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca 01.01.2009 tarihinden itibaren, 2010/926 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca 01.10.2010 tarihinden itibaren yüzde sıfır oranında tevkifat uygulamasına devam edilmektedir.

Türkiye’de kurulu vadeli işlem ve opsiyon borsalarında 01.10.2010 tarihinden itibaren gerçekleştirilen ve hisse senetlerine veya hisse senedi endekslerine dayalı olanlar dışında kalan vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinden elde edilen kazançlara uygulanacak tevkifat oranı ise %10 olup, Kurumlar Vergisi Kanununun 2 inci maddesinin birinci fıkrası kapsamındaki mükellefler ile münhasıran menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası aracı getirileri ile değer artış kazançları elde etmek ve bunlara bağlı hakları kullanmak amacıyla faaliyette bulunan mükelleflerden Sermaye Piyasası Kanununa göre kurulan yatırım fonları ve yatırım ortaklıklarıyla benzer nitelikte olduğu Maliye Bakanlığınca belirlenenler tarafından elde edilen söz konusu kazançlar üzerinden sıfır oranında tevkifat yapılmaktadır.

Tablo 3’te Türkiye’de kurulu vadeli işlem ve opsiyon borsaları ile bu borsalar dışında 01.10.2010 tarihinden itibaren hisse senedi endekslerine dayalı olarak yapılanlar dışında kalan vadeli işlem ve

opsiyon sözleşmelerinden elde edilecek gelirlerin geçici 67 inci madde uygulaması açısından durumu yer almaktadır.

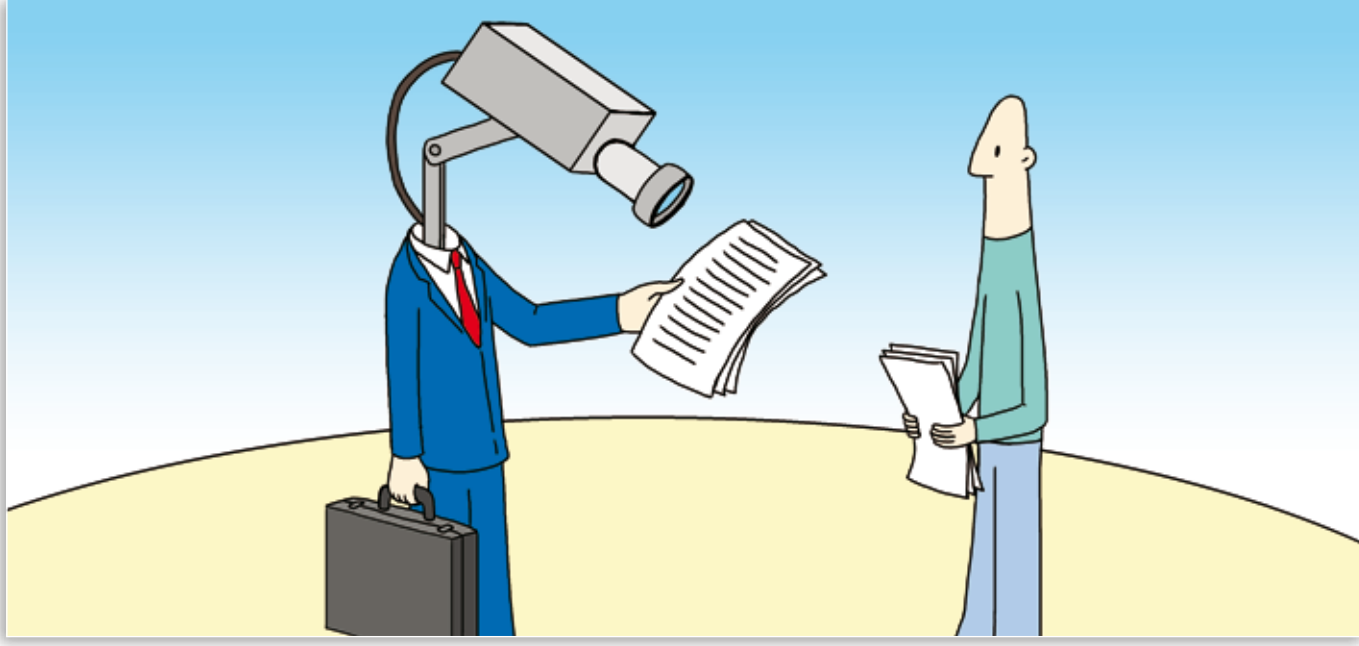
Ayrıca bilindiği üzere aracı kurum varantı, elinde bulunduran kişiye, dayanak varlığı ya da göstergeyi önceden belirlenen bir fiyattan belirli bir tarihte veya belirli bir tarihe kadar alma veya satma hakkı veren ve bu hakkın kaydı teslimat ya da nakit uzlaşısı ile kullanıldığı, aracı kuruluşlarca ihraç edilen menkul kıymet niteliğindeki bir sermaye piyasası aracıdır. Aracı kuruluş varantları opsiyon sözleşmelerine gösterdiği benzerlik nedeniyle opsiyon sözleşmelerinin dayanak varlık itibarıyla sınırlandırılmış bir çeşidi olarak kabul edilmektedir.

2010 / 926 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yapılan düzenleme ile İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nda işlem gören hisse senetlerine ve hisse senedi endekslerine dayalı olarak ihraç edilen aracı kuruluş varantlarından elde edilen gelirler, hisse senetlerine ilişkin olarak elde edilen kazançlar kapsamına alınmış olup, 01.10.2010 tarihi itibarıyla tam ve dar mükellef gerçek kişi ve kurumlar tarafından İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nda işlem gören bu kapsamdaki aracı kuruluş varantlarından elde edilen gelirler üzerinden yüzde sıfır oranında tevkifat yapılmaktadır.

TABLO 3

Yatırımcı Tipi	Piyasa Türü	
	Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası	Tezgahestü
Tam Mükellef Gerçek Kişi	% 10 tevkifat	% 10 tevkifat
Tam Mükellef Sermaye Şirketi (Sermaye Piyasası Kurulunun düzenleme ve denetimine tabi fonlar dahil)	% 0 tevkifat	Tevkifata tabi değil
Diğer Tam Mükellef Kurum	% 10 tevkifat	Tevkifata tabi değil
Dar Mükellef Gerçek Kişi	% 10 tevkifat	% 10 tevkifat
Dar Mükellef Sermaye Şirketi ile tarifi dipnotta* yapılan dar mükellefler (işyeri / daimi temsilcisi olmayan ve banka ve benzeri finans kurumu da olmayan)	% 0 tevkifat	% 0 tevkifat
Dar Mükellef Sermaye Şirketi ile tarifi dipnotta* yapılan dışında kalan dar mükellefler (işyeri/daimi temsilcisi olmayan ve banka ve benzeri finans kurumu da olmayan)	% 10 tevkifat	% 10 tevkifat
Türkiye’de işyeri ve Daimi Temsilcisi Olan Dar Mükellef kurumlar	% 0 tevkifat	Tevkifata tabi değil
Dar Mükellef Kurum (banka ve benzeri finans kurumu olanlar)	% 0 tevkifat	Tevkifata tabi değil

* Menkul kıymet ve diğer SP aracı getirileri ile değer artışı kazançları elde etmek ve bunlara bağlı hakları kullanmak amacıyla faaliyette bulunan mükelleflerden 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa göre kurulan yatırım fonları ve yatırım ortaklıklarıyla benzer nitelikte olduğu Maliye Bakanlığınca belirlenen dar mükellefler.

VERGİ İNCELEMELERİNDEKİ GÜNCEL GELİŞMELER

Prof. Dr. Hakan Üzeltürk

Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi

"Eğer kanunlara saygı gösterilmesini istiyorsak, önce saygı gösterilecek kanunlar yapmak lazımdır."*

Vergi incelemeleri ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu araştırmak, tespit etmek ve sağlamak amacıyla Vergi Usul Kanunu'nun 134 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Bununla birlikte uygulama farklılıkları ve hataları sebebiyle ülkemizde vergi incelemeleri konusunda uzun yıllardır süregelen problemler bugüne kadar çözümlenememiştir. Vergi denetiminin tek çatı altında toplanması düşüncesi yine uzun bir süreç sonrasında mevzuat bakımından gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte uygulamada bu konunun nasıl gelişeceğini görmek zaman alacaktır. 2012 Bütçesi çerçevesinde planlanan yeni kadrolar sonrasında denetim mekanizmasının yeterli, hızlı ve etkili işleyip işlemeyeceği sorusu yanında mevzuat problemlerinin aşılabileceği da bir başka soru olarak varlığını sürdürmektedir.

*Louis Dembitz Brandeis A.B.D. Yüksek Mahkeme Hakimi 1916-1939

Kadro eksiklikleri ve vergi denetim oranlarının düşüklüğü aşılamayacak problemler değildir. Her ne kadar bugüne kadar neden yapılmadığı sorusu tam olarak yetkililerce cevaplandırılmasa bile, bundan sonraki denetimlerde bir başka önemli konu kalite meselesidir. Vergi denetimi yapılırken denetmenlerin sadece İdare tarafından anlaşıldığı gibi, denetim elemanlarının bu işi önceden yapanlardan öğrendiği gibi veya ülkemiz şartlarının gerektirdiği gibi değil, uluslararası hukuka uygun olarak, hukukun üstünlüğünü gözeterek ve mükelleflerin de hakları olduğu düşüncesinden yola çıkarak herkes tarafından objektifliği kabul edilebilecek şekilde denetim yapmaları gerekmektedir. Bu nedenle öncelikle denetimin en önemli aşamalarından bir tanesi olan vergi incelemelerinin ne şekilde yapılması ve hukuka uygun düzenlemelerin nasıl olması gerektiği konusunda bazı açıklamalar yapılacaktır.

Bundan birkaç ay evvel 10.7.2011 tarih ve 27990 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 646 sayılı "Vergi Denetim Kurulu Başkanlığının Kurulması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun

Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname" ile Vergi Usul Kanunu'nun vergi incelemeleri ile ilgili maddelerinde de değişiklikler yapılmıştır. Bu çerçevede 135. maddenin ilk fıkrası değiştirilerek vergi müfettişleri ve vergi müfettiş yardımcılarını getirilmiştir. Böylece düşünülen çatı değişikliği ile vergi müfettişliği kavramı esas olarak kullanılmaya başlamıştır.

Yukarıda belirtilen 646 sayılı K.H.K.'den yaklaşık bir yıl önce ise 1.8.2010 tarih ve 27659 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 6009 sayılı "Gelir Vergisi Kanunu İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile de inceleme maddelerinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu iki düzenleme çerçevesinde incelemede uyulacak esasları düzenleyen 140. maddeye bazı eklemeler yapılmıştır. 6009 sayılı Kanun'un 9. maddesiyle eklenen ve yürürlük tarihi 1.1.2011 olarak belirlenen 5 ve 6. bentlere göre:

"5. Vergi kanunlarıyla ilgili kararname, tüzük, yönetmelik, genel tebliğ ve sirkülere aykırı vergi inceleme raporu düzenleyemezler. Ancak, bu düzenlemelerin vergi kanunlarına aykırı olduğu kanaatine varırlarsa bu hususu bağlı oldukları birimler aracılığıyla Gelir İdaresi Başkanlığına düzenleyecekleri bir rapor ile bildirirler.

6. İncelemeye başlanıldığı tarihten itibaren, tam inceleme yapılması halinde en fazla bir yıl, sınırlı inceleme yapılması halinde ise en fazla altı ay içinde incelemeleri bitirmeleri esastır. Bu süreler içinde incelemenin bitirilememesi halinde ek süre talep edilebilir. Bu talep vergi incelemesine yetkili olanların bağlı olduğu birim tarafından değerlendirilir ve altı ayı geçmemek üzere ek süre verilebilir. Bu durumda, vergi incelemesi yapmaya yetkili olanların bağlı olduğu birim tarafından incelemenin bitirilememe nedenleri yazılı olarak nezdinde inceleme yapıldığı bildirilir. Vergi incelemesi yapmaya yetkili olanların bağlı olduğu birimler vergi incelemesinin öngörülen süreler içinde bitirilmesi için gerekli tedbirleri alırlar."

Burada en fazla dikkat çeken husus 5. bentte yer alan vergi kanunlarıyla ilgili kararname, tüzük, yönetmelik, genel tebliğ ve sirkülere aykırı vergi inceleme raporu düzenlenemeyeceği şeklindeki ifadedir. Aynı ifade Vergi İncelemelerinde Uyulacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 18. maddesinde de yer almaktadır. Bu düzenleme ile vergi incelemelerinde zaten

çok tartışılan objektif olma özelliği ortadan kaldırılmıştır. Burada hukukun üstünlüğü kavramının içi de boşaltılmaktadır. Vergi inceleme elemanları genel tebliğ ve sirküler gibi idarenin görüşlerini de yansıtan düzenlemelere uygun olarak karar vermek zorunda bırakılmaktadırlar.

Her ne kadar maddenin devamında inceleme elemanların bu düzenlemelerin vergi kanunlarına aykırı olduğu kanaatine varırlarsa bu hususu bağlı oldukları birimler aracılığıyla Gelir İdaresi Başkanlığına düzenleyecekleri bir rapor ile bildirecekleri ifadesi bulunmakta ise de bu durumda inceleme elemanlarının kendi kurumu görüşü aleyhine bir rapor düzenlemek zorunda bırakılması, belirtilen raporun sonucunun ne olacağının belirsiz olması ve vergi incelemelerinin zaten hukuka uygun olması gerekmesi sebebiyle bunun bir anlamı kalmamaktadır. Burada yıllardır hukuka aykırı kanun, kanuna aykırı tebliğ ve sirküler kısır döngüsü sebebiyle ortaya çıkan farklı uygulamaların ve vergi inceleme raporlarının tek bir yöne doğru yapılması sonucu ağırlıklı olarak ortaya çıkmaktadır.

Burada gerek mükelleflerin gerekse vergi inceleme elemanlarının dikkat etmesi gereken nokta incelemelerin hukuka uygun olarak gerçekleştirilmesidir. Bu sadece mevcut kanunlarımızı değil, kanunlarda olması gereken temel hukuk prensiplerini, uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan yükümlülüklerimizi ve bağlayıcı yargı kararlarını da içermektedir. Bu ifadenin ve anlayışın mutlaka değiştirilmesi gerekmektedir.

Bu iki bent dışında aynı çerçevede getirilen fakat 646 sayılı K.H.K. ile zaruri olarak değiştirilen düzenlemenin temeli şu şekildedir:

"Vergi Müfettişleri ile Vergi Müfettiş Yardımcıları tarafından düzenlenen vergi inceleme raporları, işleme konulmak üzere ilgili vergi dairesine tevdi edilmeden önce, meslekte on yılını tamamlamış en az üç Vergi Müfettişinden oluşturulacak rapor değerlendirme komisyonları tarafından vergi kanunları ile

Vergi incelemelerinde zaten çok tartışılan objektif olma özelliği ortadan kaldırılmıştır. Burada hukukun üstünlüğü kavramının içi de boşaltılmaktadır. Vergi inceleme elemanları genel tebliğ ve sirküler gibi idarenin görüşlerini de yansıtan düzenlemelere uygun olarak karar vermek zorunda bırakılmaktadırlar.

bunlara ilişkin kararname, tüzük, yönetmelik, genel tebliğ, sirküler ve özelgelere uygunluğu yönünden değerlendirilir...”

Burada eski okuma komisyonlarının işlevini görmek ve eksikliği gidermek amacıyla getirilen bu düzenlemenin uygulamada ne şekilde işleyeceği zamanla görülecektir. Uygulamada inceleme raporlarının sayısı dikkate alındığında bu komisyonların nasıl işleyeceği konusu tereddüt uyandırmaktadır. Bu komisyonların işletileceği yönündeki ifadeler de ayrıca verilecek kararların objektif ve detaylı olabilmesi bakımından kuşklar yaratmaktadır.

Yukarıda belirtilen düzenlemeler kapsamında ayrıca 140. maddede belirtilen bazı yönetmelikler 31.10.2011 tarih ve 28101 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Bunlar dört tane olup, Vergi Denetim Kurulu Yönetmeliği; Vergi İncelemelerinde Uyulacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik; Tarhiyat Öncesi Uzlaşma Yönetmeliği; Rapor Değerlendirme Komisyonlarının Oluşturulması ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’tir.

Bu değişikliklerin bir kısmı yeni düzenlemeler kapsamında eski düzenlemelerde yer alan çeşitli ifadelerin değiştirilmesi zaruretinden kaynaklanmaktadır. Keza Vergi Denetim Kurulu Yönetmeliği yeni oluşum ve iç organizasyonla ilgili düzenlemeler getirmektedir. Tarhiyat Öncesi Uzlaşma Yönetmeliği ifade değişiklikleri yanında uzlaşma sırasında bulundurulabilecek kişilerle ilgili düzenleme getirmektedir. Buna göre bağlı olunan meslek odasından bir temsilci ile Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu’na göre kurulan meslek odalarından bir meslek mensubu hazır bulundurulabilmektedir. Bu konuda zaten daha önce de uluslararası mevzuat dikkate alındığında mükellef bakımından olması gereken durum ortaya konmuştur.

“Vergide nezaket dönemi”

Vergi İncelemeleri ve Rapor Değerlendirme Komisyonları ile ilgili Yönetmeliklerde ise bazı düzenlemeler ilgi çekicidir. Bunlardan uygulamada vergide nezaket dönemi olarak lanse edilen ve uzun zamandır olması gerektiği belirtilen düzenleme ile:

- Yükümlülüklerin yerine getirilip getirilmediğini, mükellefin hak ve hukukunu da gözetmek suretiyle denetlemek.
- Kanun hükümlerini uygularken kamu hak ve hukukunun korunmasında gerekli özeni göstermek.
- Mükelleflere ve diğer şahıslara karşı nazik, ölçülü ve mesleki saygınlığın gerektirdiği şekilde tutarlı davranmak.
- Mensubu oldukları kurumun amaçlarına ve misyonuna

uygun davranmak, mesleğin gerektirdiği itibar ve güvene layık olunduğunu davranışlarıyla da göstermek.

- Görevin yerine getirilmesinde sürekli gelişimi, saydamlığı, tarafsızlığı, dürüstlüğü, kamu yararını gözetmeyi, hesap verilebilirliği ve öngörülebilirliği esas almak.
- Tüm eylem ve işlemlerde yasallık, adalet ve dürüstlük ilkeleri doğrultusunda hareket etmek, tarafsızlıklarını engelleyecek herhangi bir etkiye izin vermemek.
- Amacın, ödenmesi gereken vergi tutarını doğru olarak tespit etmek olduğunu daima göz önünde bulundurmak ve bu çerçevede inceleme sonucunda, gerekmesi halinde, mükellef lehine düzeltmelerin de yapılmasını sağlamak.
- Görevlerini, unvanlarını ve yetkilerini kullanarak kendileri, yakınları veya üçüncü kişiler lehine menfaat sağlamamak.
- Başkanlıkça belirlenen diğer ilke ve standartlara da bağlı kalmak.

Mükellef hakları

Bu düzenlemeler ile uygulamada çok sıkça karşı karşıya kalınan mükellef vergi inceleme elemanı çekişmeleri çözümlenmek istenmiştir. Bununla birlikte, daha önce de olduğu gibi, iyi niyetli inceleme elemanları yanında mükellefle ilgili davranış problemleri bulunanların bu kurallara uymamaları halinde ne olacağı açık olmadığından bunlar birer temenniden öteye geçememekte, mükellef hakları uygulamaya tam anlamıyla yansıtılamamaktadır.

İyi niyetli inceleme elemanları yanında mükellefle ilgili davranış problemleri bulunanların kurallara uymamaları halinde ne olacağı açık olmadığından mükellef hakları uygulamaya tam anlamıyla yansıtılamamaktadır.

Yönetmelikte ayrıca inceleme sonucunda gerekirse mükellef lehine düzeltmelerin de yapılması gerektiği belirtilmektedir. Böylece uygulamada hatalı olarak yapılmakla birlikte sıkça gündeme gelen mükellef aleyhine olan hususların eleştirilmesi, lehine olanların ise dikkate alınmaması sonucu ortadan kaldırılmak istenmektedir. Bu konuda hem mükelleflerin haklarını bilmemeleri hem de idare ile fazla uğraşmak istememeleri bugüne kadar ihmal edilen bu durumu gündeme taşımıştır.

Yönetmelikle getirilen bir başka önemli husus, defter ve belgelerin yazılı olarak istenmesi ve tutanakla teslim edilmesidir.

Sözlü olarak, örneğin alışılacağı üzere telefonla yapılan taleplerin hukuka aykırı olduğu bir kere daha anlaşılmıştır. Ayrıca bu durumun ispat hukuku bakımından mükellef aleyhine olan sonuçları da önlenebilecektir.

Uygulamada bir başka problem mükelleflerin itirazlarının ve düşüncelerinin tutanağa geçirilmesi konusundadır. Burada uluslararası hukuk ilkeleri gereğince zaten bu hakkını kullanmasının engellenmesi mümkün olmayan mükellefin söz konusu hakkı bir kere daha ortaya konulmaktadır. Bu durumda zaten yıllardır dava hakkını kullanan mükelleflerin yanında inceleme elemanları da artık bu konuda mükellefi sınırlandırıcı veya yönlendirici davranışlarda bulunamayacaklardır.

Bütün bu açıklamalar dışında incelemelerde ve aramalarda dikkat edilmesi gereken bazı hususlar bulunmaktadır:

1. İnceleme kural olarak 139. madde çerçevesinde işyerinde yapılacağından gerekli uygun mekân inceleme elemanlarına tahsis edilmelidir. Kanun’da incelemelerin ne zaman işyerinde değil İdare’nin binasında yapılacağı belirlenmiş bulunmaktadır. Bu durumlar dışında mükellefin inceleme için İdare’ye gitme zarureti bulunmamaktadır. İdarenin bu duruma yol açacak zorlayıcı davranışlar içine girmemesi gerekmektedir.

2. İnceleme konusunda inceleme elemanları mükellefe neden söz konusu işlemin yapıldığını ve açıklamak zorundadır. Mükellefe ayrıca uluslararası sözleşme ve yargı kararları çerçevesinde inceleme ve aramalar sırasında haklarının da açıklanması zarureti bulunmaktadır. Yıllardır eksikliği çekilen bu husus uygulamada düzeltilmelidir.

3. İnceleme raporlarında“...yapıldığı anlaşılmaktadır”, “bu amaçla davranıldığı açıktır”, “...niyetiyle hareket etmiştir”, “ gibi hiçbir somut olay veya bilgi ve belgeye dayanmayan sadece soyut bazı ifadelerin yer almaması gerekmektedir. Bu gibi hukuken eksik ve ispat yükünü yerine getirici nitelikte olmayan değerlendirmeler sonucunda yapılan tarhiyatlar da hem davaların kaybedilmesine, hem yargının yükünün artmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla vergi inceleme elemanlarının vergi inceleme raporlarını suçun hukuken tespitine yönelik olarak hazırlamaları zarureti bulunmaktadır. Hukuk bilgisi eksikliği İdare’nin en büyük zaafiyetidir.

4. Aramalar bakımından ise şahsi eşyalara elkonması mükellefler bakımından problem yaratmaktadır. Arama sırasında

uyulacak kuralların belirlenmesinde uluslararası düzenlemelerde belirtilen ilkelerin bu işlemleri yapanlara öğretilip öğretilmediğinin ve öğretilenlerin doğru olup olmadığının da ayrıca kontrol edilmesi gerekmektedir.

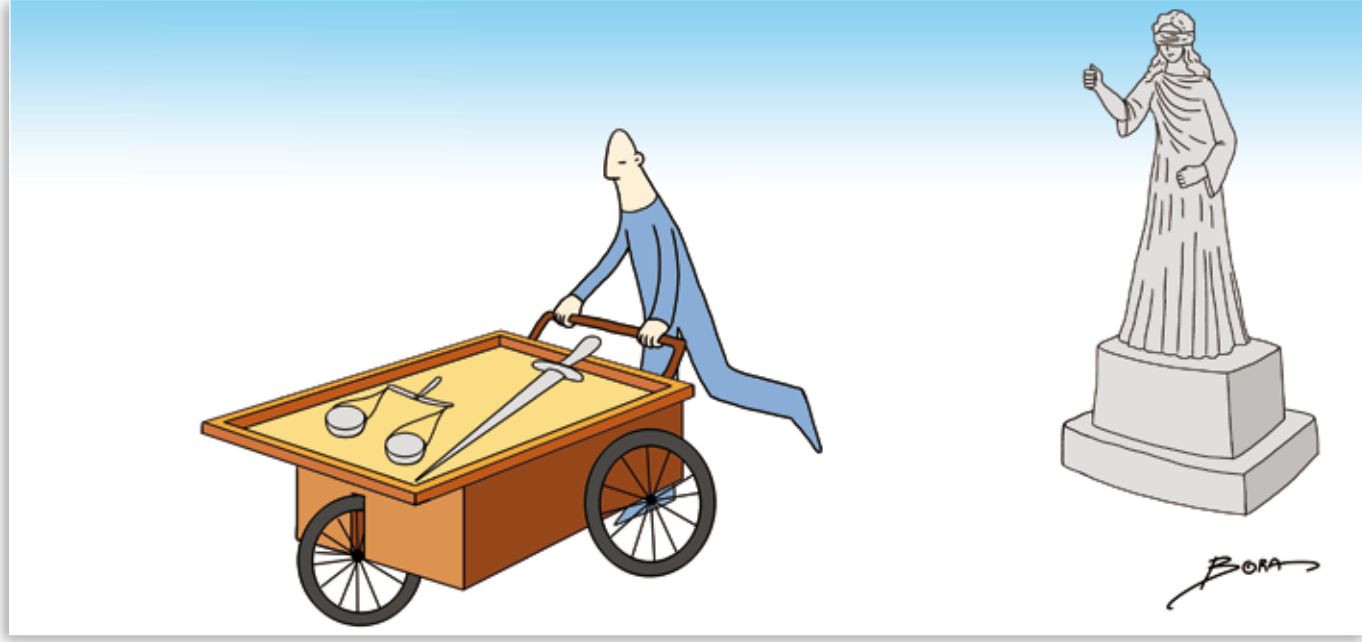
5. Mükellef veya temsilcisinden talep edilen bilgiler bazı hallerde aramanın sınırları dışına çıkmaktadır. Burada adil yargılanma hakkı kapsamında kişilerin kendi aleyhine delil yaratmaması hususuna dikkat edilmemektedir. Ayrıca inceleme aşamasının da dahil olduğu adil yargılanma kapsamında mükelleflerin diğer hakları da zarar görmemelidir.

6. Aramada en fazla sıkıntı yaşanan husus bilgisayarlar konusunda olmaktadır. El konulan bilgisayarların içindeki kayıtların bir suretinin mükellefe verilerek götürülmesi gerekirken hiçbir izahat yapılmadan bilgisayarlar alınmakta, daha sonra bazı bilgilerin veya kayıtların bulunamadığı hem idare hem de mükellefler tarafından ileri sürülmektedir. Bu durumda mükellef temel bir hak olan savunma hakkını kullanamamakta, olmayan bir bilgiyi izah edememektedir. Özellikle bilgisayarlarda yer alan bazı bilgiler kişisel, bazıları ise şirketle ilgili ticari değeri çok yüksek olabilen ve rekabeti rahatça etkileyecek niteliktedir. Bunların kimler tarafından görüldüğü, kopyalanıp kopyalanmadığı ya da herhangi bir şekilde kullanılıp kullanılmadığı belli değildir.

Yapılması gerekenler

Son dönemde vergi incelemeleri ile bağlantılı olarak birçok düzenleme yapılmıştır. Bunlar hem kanun metinlerinde hem de yönetmeliklerde yer almaktadır. Yukarıda detayları izah edildiği üzere ülkemizin bu çerçevede yapması gereken pek çok şey bulunmaktadır. Bunlardan temel nitelikte olanlar şunlardır:

- Mükellef haklarının kanun metni haline getirilmesi ve ayrıca çeşitli bağlantılı maddelerde buna uygun düzenlemeler yapılması.
- Vergi incelemeleri yapacakların özellikle hukuk açısından eğitimi.
- Mevzuatta yer alan hususların uygulamaya yansımalarının sağlanması.
- Vergi kanunlarında hukukun üstünlüğüne aykırı düşen ifadelerin değiştirilmesi.
- Yargıda yıllardır süren problemlerin dikkate alınarak mevzuat değişiklikleri yapılması.
- Uluslararası vergi prensipleri yanında, İnsan Hakları Avrupa Sözleşme Hükümlerinin ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarının uygulamaya geçirilmesi.
- Vergi incelemelerinin vergi mükelleflerinin haklarını dikkate almayacak şekilde keyfi hale dönüştürülmemesi.

KAYIT DIŞI EKONOMİ İLE MÜCADELE AÇISINDAN ÖZEL HUKUK

Dr. A. Bumin Doğrusöz

Marmara Üniversitesi
İ.İ.B.F. Mali Hukuk Öğretim Üyesi

Kayıt dışı ekonomi çok değişik alanları etkileyen geniş kapsamlı bir olgudur. Kayıt dışı ekonomi sadece iktisatçıların ve maliyecilerin değil antropologların, sosyologların, siyasetçilerin, hukukçuların ve istatistikçilerin de ilgisini çekmiştir. Bütün bu değişik alanlardaki araştırmacılar bu geniş konunun farklı boyutlarıyla ilgilenecek ön plana çıkartmışlar bu da kayıtdışı olgusu için çok sayıda farklı terimin kullanılmasına yol açmıştır¹. Bu yazıda kayıt dışı ekonomi kavramı hukuk bilimi açısından ele alınacaktır.

Kayıt dışı ekonomi; *“bilinen istatistik yöntemlerine göre tahmin edilemeyen ve gayri safi milli hasıla hesaplarını elde*

¹ Kayıtdışı ekonomiyi ifade etmek için literatürde en çok kullanılmış olan terimler; gölge ekonomi, enformel ekonomi, gizli ekonomi, paralel ekonomi, kara ekonomi, ikincil ekonomi, kuraldışı ekonomi, hane halkı ekonomisi, kayıt dışı ekonomi, görünmeyen ekonomi, gözlenemeyen ekonomi, gayri resmi ekonomi, yasa dışı ekonomi, beyan dışı ekonomi şeklinde sayılabilir.

etmede kullanılamayan gelir yaratıcı ekonomik faaliyetlerin tümü”² şeklinde ifade olunabilir.

Tepki yasaları çözüm değil anomali üretir!

Ülkemizdeki temel ve genel kabul gören yaklaşımlardan birisi, bir sorun ortaya çıktığında, hemen bir düzenleme yaparsak sorunu çözebileceğimiz anlayışıdır. Bunu yaparken de, mevcut yasalarda hüküm olup olmadığı, hukuk sisteminin bir bütün olduğu ve bu sistem içerisinde farklı hukuk dallarında sorunu çözebilecek düzenlemeler bulunup bulunmadığı, muhtelif hukuk dalları içerisinde yer alan düzenlemelerin sistematik yorumla sorunu çözüp çözemeyeceği, mevcut yasaların etkin uygulanıp uygulanmadığı genelde dikkate alınmaz. Sorunun, bürokratların veya idarenin yetkilerinin yetersizliğinden yahut cezaların azlığından kaynaklandığı,

² Derdiyok, Türkmen., “Türkiye’nin kayıt Dışı Ekonomisinin Tahmini”, Türkiye İktisat Dergisi”, yıl: 1993, s:14 sh: 54

bunların giderilmesiyle çözümlenebileceği düşüncesi ile yeni yasal düzenlemelerle giderileceği düşünülür. Bu düşünce tarzı “tepki yasası” çıkartma geleneği ile birleştirilerek, yetkiler artırılır, cezalar daha da şiddetlendirilir. Tabiidir ki, bu düşünce tarzının ve davranış biçiminin istenen sonucu vermesi mümkün değildir.

Tepki yasaları, özensizlik ve sistematik bozukluğunun yanı sıra genellikle güncel olayların etkisi ile bozucu ve gereksiz katılıklar, yanlışlıklar taşırlar. Tepki yasalarının bir diğer özelliği ise mutlaka aşırılığa kaçmaları ve her yeni bir olay karşısında yeniden yasa çıkarma veya revize gereği doğurmalarıdır. Bu ek düzenlemeler ise mevcut yapıyı daha bozmaktadırlar. Tepki yasalarının bir başka özelliği ise, genellikle hukukun genel ilkelerini geri plana atarak bu ilkeleri gözetmemeleridir. Ayrıca tepki yasaları, ülkenin Anayasal düzeni ve diğer temel kodları ve yasaları ile de tutarsız, çelişkili ve çoğu kez de bunları arka plana atan düzenlemelerdir. Bu özellikleri nedeniyle sadece düzenledikleri alan ve ilişkilerde değil, ülkenin ekonomisi ve hukuk sistemi üzerinde de olumsuz ve geriye gidici etkilere sahiptir olan tepki yasaları birer “anomali”dirler³.

Ülkemizde kayıt dışı ekonomiye yaklaşım da genellikle bu çerçevede değerlendirilmekte, tepki yasaları ile ya yönetimin yetkileri anayasal sınırlar zorlanarak artırılmakta, ya da cezalar şiddetlendirilmekte, bazen de bunlarla da yetinilmeyerek özel usulsüzlük, iş yeri kapama cezası gibi yeni suç ve cezalar ihdas edilmektedir. Kayıt dışı ekonominin önlenmesi açısından vergi mevzuatında tedbir niteliğinde artık yapılacak pek fazla bir şey yoktur. Vergi mevzuatında asıl yapılması gereken, kayıt dışı ekonomiye hizmet eden basit usul gibi düzenlemelerin veya vergi yüklerinin yahut oranlarının gözden geçirilmesi ve kişileri kayıt dışılığa iten veya özendiren hususların giderilmesidir. Ancak uzunca bir süredir, ülkemizde kabul edilen ve vergi kanunlarında muhtelif tadiller öngören hemen hemen bütün yasaların genel gerekçesinde hep, “kayıt dışı ekonomiyle mücadele” amacıyla tasarının hazırlandığı yazılıdır. Ancak ne var ki, yapılan tadillerin pek çoğunun bu amaçla ilgisi de yoktur. Kayıt dışı ekonomi ile mücadele adına bu gün, Maliye Bakanlığının sahip olmadığı yetki yoktur, kayıt dışı ekonomiye hizmet eden ve cezalandırılmamış fiil de yok gibidir.

³ Karacan, Ali İhsan., “Bankalar Kanunu Hakkında Bazı Düşünceler”, Finans-Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, yıl:40 s:478 sh: 59

Kayıt dışı ile mücadele için özel hukuk alanına bakmak gerekir

Kayıt dışı ile mücadelede asıl üzerinden durulması gereken, asıl yapılması gereken, diğer hukuk dallarında, özel hukuk alanında yer almaktadır. Kayıt dışı ekonomide kayda girmeyen unsurlar, özel hukuk alanında oluşan durumlar/fiiller veya hukuki işlemlerdir ki bunlar, genellikle vergi hukukunda da vergiyi doğuran olaylar olarak yer almaktadır. Vergi kanunlarının vergiyi doğuran olay olarak seçtiği işlemler, durumlar, muameleler, özel hukuk alanında cereyan etmektedir. Gizleme veya kayıt dışı kalma, esas olarak özel hukuk alanında ortaya çıkmakta, vergi hukuku bu kayıt dışı kalma durumunun vergisel sonuçlarına göre muhtelif önlemler ve yaptırımlar öngörmektedir. Kayıt dışı ekonominin, sebeplerini ve ortamını, kayıt dışına çıkmayı kolaylaştıran hukuki düzenlemeleri tartışmadan veya gözden geçirmeden, sadece yaptırım yolu ile küçültülmesi veya ortadan kaldırılması mümkün değildir.

Vergi hukuku-özel hukuk ilişkisine vergi kaybına yol açıcı işlemler ve kayıt dışına çıkabilme olanağı açısından bakıldığında, özel hukuk düzenlemelerinin vergisel sonuçlar düşünülmeden yapıldığı ya da vergi hukuku düzenlemelerinin özel hukuk dikkate alınmadan gerçekleştirildiği görülmektedir.

Burada üzerinde durulması gereken bir başka husus da, inceleme elemanlarının yeterli özel hukuk bilgisine sahip olup olmadıklarıdır. Aşağıda bu haller, sadece hemen akla gelen örneklerden hareketle açıklanmaya çalışılmıştır.

Özel hukuk düzenlemeleri, konumuz açısından, kişiler arası ekonomik ilişkileri düzenlemektedir. Bu ilişkiler alım-satım, kira, bağış, eser yaratma, borç (karz) gibi iki yönlü ilişkiler (ve bu ilişkilerden doğan borçların ifası) olabileceği gibi, şirketlerde olduğu gibi oluşumlar ve bu oluşumların (ekonomi aktörleri) ilişkileri ve bazen de bu yollarla elde edilen kâr yahut mülkiyet elde gibi haklar da olabilir. Bu düzenlenen /kurulan ilişkilerin her biri, çoğu zaman vergi hukukunda vergiyi doğuran olay olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir başka açıdan bakıldığında verginin, kişilerin ekonomik faaliyetlerden elde ettiği gelirlerin doğal ortağı hazinenin kâr payı olduğu genel kabul gören bir açıklama ve yorumdur. Bu nedenle vergi hukuku açısından bakıldığında özel hukukun, bu doğal ortağın kâr payına kolaylıkla ve doğru olarak ulaşmasını sağlamaya da hizmet etmesi gerekir. Unutulmamalıdır ki, bu doğal ortağın kâr payı, kamu hizmetlerinin temel finansman aracıdır.

Yazılı olmayan sözleşmeler kayıt dışına davetiye

Bu açıdan bakıldığında genelde özel hukukun, özelde borçlar hukukunun kayıt dışı ekonomiye hizmet eden en önemli yönü, “şekil serbesti” olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazılı şeklin sıhhat (geçerlilik) şartı olduğu haller kanunlarımızda azınlıkta kalan istisnai hallerdir. Bu durum, 1.7.2012’de yürürlüğe girecek Türk Borçlar Kanununda da muhafaza edilmiştir (md.12). Dolayısıyla, günümüzde sözleşmelerin sözlü olarak, tarafları dışında hiçbir kimsenin bilemeyeceği şekilde yapılması ve dolayısıyla kayıt dışına kayması doğaldır.

Örneğin, kira sözleşmelerini saptamak, kira bedelinin bankaya yatırılması gereken kısmı düşük tutup kalanının elden ödendiği hallerde kiralayan açısından vergiyi doğuran olayı tutar olarak tespit etmek güçleşmektedir.

Bir başka örneğe baktığımızda, geçmişte bankaların, dahil olduğu grup veya holding yapılanması içerisinde yer alan şirketlere yazılı kredi sözleşmesi yapmadan trilyonluk krediler açabildikleri ve bu yolla damga vergisi açısından vergiyi doğuran olayı ortadan kaldırabildikleri dahi görülmüştür. Yönetimi Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna geçen bazı bankalarda, “şifahi kredi ilişkisi/sözleşmesi” uygulamasına rastlanılmıştır⁴.

Öte yandan bazı Kanunlarda sözleşmelerin yazılı şekilde yapılması zorunluluğu öngörülmüşse de, bu zorunluluğa uymamanın her hangi bir yaptırımının olmaması nedeniyle, tarafların anlaşması ile damga vergisinden kaçma yolları hep aranır olmuştur.

Örneğin, 4077 sayılı Tüketicilerin Korunması Hakkında Kanunun 10. maddesinde tüketici kredi sözleşmesinin 2 nüsha yapılması ve bir nüshasının müşteriye verilmesi zorunluluğu karşısında bazı Tüketici Kredi Şirketleri, 2. nüshanın damga vergisinden kaçınmak amacıyla sözleşmeyi tek nüsha düzenleme ve müşteriye sözleşmenin fotokopisini vermek yoluna gittikleri görülmüştür⁵. Yine bazı Factoring Şirketleri, alacak temlikinin Borçlar Kanununun 163. maddesinde yazılı şekle bağlı tutulmasına rağmen şifahi sözleşmelerle veya post-ıt adı verilen kağıtlarda yazılı notlarla alacakları temlik ettikleri görülmüştür.

4 Bankaların kredi sözleşmeleri üzerinden ödenmesi gereken damga vergisi, 25.12.2003 tarih ve 5035 sayılı Kanunun 30. maddesi ile kaldırılmıştır.

5 Tüketici kredi sözleşmelerinin müşteriye verilecek nüshalarından damga vergisi, 25.12.2003 tarih ve 5035 sayılı Kanunun 30. maddesi ile kaldırılmıştır.

Bu örneklerde işlemleri yazılı yapıp faaliyetleri kayıt içine çekebilmek için, damga vergisi dışına çıkartılmış, istisnalar içerisine alınmıştır. Burada vergi dışına taşıma da, bir tepki yasası örneğidir.

Kayıt dışı ekonominin, sebeplerini ve ortamını, kayıt dışına çıkmayı kolaylaştıran hukuki düzenlemeleri tartışmadan veya gözden geçirmeden, sadece yaptırım yolu ile küçültülmesi veya ortadan kaldırılması mümkün değildir.

Uygulamaya ilişkin gözlemimiz bizi, kayıt dışı ekonomi ile mücadele açısından, Borçlar Kanununda sözlü şeklin istisnai hale getirilmesi, buna karşılık yazılı şeklin asli şekil olarak belirlenmesi, bunun paralelinde de, yazılı şeklin vergi yükünün hafifletilmesi gereğine götürmektedir.

Benzer eleştiri hem halen yürürlükteki hem de 1.7.2012’de yürürlüğe girecek olan Türk Ticaret kanunlarındaki, özellikle kıymetli evraklar konusunda malik veya hak sahibini belirleme olanağını ortadan kaldıran “hamiline”lik müessesesi için de yapılabilir.

Ticaret Kanununda, şirketleşmeyi teşvik, yabancı sermayeyi çekme, bürokrasiyi azaltma gerekçeleri ile önce 27.6.1995 tarih ve 559 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, sonra 11.6.2003 tarih ve 4884 sayılı Kanunla yapılan değişikliklerle, ticari aktivitenin en önemli aktörleri olan sermaye şirketleri üzerindeki kamu denetiminin son derece zayıflatılmış olması da kayıt dışına çıkmayı kolaylaştırmışsa da, 1.7.2012 de yürürlüğe girecek olan yeni Türk Ticaret Kanunu, bu eleştirimizi berteraf edecek ve hatta bazı konularda aşırıya dahi kaçarak bir denetim sistemi öngörmüştür. Bu açıdan bakıldığında yeni Türk Ticaret Kanununda denetimdeki aşırılıkları da bir tür tepki olarak görmek mümkündür.

Adli yargının” vergi idaresi ve vergi hukuku ile ilişkisi

Öte yandan, ihtilaf halinde özel hukuk işlemlerinin irdelemesini yapan “adli yargının” vergi idaresi ve vergi hukuku ile ilişkisinin olmaması da, idarenin bu alandaki denetimini ve etkinliğini azaltan en önemli unsurdur. Sonucu vergi mevzuatını ilgilendiren bir kısım davaların (örneğin kira tespit davalarının veya kamulaştırmalarda bedel artırım davalarının) kararlarının bir örneğinin ilgili tarafın bağlı bulunduğu vergi dairesine

gönderilmesine veya yine sonucu vergi idaresini ilgilendiren bir kısım davalarda (örneğin ticaret mahkemelerinde görülen zayı belgesi talepli davalarda) ilgili vergi dairesine davanın ihbar edilmesine, taraflarca ileri sürülen bazı delillerin (örneğin nafaka davalarında tarafların gelir konusundaki savlarının) doğrulunun ilgili vergi dairesinden tahkikinin zorunluluğuna ilişkin kuralların, Hukuk Muhakemeleri Kanununa yerleştirilmesi de, kanımca kayıt dışı ekonomi ile mücadele açısından zorunludur.

Burada en basit örnek, tarafların vergi maliyetini düşürmek amacıyla iki kontrat yaptıkları kira ilişkileridir. Kiralayan, vergi dairesi ile ilişkilerinde ve beyanlarında düşük bedelli kira sözleşmesini kullanırken, ihtilaf halinde yargı mercilerinde diğer kontratı kullanmaktadırlar. Anılan Usul Kanununda hüküm bulunmaması sebebiyle mahkemeler, vergi idaresi ile ilişki kurmamaktadırlar. Oysa burada Usul Kanununa, “kiralayanın gelir beyanına esas kira bedelini içeren kira sözleşmesinin delil olabileceğine” ilişkin bir hükmün konulması, çifte kontrat sorununu ortadan kaldıracaktır.

Vergi hukukunun diğer hukuk dalları ile ortak olarak kullandığı pek çok alan ve kavram dolayısıyla yakın bir ilişkisi vardır. Bu ilişki en yoğun olarak, vergi hukuku ile borçlar ve ticaret hukuku ilişkisinde görülmektedir. Gerek teori, gerek uygulama bakımından bu hukuk dallarının ilişkilerinin gevşemesi olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Ancak her hukuk dalının kendine özgü bir amacının bulunması ve kurallarını bu amaç doğrultusunda oluşturması gereği de mutlaklıdır. Bu nedenle iki hukuk dalının kendi amaçları doğrultusunda aynı konu için farklı düzenlemeler öngörmesi, bir çelişki olarak yorumlanamazsa da, bu birbirlerini yok sayacakları anlamına da gelmemelidir.

Vergi kanunlarının diğer hukuk dallarına ilişkin konuları düzenlemesi veya diğer hukuk dallarının müesseselerini farklılaştırması hallerinde çelişkiden söz edilir. Bunlardan birincisine ticaret hukukuna ait yeniden değerlendirme müessesesinin Vergi Usul kanununda düzenlenmiş olması⁶ veya Maliye Bakanlığına menkul kıymetlerin şekil şartlarını belirleme yetkisinin verilmesi (V.U.K. mük. md.241), vergi açısından finansal kiralamanın özel hukuku yok sayarak farklılaştırılması örnek olarak gösterilebilir. İkinci duruma örnek olarak ise, Kurumlar Vergisi Kanununun emisyon primi istisnasından söz edilebilir.

6 Yeniden değerlendirme müessesesinin bir ticaret hukuku müessesesi olduğu hk. bkz. Tekinalp, Ünal., “Bedelsiz Paylara Hak Kazanma Sorunu”, in Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, IV (Nisan 1989) sh:129

Öte yandan ticaret ve vergi hukukunun ortak konusu olan belge düzeninin ve defter nizamının ise, her iki kanunda farklı olarak düzenlenmesi de, bir çelişkidir ve uygulamada zaman zaman sıkıntılara ve hatta vergi kaybına yol açmaktadır. Bunun sebebi ise, ülkemizde aslen bir özel hukuk dalı olan muhasebe hukukunun henüz oluşmamış olmasıdır.

İki hukuk dalı amacına yardımcı olduğu için değil, değişik kaynaklardan gelmesi sebebiyle değişik ve birbirine zıt iki sistemin hükümlerini ihtiva etmesi halinde de, ortaya bir çelişki çıkar. Tipik örnek, ortaklıklarda nev’i değiştirme ile ilgili olarak Ticaret Kanununun 152. maddesinde yer alan genel hüküm ile Kurumlar Vergisi Kanununun 37. maddesindeki çelişkidir⁷.

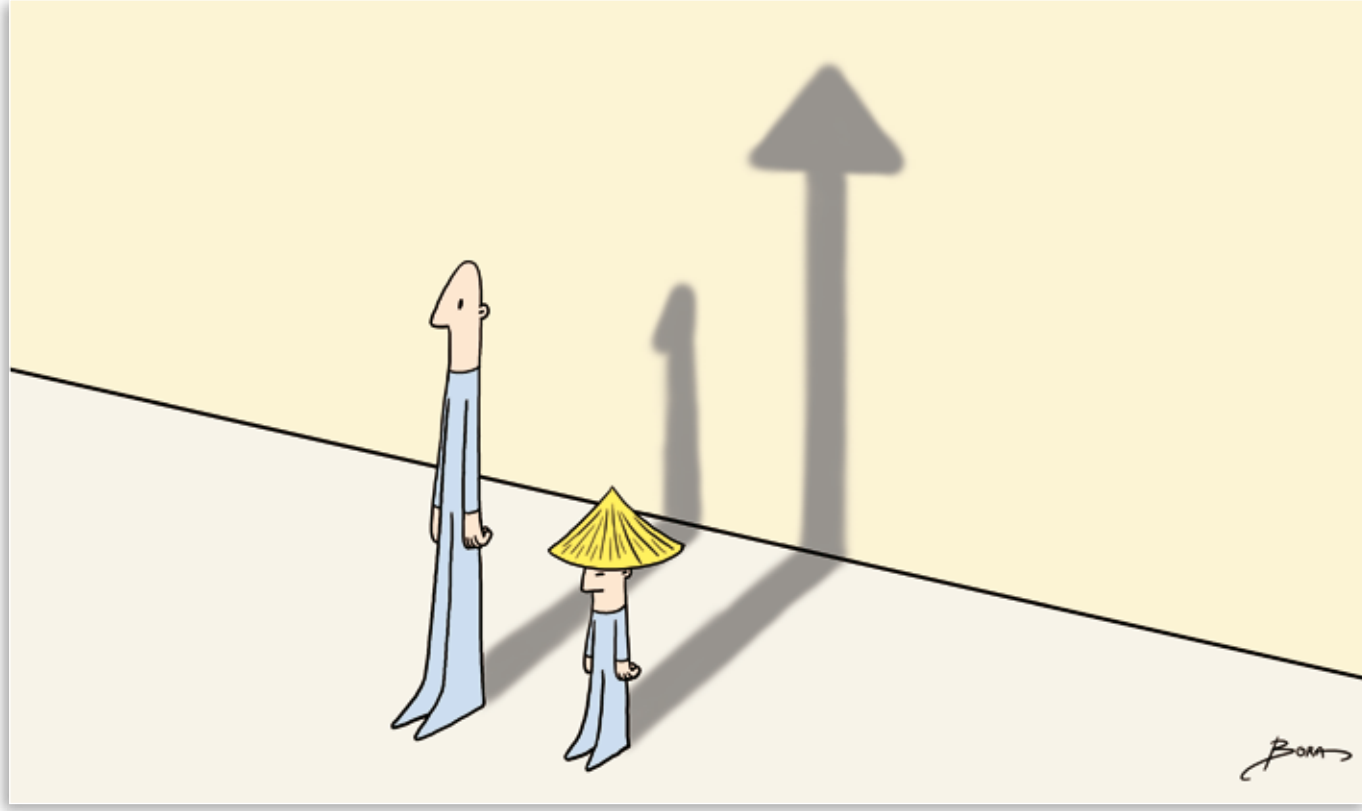
Yukarıdaki örnekleri çoğaltmak mümkündür. İki hukuk dalı arasındaki bu sağlıklı ilişki, hukuk sisteminin birliği ve bütünlüğünü de zedeleyici niteliktedir.

Vergi hukuku ve özel hukukun belli alanlarda paralellik ve uyum göstermesi gerekir. Bu alanlardan birisi de, kayıt dışılık ile mücadeledir.

Mükelleflerin özel hukukun biçim ve kuruluş koşullarını kötüye kullanarak vergi yükünü azaltma gayretinde olmaları, özel hukuk şekil ve yapılarını kullanarak vergiden kaçınmaları, kayıt dışı sahaya çıkmaları, her zaman olasıdır. Mükellefler, daha fazla vergi ödeyeceği yolları tercih etmek durumunda değildirler ve kimse daha fazla vergi ödeyeceği hukuksal şekil ve yapıları tercih etmediği için suçlanamaz. Mükelleflerin özel hukuk yapı ve biçimlerini kullanmalarının ne zaman kötüye kullanım, ne zaman doğal olduğunu ayırımı, çok ince bir çizgiye dayanır. Bu çizginin sağlıklı bir şekilde belirlenmesi ise, ancak iki hukuk dalının, düzenlemelerinde diğerini dikkate alması ve saygı göstermesi ile mümkündür.

Ticari yaşamın varlık sebebi, sadece vergi ödemek değildir. Vergi, ticari yaşamda oluşan artı değerden, Hazinesinin kamu gelirlerini karşılamak üzere aldığı ekonomik değerlerdir. Bu nedenle vergi kurallarının, ticari yaşamın gereklerini dikkate alması ve özel hukukun düzenlediği hareket serbestisinin vergi hukuku ile daraltılmaması gerekir. Aksi halde ticari yaşam doğal olarak kayıt dışı ekonomiye yönelebilir.

7 Tekinalp, Ünal., “Ticaret Hukuku ile Vergi Hukuku Arasında Çelişki Sorunu”, İktisat ve Maliye c:23 s:1 (Nisan 1976) sh:30-31

ÇİN'DE BÜYÜMEYE BAKIŞ DEĞİŞİYOR

Jens Ruebbert

Genel Müdür ve COO - Deutsche Bank Çin

2011 yılı, beş yıl boyunca Çin'in "kararlı" ama ancak "görelî olarak hızlı" bir büyümeyi hedefleyeceğini belirten 12. Beş Yıllık Planı'nın (2011-2015) ilk yılıdır. Bu resmi iktisadi planlama belgesinde büyümeye yönelik önemli bir tutum değişikliği ortaya çıkmıştır. Buna göre, odak noktası, geçmişte olduğundan farklı olarak, büyümenin hızından ziyade büyümenin kalitesine kayacaktır. Büyümenin uzun vadeli sürdürülebilirliğine daha fazla özen gösterileceğinden, iç talebin, özel olarak da hanehalkı tüketiminin büyümeyi körüklemesindeki rolü arttırılacaktır. Halen yatırım tarafından yönlendirilen büyüme örüntüsünün yerine daha dengeli bir kalıbın geçirilmesi yönündeki siyasi irade elbette görmezlikten gelinemez.

Yerel yönetim düzeyinde davranış değişikliğini sağlamak amacıyla, yerel yönetim görevlilerinin performans

değerlendirmesi yaşam standartlarında iyileşme, makul fiyatlarda konut inşası, karbon salımlarının azaltılması vb. türünden yeni kriterler içerecektir. Bunlara öteki ekonomik göstergelerden daha büyük ağırlık tanınması bile mümkündür. Çin'in batısındaki bazı eyaletlerde, "sosyal kalkınma endeksi"nin, değerlendirmede "iktisadi kalkınma endeksi"nden yüzde 51'e yüzde 25 oranında daha fazla ağırlık taşıdığı bildirilmiştir.

Daha yavaş büyüyen bir Çin

Ekonominin yapısal dönüşümünün harekete geçirilmesiyle birlikte, ülkenin iktisadi büyümede, şu anda görüldüğü türden bir yavaşlama karşısında daha hoşgörülü olmak zorunda olabileceği açıktır. Son dört ay boyunca Çin'in satınalma müdürleri endeksi (PMI) düzenli biçimde (genellikle genişleme ile daralma arasındaki sınırı işaret

ettiği kabul edilen eşik değeri) 50'ye doğru gerilemiştir. Deutsche Bank Araştırma biriminin tahminine göre, Çin'in reel GSYH büyümesinin, yıllık bazda, 2010'da %

Çin'in 12. Beş Yıllık Planı'nda (2011-2015) büyümeye yönelik önemli bir tutum değişikliği ortaya çıkmıştır. Odak noktası, geçmişte olduğundan farklı olarak, büyümenin hızından ziyade büyümenin kalitesine kayacaktır. İç talebin, özel olarak da hanehalkı tüketiminin büyümeyi körüklemesindeki rolü arttırılacaktır.

10,3 iken bu yıl % 8,9'a, 2012'de ise % 8,3'e düşmesi beklenmektedir. 2008 ile karşılaştırıldığında, bu, büyümede ılımlı ölçüde bir gevşemedir, yani bir "yumuşak iniş"tir; ancak, bu daha ileride de devam edecek bir eğilim haline gelirse, özellikle kriz öncesindeki (2002-2008) yıllık ortalama % 11'lik büyüme oranı ile karşılaştırıldığında, oldukça sert bir yavaşlama olacaktır.

Büyümedeki düşüşün ana nedeni ülkede izlenen, enflasyonu dizginlemeyi ve gayrimenkul balonlarını kontrol altında tutmayı hedefleyen sıkı para politikasıdır. 2010 sonlarından bu yana, Çin merkez bankası faiz oranını beş kez arttırmış, bankaların zorunlu karşılık oranını da on iki kez yükseltmiştir.

Ayrıca, küresel piyasalarda günümüzde yaşanan türbülansın olası yayılma etkileri dolayısıyla olumsuz yöndeki riskler artmış bulunmaktadır. "Deutsche Bank Araştırma"ya göre, Çin ekonomisine en önemli şok, AB ve ABD ekonomilerinde büyümede görülecek muhtemel düşüşten (hatta resesyondan) gelecektir; Çin'in iç sorunları, bu arada enflasyon, para politikası, gayrimenkul piyasasına ilişkin politikalar ve yerel hükümetlerin finansal enstrümanları, Çin'in önümüzdeki 6 ila 12 ay boyunca büyümesini biçimlendirmek bakımından çok daha az önem taşımaktadır. Çin GSYH büyümesinin % 7'ye düşmesi olasılığı, daha önceki % 5 beklenti düzeyinden % 15'e yükselmiş bulunmaktadır.

Deutsche Bank ekonomistleri Avro bölgesi 2012 GSYH büyüme tahminini daha önceki % 1,5'ten % 0,8'e, ABD GSYH büyüme tahminini ise 2011 için % 2,5'ten % 1,7'ye, 2012 için de % 3,6'dan % 2,6'ya düşürmüşlerdir. Buradaki ana aktarma mekanizması şudur: AB/ABD büyümesinde her bir puanlık gerileme, Çin'in ihracat büyümesini yaklaşık 6-7 puan azaltacak, bu da, ilgili sektörlerde yatırımın yavaşlaması yönündeki dolaylı etki de işin içine sokulmak kaydıyla, Çin'in GSYH büyümesini bir puan düşürecek. Hükümetin muhtemelen maliye politikasında canlandırma tedbirlerine başvuracağı, para politikasını da gevşeteceği göz önüne alındığında dahi %

7'lik GSYH büyüme oranı (özellikle bir ya da iki çeyrek boyunca % 7) artık bir olasılık olarak dışlanamaz.

Çin'in artan ekonomik ağırlığı

Çin'de büyümenin yavaşlamasına ilişkin bu sonuç ışığında, Çin'in dünya çapında ekonomik ağırlığının gerçekliğinin bir kez daha test edilmesi anlamlı olacaktır. Çin'in dünya GSYH'sı içindeki payı 1980'de % 2'den 2010'da % 9'a yükselmiş durumdadır. Bu gelişme ülkeyi dünyanın ikinci büyük ekonomisi haline getirmiştir. Ayrıca, Çin 2004 ila 2007 arasında dünya çapında büyümeye % 25'in üzerinde katkıda bulunmuştur. Bu katkı 2008-2009 kriz yıllarında belirgin

"Deutsche Bank Araştırma"ya göre, Çin ekonomisine en önemli şok, AB ve ABD ekonomilerinde büyümede görülecek muhtemel düşüşten (hatta resesyondan) gelecektir. Çin GSYH büyümesinin % 7'ye düşmesi olasılığı, daha önceki % 5 beklenti düzeyinden % 15'e yükselmiş bulunmaktadır.

biçimde artmıştır. Sanayileşmiş ülkelerdeki ağır büyüme tempoları göz önüne alındığında, bu katkının önümüzdeki yıllarda % 30'u aşacağı ortadadır. Çin, aynı zamanda, küresel ticaret akımlarının aslı bir parçası haline gelmiştir. Çin'in dünya ticareti içindeki payı 1980'deki % 1'den günümüzde % 10,5'e yükselmiştir; ülke, Avustralya'dan Zambiya'ya birçok ülkenin önde gelen ticaret ortaklarından biridir.

Sağlam biçimde saptanmış bir başka olgu da Çin'in finansal gücünün geçtiğimiz birkaç yıl içinde gözle görülür biçimde artmış olmasıdır. Döviz rezervinin büyüklüğü bakımından ülke dünya birincisi durumundadır: Haziran 2011 itibariyle bu 3 trilyon197 milyar ABD doları düzeyinde idi, yani küresel döviz rezervlerinin % 30'u dolayındaydı. Her ne kadar Çin'in rezervlerinin bileşimi tam olarak bilinmiyorsa da, büyük bölümü muhtemelen

ABD Hazine Bonolardır; bunu öteki gelişmiş piyasa ekonomisine sahip ülkelerin kamu enstrümanları izlemektedir. Resmi döviz rezervlerinin yanı sıra, Çin devlet sermaye fonları aracılığıyla küresel çapta yayılmaktadır; Çin firmalarının dışa yönelik doğrudan yatırımları da hızla artış göstermektedir.

2008'in finansal krizi, Çin'in ekonomi alanında en üst konumlara doğru yarısındaki hızını olsa olsa arttırmış bulunuyor. 4 trilyon remninlilik bir canlandırma paketinin de katkısıyla, finansal kriz esnasında büyümeye devam eden en büyük ekonomi olmuş, bu büyümesi de yaygın olarak küresel ekonomiye büyük bir hizmet olarak görülmüştür.

Ancak, şimdi açıktır ki, yeni bir paket gerekli olsa dahi, bunun 2008'de uygulananandan daha küçük olması gerekmektedir. Bunun nedeni geçen paketin, ekonomik büyümeyi çok kısa süre içinde canlandırmış olsa da, aynı zamanda ekonomi için daha uzun vadeli önemli maliyetler yaratmış olmasıdır. Bu maliyetler arasında günümüzde yükselen enflasyon, gayrimenkul balonları ve yerel yönetimlerin önemli miktardaki sorunlu kredisi vb. vardır. Bu yüzden 2008'deki kadar büyük bir canlandırma paketini uygulamak, siyasi bakımdan yapılabilir bir şey değildir. Aslında, "Deutsche Bank Araştırma"ya göre, 2008-2010 arasındaki canlandırma paketi yarı yarıya azaltılmış olsaydı

Çin 2004 ile 2007 arasında dünya çapında büyümeye % 25'in üzerinde katkıda bulunmuştur. Bu katkı 2008-2009 kriz yıllarında belirgin biçimde artmıştır. Sanayileşmiş ülkelerdeki ağır büyüme tempoları göz önüne alındığında, bu katkının önümüzdeki yıllarda % 30'u aşacağı ortadadır.

Çin'deki daha yavaş bir büyümenin dünya ekonomisi üzerindeki etkisi hâlâ sınırlıdır. Çin'de büyümenin yavaşlamasının dolaysız etkileri küçük olsa da, dolaylı etkilerinin daha belirgin olması muhtemeldir. Çin'in ekonomik büyüme hızı düşerse, ihracat-yatırım-istihdam üçlüsünden oluşan geri bildirim çevrimi pozitiften negatife dönebilir.

bile, Çin'in o yıllardaki GSYH büyümesi yine de % 7'ye ulaşabilirdi (gerçek büyüme 2009'da % 9,1, 2010'da ise % 10,3 olmuştur.) Çin'in bir sonraki canlandırma paketinin geçen seferkinin yarısından bile az olacağını beklemek yanlış olmaz.

Çin'deki yavaşlamanın dünya ekonomisine etkisi

Çin'deki daha yavaş bir büyümenin dünya ekonomisi üzerindeki etkisi hâlâ sınırlıdır.

Her şeyden önce, Çin'de büyüme hızının düşmesi küresel ölçekte büyümeyi, azalan ithalat talebi yoluyla yavaşlatacaktır.

Bütün G-20 ülkeleri toplam ihracat ve ithalatları bakımından Çin'e yüksek derecede bağımlıdır. Özellikle Asya'da, Kore veya Japonya gibi Çin'e komşu ülkelerin ihracatı içinde Çin'in payı son on yıl içinde ciddi biçimde yükseliş göstermiştir. Avustralya, Brezilya ya da Güney Afrika gibi emtia üreticileri de Çin'e ihracatlarında güçlü artışlar yaşamıştır. Japonya, ABD ve Almanya, 2010'da ve 2011 başlarında ileri mamul mallarda Çin'e ihracatlarında çok güçlü artışlar yaşamıştır. Almanya'da, aralarında otomotiv, demir-çelik ve makine imalatı olmak üzere birtakım sanayi sektörleri Çin'e ileri derecede bağımlıdır. Şu andaki ihracat ivmesi temelinde değerlendirildiğinde, Çin'de ekonomik faaliyetin yavaşlaması, önümüzdeki 12 ila 18 ay boyunca ülkenin en önemli ticari partnerlerini olumsuz biçimde etkileyecektir.

Ancak, ABD, Japonya ve Almanya'da ihracata bağlı çalışan sektörler Çin'in ithalat talebinde görülecek zayıflama ile başa çıkmak zorunda kalacak olsalar da, ekonominin bütünü üzerindeki doğrudan ihracat etkisi muhtemelen sınırlı

kalacaktır. Bu ülkelerde reel GSYH artışına net ihracatın yaptığı toplam katkı düşüktür; ABD ve Japonya örneklerinde 2005-2010 yılları arasında ortalama 0,5 yüzde puanı olmuştur; Almanya örneğinde ise yalnızca 0,1. Üstelik, bütün G-3 ülkeleri 2005'ten 2010'a kadar Çin'le ticaretlerinde net ithalatçı konumundadırlar. Dolayısıyla, Çin'e net ihracatın Almanya, Japonya ve ABD üzerindeki dolaysız etkisi görece olarak küçük, hatta bazı yıllarda negatif olmuştur.

Çin'de büyümenin yavaşlamasının dolaysız etkileri küçük olsa da, dolaylı etkilerinin daha belirgin olması muhtemeldir. Son yıllarda Çin'in Alman otomobilleri, makineleri ve sermaye mallarına güçlü bir talep sağlaması, kimyasallar ve metaller gibi tedarikçi sektörlerde talebin artmasına yardımcı olmuş, yatırım faaliyetine destek sağlamış ve bunların sonucunda istihdam yaratmıştır. Durumu iyileşen işgücü piyasası da özel tüketim artışına yol açmıştır.

Çin'in ekonomik büyüme hızı düşerse, ihracat-yatırım-istihdam üçlüsünden oluşan geri bildirim çevrimi pozitiften negatife dönebilir. O takdirde, Almanya'nın büyüme oranı, % 1 ila 2 arasında olması muhtemel potansiyel büyüme düzeyine

Çin ekonomisinin hızlı biçimde büyümeye devam edeceğini beklediğimize göre, ücretlerin de çok canlı biçimde gelişmesi beklenir. O aşamada, Çin'in ücret düzeyi başka ülkelerdeki ithalat fiyatlarını olumsuz etkilemeye başlayabilir. Çin'de büyümenin yavaşlaması, küresel çapta dezenflasyon etkileri yaratabilir. Bu yararlı bile olabilir.

geri düşebilir. ABD ve Japonya'da da benzer geri bildirim çevrimleri mevcuttur. Artık Çin ile çok yoğun ve hızlı büyüyen ticari ilişkilere sahip olan Japonya'da etki Almanya'dakinden de daha sert olacaktır. Buna karşılık, ihracat sektörü görece olarak küçük olan ve Kanada ve Meksika'ya daha bağımlı olan ABD, Almanya ve Japonya'dan daha az etkilenecektir.

İkincisi, Çin'de büyümenin yavaşlaması, küresel çapta dezenflasyon etkileri yaratabilir. Bu yararlı bile olabilir.

Çin'de yükselmekte olan işgücü maliyetleri (asgari ücret yalnızca 2010'da % 22 artmış bulunmaktadır), bunların

küresel ölçekte enflasyonist basınçlar yaratabileceğine dair kaygılar doğurmaktadır.

Şimdiye dek Çin'in ücret düzeyi sanayileşmiş ülkelerde enflasyon üzerinde sadece ılımlı bir etki yaratmış bulunmaktadır. Çin'in ücret düzeyinin gelişmiş ülkelerde enflasyon üzerindeki etkisi gelecekte daha belirgin hale gelebilir. Çin'de yaşanan demografik değişim, hükümetin iç talebi artırma konusundaki planları, hizmetler sektörünün bir büyüme dinamiği olarak daha fazla önem kazanması yönündeki çaba, orta vadede ücretlerin artışı yönüne işaret etmektedir. Çin ekonomisinin hızlı biçimde büyümeye devam edeceğini beklediğimize göre, ücretlerin de çok canlı biçimde gelişmesi beklenir. O aşamada, Çin'in ücret düzeyi başka ülkelerdeki ithalat fiyatlarını olumsuz etkilemeye başlayabilir.

Küresel emtia fiyatlarına ve mali piyasalara etki

Üçüncüsü, Çin'in büyümesinde yavaşlama emtia fiyatlarındaki artışı yavaşlatacaktır.

Çin'in ekonomik yükselişi ülkeyi küresel emtia piyasalarında kilit oyuncu haline getirmiştir. Çin'in büyük emtia talebini iç kaynaklardan karşılaması olanaksız olduğundan, hammadde ithalatı Çin'in toplam ithalatının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Çin'in bu kategorilerdeki ithalat artışı ülkenin altyapı yatırımlarında ve mamul mal ihracatında görülen gelişmelerle yüksek bir korrelasyon içindedir. Emtia alanında en önemli ticari partnerler petrol için Suudi Arabistan, Angola ve İran, demir cevheri için Avustralya, Brezilya ve Hindistan, bakır için Şili, Peru ve Avustralya, kömür için

Avustralya'nın yanı sıra Brezilya, soya fasulyesi, kereste ve pamuk gibi tarımsal emtia için ise ABD ve Rusya'dır.

Buna bağlı olarak, Çin'de büyümenin yavaşlamasının epeyce sayıda emtianın fiyatında artışların yavaşlamasına yol açması ihtimal dahilindedir. Çin'in ortalama büyümesi 2002-2008 arasında % 11 iken emtia fiyatları % 12 oranında artmıştı. Deutsche Bank Araştırma'nın tahminlerine göre, Çin'in GSYH büyüme oranı 2011'e göre 2 yüzde puanı daha düşük olursa, daha önce görülmüş olan emtia fiyat artışını yarı yarıya düşürebilir. Yani küresel çapta emtia fiyat artışını % 6-8 arasına çekebilir. Bu da birçok ülke için

Çin'in ekonomik yükselişi ülkeyi küresel emtia piyasalarında kilit oyuncu haline getirmiştir. Çin'in büyük emtia talebini iç kaynaklardan karşılaması olanaksız olduğundan, hammadde ithalatı Çin'in toplam ithalatının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Çin'de büyümenin yavaşlamasının epeyce sayıda emtianın fiyatında artışların yavaşlamasına yol açması ihtimal dahilindedir.

olumlu olabilir: Daha düşük fiyatlı hammadde ve enerji esas olarak sanayileşmiş ülkelere yarar sağlamakla birlikte, örneğin Türkiye ya da birçok Asya ülkesi gibi yükselmekte olan dünyanın emtia ithalatçısı ülkeleri açısından da olumlu sonuçlar yaratacaktır.

Daha düşük fiyatlar, firmalar için daha düşük üretim maliyetleri, bunun sonucunda da daha yüksek kâr marjları ve/veya satışlarda artış demektir. Özellikle metalürji sektöründe çalışan firmalar, maliyetlerinin % 70'i enerji, maden cevherleri veya metal kullanımından kaynaklandığı için yüksek emtia fiyatlarından olumsuz biçimde etkilenir. Ayrıca, bir de olumlu servet etkisi doğacaktır: Emtia ithalatçısı ülkelerde, enerji ve hammaddeye (ya da bunların ürünlerine) daha az para harcamak zorunda olan tüketiciler ve şirketler, başka ürün ve hizmetlere daha fazla para harcayabilecek ve böylece iç katma değeri arttırabileceklerdir.

Öte yandan, emtia ihracatı birçok ülke için, başka tür ülkelerin yanı sıra özellikle de gelişmekte olan dünyadan ülkeler için önemli bir gelir ve istihdam kaynağıdır; bu ülkelerin birçoğu için Çin çoğunlukla en önemli ihracat hedeflerinden biridir. Örneğin, 2010 yılında Şili'nin bakır ihracatının yaklaşık % 40'ı, Sudan'ınkinin ise % 50'den fazlası, Umman'ın ise petrol ihracatının % 40'ı Çin'e gitmiştir. Avustralya da demir cevheri ihracatının % 70'ini Çin'e yapmaktadır. Öyleyse, bu emtia ihracatçısı ülkelerde büyüme sabit ya da yavaş yavaş düşen emtia fiyatlarından muhtemelen olumsuz biçimde etkilenecektir. Ama emtia ihracatçısı

ülkeler bile ulusal paraları üzerindeki değerlenme basıncı düşmeye yönelince bazı olumlu etkiler hissedebilirler.

Dördüncüsü, Çin'in ekonomik büyümesinin yavaşlaması aynı zamanda Çin yuanının daha az değer kazanması demektir.

Başka her şey aynı kalmak koşuluyla, Çin'de büyüme hızının düşmesi emtia fiyatlarının, özellikle de enerji fiyatlarının düşmesine ya da istikrar kazanmasına

neden olarak yalnızca üretim maliyetlerinin düşmesine değil, aynı zamanda düşük faiz oranları döngüsünün uzamasına da yol açacaktır. Bu tür bir senaryoda aynı zamanda, Avustralya doları ve Brezilya reali gibi emtia paralarında son dönemde görülen değer kazanma da yumuşayabilir, hatta tersine dönebilir. Daha az enerjik bir Çin ekonomisi, Çin yetkili mercileri ihracata bağımlı sanayi sektörlerini korumaya çalışacağı için, Çin yuanının ABD doları karşısında daha yavaş değer kazanmasını sağlayabilir. Çin yuanının yeniden ABD dolarına bağlanması, ihracata bağımlı öteki ülkeler açısından potansiyel olarak zararlı olabilir. Özellikle küresel çapta büyümenin yavaşlamasının beklendiği bir dönemde, Çin'in ticari partnerleriyle gerilimin yeniden yükselmesine de yol açabilir.

Nihayet, Çin'in büyüme hızının yavaşlaması sonucunda emtia fiyatlarının duralaması veya düşüşü emtia işi yapan şirketleri etkileyecektir. Bunlar MSCI World Index'in yaklaşık % 20'sini oluşturur. Buna ilaveten, Çin'le bağlantılı işi toplam geliri içinde önemli yer tutan şirketler de bu küresel endeksin kabaca % 33'ünü oluşturur. Dolayısıyla, Çin'de büyümenin yavaşlaması küresel ölçekte menkul kıymetler borsalarını olumsuz etkileyecektir.

Çin'in büyüme hızının yavaşlaması sonucunda emtia fiyatlarının duralaması veya düşüşü emtia işi yapan şirketleri etkileyecektir. Çin'le bağlantılı işi toplam geliri içinde önemli yer tutan şirketler de etkilenecektir. Dolayısıyla, Çin'de büyümenin yavaşlaması küresel ölçekte menkul kıymetler borsalarını olumsuz etkileyecektir.

KALICI GÜZELLİK

O, dünyaca ünlü tasarımcı Peter Schreyer tarafından baştan yaratıldı. Şık tasarımıyla, "iF" ve "red dot" tasarım ödüllerini aldı. İddialı, çekici ve çarpıcı yeni Kia Sportage. Güzelliğin kalıcı olabileceğinin kanıtı.

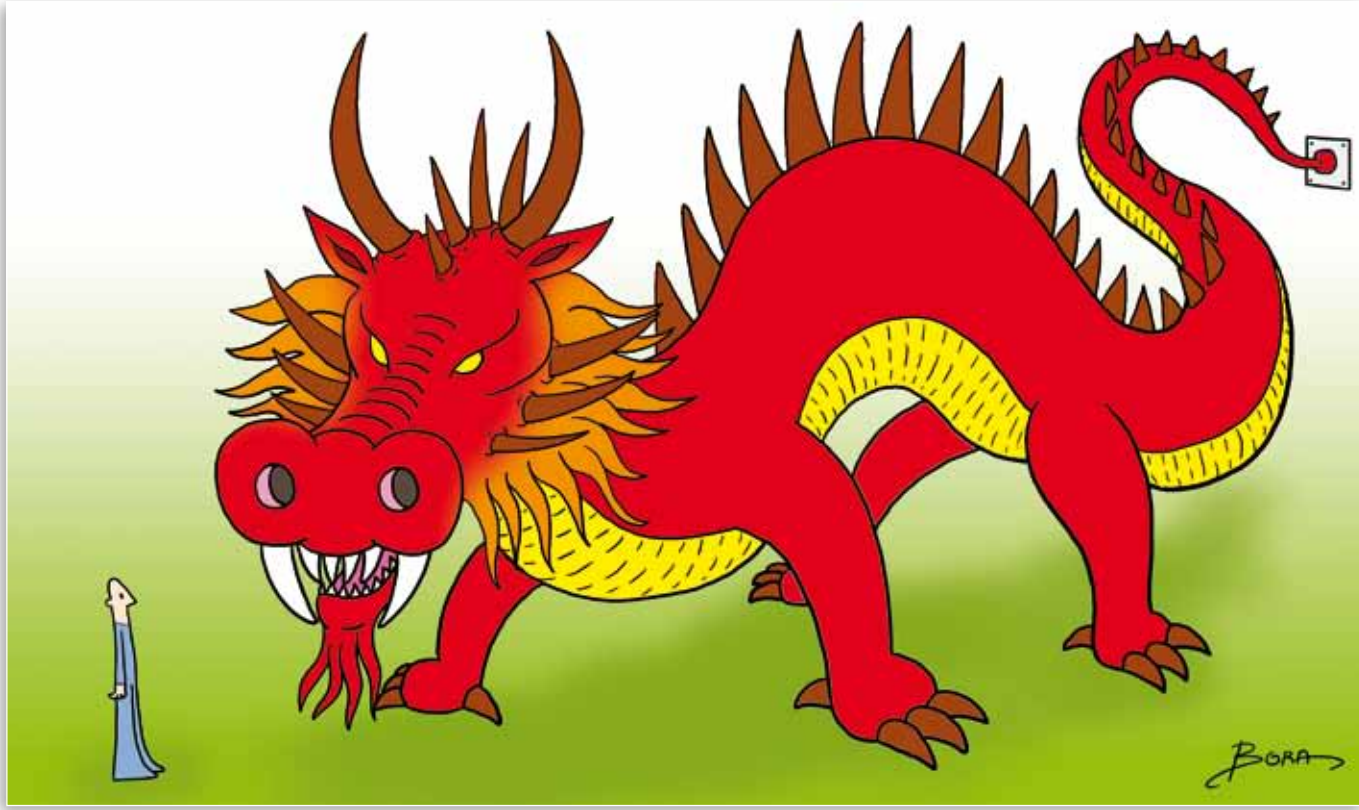
Castrol
Çelik Motor'un KİA araçlarında tercih

Sportage modellerinde birleşik yakıt tüketimi değerleri 6.8 L-7.2 L/100 km, CO₂ emisyonu 158 g-189 g/km arasında değişmektedir. KIA binek aracınız, 2 yıl ya da 60.000 km yasal garanti altındadır. Anahtar teslim tarihinden itibaren, aracınız toplamda 5 yıl veya 150.000 km boyunca KIA Özel Garanti Onarım Güvencesi'yle güvence altına alınmaktadır.

www.kia.com.tr

SPORTAGE

ÇİN'İN ENERJİ POLİTİKALARI VE ULUSLARARASI GÜÇ DENGELERİ

Fatih Furtun

1970'lerde reform tartışmalarının başladığı Çin, Deng Xiaoping öncülüğündeki reform koalisyonunun iktidara gelmesi ile 1980'li yıllardan itibaren baş döndürücü bir hızla gelişiyor. Dünyanın en kalabalık ülkesi unvanına sahip Çin, yakaladığı bu ivme ile hem kendi halkı için hem de küresel ölçekte refahın artmasında oldukça etkili oluyor. Ancak son yirmi yıldır muazzam bir şekilde ilerleyen Çin'in bu yükselişi, küresel güç dengelerini de derinden etkiliyor.

Çin, yükselişini, 'barışçıl yükseliş' olarak tanımlıyor. Amaçlarının başta Çin halkı olmak üzere, tüm dünya halklarına hizmet etmek, refah seviyelerini arttırmak olduğunu söylüyor. Hiçbir ülkeye karşı düşmanlıklarının olmadığını altını çiziyor. Başta Japonya ve Hindistan gibi komşu ülkeler olmak üzere ABD ve Fransa'nın da dâhil olduğu birçok

ülke ise, Çin'in yükselişiyle paralel olarak artan gücüne yönelik ciddi endişeler taşıyor. Endüstriyel alanda yakaladığı ekonomik başarıyı askeri teknolojiye de uyarlayan Çin, ileri teknoloji ile üretilen 'hayalet uçak' görüntülerinin basına sızması ve ilk 'uçak gemisinin' denize inmesi gibi adımlarla güç dengelerinin değişmeye başladığının işaretlerini dünya kamuoyuna veriyor.

Aynı zamanda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinden birisi olan Çin'in yükselişine paralel olarak değişen küresel güç dengeleri, kendisini en çok enerji hesapları ve ekonomik savaşlarda hissettiriyor. 2011 yılında Dünya Bankası tarafından, orta gelir seviyesi altındaki ülkeler kategorisinden, üst orta sınıf ülkeler kategorisine yükselen Çin'in ilk küresel başarısı, otomobil satışlarında ABD'yi

geçmesiyle geldi. Ardından yine aynı yılın sonunda, 1,2 trilyon dolarlık ihracatı ile Almanya'yı tahtından edip dünyanın en çok ihracat yapan ülkesi oldu. 2010 yılında, 5.8 trilyon dolar civarındaki Gayri Safi Milli Hasıla'sı (GSMH) ile Çin, Japonya'yı da geride bırakarak dünyanın en büyük ikinci ekonomisi oldu.

Merkezi Paris'te bulunan Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) tarafından yayımlanan bir rapor, ham petrol, nükleer, kömür, doğal gaz ve yenilenebilir kaynaklardan elde edilen tüm enerjinin toplamını ifade eden petrol cinsinden kullanılan bir ölçütü Çin'in 2009 yılındaki toplam enerji tüketiminin 2.25 milyon ton petrole ile ABD'yi geçtiğini açıkladı. Rapora göre artık Çin, toplam enerji tüketiminde ABD'yi geçerek dünyanın en büyük enerji tüketen ülkesi konumuna geldi.

Çin aslında enerji kaynakları bakımından fakir bir ülke sayılmaz. Buna karşılık her yıl katlanarak artan enerji ihtiyacı, Çin'i enerji konusunda dışa bağımlı hale getiriyor. Ülkenin batısındaki verimli petrol rezervleri sayesinde önemli bir işlenmemiş petrol üreticisi olan Çin, 1990'lardan itibaren petrol ithalatçısı bir ülke durumunda. Sinopec, CNPC ve CNOOC şirketlerinin egemen olduğu Çin petrol piyasasında 2008 yılında yaklaşık 204 milyon ton işlenmemiş petrol ithal edildi. Çin aynı zamanda dünyanın en büyük kömür üreticisi ve üçüncü büyük kömür rezervlerine sahip. Şu anda kömür üretim ve tüketim dengesinde kendi ihtiyaçlarını karşılamakta. Ancak mevcut verilere göre yakın zamanda ihracatı düşecek ve ithalatçı konumuna gelecek.

Bu durum dünya enerji dengelerini ve ekolojik sistemi yakından ilgilendiriyor. 10 yıl önce ABD'nin yarısı kadar enerji tüketen Çin, dünyanın fabrikası olma yolunda hızla ilerlerken, Çin'in enerji tüketimi ve gereksinimi de aynı oranlarda büyüyor. Çinli yetkililer enerji güvenliğini sağlama almak için ülke içinde milyarlarca dolarlık yatırımları hayata geçirirken, dış politikada da enerji giderek ağırlık kazanan bir öncelik oluyor.

Çin'in stratejik enerji yatırımları

Bu çerçevede, ülke içinde 500'ün üzerinde kömür santralinin inşasına devam eden Çin, petrol sevkiyatları için gemi kapasitesi ve limanlar gibi alanlarda da önemli yatırımlara girişti. Hürmüz Boğazından Güney Çin Denizi'ne kadar birçok limanın işletmesini satın aldı. Tayland Kra kanalını genişleterek, Malaca Boğazını baypas etme yönünde önemli bir adım attı ve bölgedeki ticari ağını güvence altına alabilecek, bazı stratejilere göre, kısa sürede ABD'nin Pasifik Donanmasına rakip olabilecek nitelikte bir donanma kurdu.

Gelecekte gereksinim duyacağı enerji miktarının farkında olan Çin, küresel enerji kaynaklarının dağılımında söz sahibi olabilmek için geç ancak saldırgan sayılabilecek bir başlangıç yaptı. Afrika enerji konusunda, Çin'in en hızlı, cüretkâr ve saldırgan politikaları hayata geçirdiği bölge oldu. Bölgede yıpranmış olan Batılı algısından da yararlanmasını bilen Çin, yüksek risk alma becerisine sahip girişimcileri ve başarılı diplomatik alt yapısı sayesinde kısa sürede bölgedeki en etkili ekonomik ve politik güç merkezi oldu.

Afrika'nın en kalabalık ve en büyük petrol üreticisi olan Nijerya, Çin'in kıtada en fazla yatırım yaptığı ülke konumunda. Çin, petrol üretiminde dünyada 12'inci, ihracatta da 8'inci olan Nijerya ile 23 milyar dolarlık rafineri projesi kurma anlaşması imzaladı. Toplam dört rafinerisi bulunan Nijerya, işletmelerin verimsiz çalışmasından dolayı kendi ihtiyacını bile karşılayamamakta ve 10 yıldır işlenmiş petrol ihtiyacının yüzde 85'ini ithal etmekteydi. Çin ile imzalanan bu anlaşma uygulamaya konabilirse, Nijerya'nın günlük rafine kapasitesini 750 bin varil arttıracak ve Nijerya önemli bir petrol ihracatçısı olacak.

Katliam haberleri ile uluslararası ajansların gündeminden düşmeyen, Haziran ayında Güney Sudan'ın bağımsızlığını tanımak durumunda kalan Sudan, Çin'in yoğun ilgisini ve yatırımını çeken diğer bir ülkedir. 5 milyar varillik rezervi ile Afrika'nın 5. büyük petrol rezervine sahip olan ve günde 600 bin ton varil petrol üretimi olan Sudan'ın petrol ihracatının yarısından fazlası Çin'e yapılıyor ve Çin'in toplam petrol ihtiyacının yüzde 5'ini karşılıyor. Sudan, Çin ile yaptığı ticaretin karşılığını da fazlası ile alıyor. Uluslararası kamuoyu ile yıldızları barışmayan Sudan yönetimi, BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi Çin'in diplomatik desteği sayesinde üzerindeki küresel baskıların ağırlığını hafifletebiliyor.

Çin'in enerji ithalatında bulunduğu diğer bir bölge ise Orta Asya'dır. Rusya'dan ithal ettiği doğalgazın miktarını arttırmak ve çeşitlendirmek için Şangay İş Birliği Örgütü çerçevesinde attığı adımlar sonuçlarını vermeye başladı. 14 Aralık 2009'da Orta Asya'yı Çin'e bağlayan 7.000 kilometrelik Türkmenistan-Çin doğal gaz boru hattının Kazakistan kısmı tamamlandı. 6.7 milyar dolara mal olan ve iki yıl içinde tamamlanan projenin finansmanının büyük kısmını Çin Kalkınma Bankası üstlendi. Ayrıca Türkmenistan hükümeti ile Çin hükümeti arasında Güney Yolöten sahasındaki doğal gaz yataklarının işletilmesi için 4 milyar dolarlık kredi anlaşması imzalandı.

Enerji politikaları çerçevesinde Ortadoğu'daki gelişmeler de Çin için önem taşımakta. Hâlihazırda İran'dan doğalgaz ithal eden Çin, işgal sonrası piyasaya girecek olan Irak petrol sahaları ile de oldukça yakından ilgili. Dünyanın en büyük 3. petrol rezervlerine sahip Irak'ın Dışişleri bakanı Hoşyar Zebari'nin de dediği gibi "dünyanın neresinde petrol varsa, orada Çin bayrağı göreceksiniz" sözü gerçeklik kazanmaya başladı.

Son iki yılda Çin, Irak'ta önemli petrol ihaleleri kazandı ve önemli anlaşmalara imza attı. Saddam Hüseyin döneminde imzalanmış 3 milyar dolarlık anlaşma da hala gündemde ve tartışılıyor. 2009 Haziran ayında, BP liderliğindeki ve içinde China National Petroleum'un (CNPC) da bulunduğu şirketler birliği, Irak'ın güneydoğusunda bulunan Rumeyla petrol sahasını işletme ihalesini kazandı. Yine içinde CNPC ile birlikte Fransa'dan Total ve Malezya'dan Petronas'ın içinde bulunduğu şirketler birliği Hayfa petrol sahası ile ilgili ihaleyi kazandı. Konsorsiyum'un hedefi Halfaya sahasından günde 535 bin varil petrol üretmek.

Ayrıca bir başka Çin enerji devi CNOOC, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) ile ülkenin güneyinde yer alan büyük bir petrol sahasını geliştirmek için anlaşma imzaladı. Anlaşmaya göre, Maysan'daki kuyulardan günde 450 bin varil petrol çıkarılması planlanıyor. Hâlihazırda bu bölgeden günde 100 bin varile yakın petrol çıkarılıyor. Ortak projede, Çinli firmanın % 85'lik, TPAO'nun da % 15'lik hissesi bulunuyor. Bu ihale ile birlikte, Çinli şirketler şu anda Irak'taki dört büyük petrol projesinde hisse sahibi olmuş durumda.

Enerji ağırlıklı dış politikanın muhtemel sonuçları

Mevcut üretim ve büyüme rakamları ile Çin'in artan bir enerji ihtiyacı bulunmakta ve bu ihtiyacı karşılayacak yerli doğal kaynaklara sahip değil. Başta petrol olmak üzere, bu kaynakların diğer ülkelerden temin edilmesi gerekmekte. Enerji arzının istikrarlı ve ekonomik olması da Çin için oldukça hayati bir konu. Bundan dolayı Çin'in enerji ağırlıklı bir dış politika benimsemesi ve uygulamaya koyması anlaşılabilir bir durum.

Ancak Çin'in dev cüssesi ile küresel enerji piyasalarına girmesi bütün küresel dengeleri değiştirebilecek nitelikte. Çin dış politikası, enerji kaynaklarının nasıl dağıtılacağı konusunda söz sahibi olan (ya da olmak isteyen) ABD ile birçok alanda çatışmakta. Afrika'da Çin'e karşı alternatif bir çekim gücü olmak için yeni projeler geliştiren ABD, Güneydoğu Asya'nın bir Çin gölü haline gelmesine de şiddetle direnmekte. Özellikle

de Güneydoğu Asya'da Çin'in karasularını genişletme isteğine karşı ABD sistematik olarak karşı çıkmakta. Çin'in mevcut enerji politikalarının bu şekilde sürmesi durumunda ABD ile Çin arasındaki gerginliklerin de artarak devam etmesi beklenebilir.

Son günlerde Pasifik'te suların ısınması da buna işaret etmekte. ABD Başkanı Barack Obama, geçtiğimiz günlerde gerçekleştirdiği Avustralya ziyaretinde, Başbakan Julia Gillard ile düzenledikleri ortak basın toplantısında, Asya-Pasifik'te Amerikan askeri varlığının artırılmasını öngören askeri anlaşma planını açıkladı. ABD'nin daimi askeri üs kurmasını içermeyen bu anlaşma, Avustralya'nın Amerikan askerlerinin transit noktası olarak kullanılmasını öngörmekte. Böylece, Amerikan askerlerinin Güney Çin Denizi'ne ulaşımı Japonya ve Güney Kore'deki mevcut üslere kıyasla daha kolaylaştırmakta ve hızlanmakta. Bu nedenle, anlaşmanın stratejik boyutu Çin'in tepkisini çekmekte. Askeri ittifakların güçlendirilmesinin Asya-Pasifik bölgesinde barış, istikrar ve kalkınma amaçlı olup olmadığının sorgulanabileceğini söyleyen Çin Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Liu Veimin, gelişmelere karşı Çin'in rahatsızlığını ifade etmekte.

Ayrıca dünya ekolojik sisteminin Çin'in bu büyümesini kaldırıp kaldıramayacağı da şüpheli görünmekte. 2007 yılında karbon salımı konusunda ABD'yi geride bırakan Çin'in çevreye verdiği zararın büyüyerek devam ettiği de söylenebilir. Bunun en büyük nedeni ise Çin'in enerjisinin %70'lik bölümünü kömür santrallerinden sağlaması. Kömür, fosil yakıtları arasında doğaya en çok zarar veren maden olarak biliniyor. Çin'in gelecek 20 yılda kömür tüketimini ikiye katlamasının öngörülmesi bu tabloyu daha da karartmakta.

Buna karşılık kişi başına enerji tüketiminde gelişmiş ülkeler halen açık ara önde. Örneğin bir ABD'li bir Çinliye oranla beş kat daha fazla enerji tüketmekte. Yani gelişmiş ülkelerin çevreye verdiği zarar da en az gelişmekte olan ülkeler kadar yüksek oranlarda. Çevreciler açısından en korkutucu tablo ise Çinli orta sınıfın genişlemesi ve zenginleşmesi. Her Çinli'nin bir arabası, bir kliması, bir buzdolabı, bir çamaşır makinesi olması demek, mevcut enerji kaynakları ve teknolojisiyle Asya bölgesinde büyük çaplı çevresel felaketlerin de beraberinde gelmesi demek. Bundan dolayı Çin'in yenilenebilir ve çevreye dost enerji teknolojilerine geçiş yapması gerekmekte. Hâlihazırda Çin'in bu yönde başlattığı onlarca proje mevcut. Ancak yüksek maliyetler ve rekabetçi piyasa koşullarının etkisi ile dönüşümün çok uzun zaman alabileceği düşünülmekte.

Siz sadece planlayın...

Siz sadece yatırımlarınızı ve ticari faaliyetlerinizi planlayın, gerisini işletmenize özel, hızlı finans çözümleri sunan BankPozitif'e bırakın.

Fotoğraf: AA - XINHUA

ÇİN'DE KENTLEŞME

Hızlı ekonomik büyüme nedeniyle Çin'in toplum ve nüfus yapısında dramatik bir değişim yaşanıyor. Kırdan kente göç artıyor. 1978'de % 17,9 olan kentleşme oranı 2009'da % 46,6'ya yükseldi. Her yıl kırsal alanlardan gelen yaklaşık 15 milyon kişi kentlere yerleşiyor. İstatistiklere göre 145 milyar 330 milyon kişi iş peşinde kırdan kente göç etmiş. 12. Beş Yıllık Plan uyarınca Çin kentleşme kalitesini ve standardını yükseltecek ve kentleşme oranını % 47,5'ten % 51,5'e çıkaracak. TÜSİAD Pekin Ofisi Direktörü **İraz Turhan**, Çin'de kentleşme konusunu, ödülleri, kitapları ve merkezi ve yerel yönetimlere verdiği çok sayıda danışmanlıkla bu alanın önde gelen uzmanlarından olan, Çin Gelişme Enstitüsü ve Çin Kent Ekonomisi Topluluğu Direktörü **Dr. Li Jinkui** ile konuştu.

Çin'de artan kentleşmenin toplumsal, siyasi, ve ekonomik açıdan etkileri var mı?

Kentleşme oranlarına göre Türkiye nüfusunun % 70-80 kadarı halen şehirlerde yaşıyor. Önümüzdeki beş yılda Çin

vatandaşlarının yarısı şehirlerde yaşayacak. Çin toplumu için kentleşmenin daha önce benzeri görülmemiş bir değişim olduğu söylenebilir. Tarihte Çin'in kentleşme oranı önce yükselip sonra düşmüştü. Şimdi ise tekrar yükselmeye başlıyor. Bir zamanlar Qin ve Han Hanedanlarındaki (MÖ 220 - MS 2. yy) çok düşük seviyeden Kuzey Song Hanedanında (11.-12. yy) yavaş yavaş % 20'ye çıkmış. Daha sonra insanlar çoğalıp kişi başına düşen tarım arazisi azalınca ve kentlerde de yeni iş olanakları kalmayınca kentleşme oranı Güney Song Hanedanı'nda düşmeye başlamış. 1820'lerde % 10'un altına inerek en düşük seviyesini görmüş.

1840'taki Afyon Savaşı'ndan sonra Çin yeniden kentleşmeye başladı. Fakat bu kentleşme dönemi ilk 100 yıl boyunca çok yavaş ilerledi. 1978'e kadar Çin'in kentleşme oranı % 20'nin altındaydı. Çünkü tamamen tarıma dayalı bir ülkede kentleşme oranı yükselmez. Kapalı bir devletin ise sanayileşmesi mümkün değildir. 1978'de Çin reformlar uygulamaya ve dışa açılmaya başlayınca kırsal kesimdeki insanlar şehirlere göç etmeye başladılar. Son 30 yılda Çin'in

kentleşme oranı % 20'nin altından neredeyse % 50'ye fırladı - aynen 1965 ile 1985 yılları arasında Türkiye'de olduğu gibi. Şehirlere göç eden kırsal kesim insanları Çin'i dünyanın fabrikası haline getirdi. Artık Çin nüfusunun neredeyse yarısı şehirlerde yaşıyor ve kırsaldaki insanların gelirlerinin yarısı kentlerde yaşayan aile fertlerinden geliyor. Çinlilerin yaşam standardı görülmemiş bir seviyeye yükseldi.

Günümüzde Çin nüfusunun % 80'ini oluşturan insanlar birbirleriyle aynı standartlara sahip. Fakat geri kalan % 20'nin standartları bir hayli farklıdır. Bunların içindeki zenginler çok zengin olabiliyor.

Bunlar olurken Çin toplumu ağır bir bedel ödedi: kentleşmeyle birlikte kırsal kesimde terk edilmiş çocuk, kadın, ve yaşlıların sayısının artması gibi toplumsal sorunlar ortaya çıktı. ABD'de en yoksullar ve en zenginlerin genel nüfustaki oranı oldukça azdır. Varlığa göre nüfus yapısı elmas biçiminde bir grafik gösterir. Çin'de ise varlığa göre nüfus yapısının grafiği ters T harfi biçimindedir. Günümüzde Çin nüfusunun % 80'ini oluşturan insanlar birbirleriyle aynı standartlara sahip. Fakat geri kalan % 20'nin standartları bir hayli farklıdır. Bunların içindeki zenginler çok zengin olabiliyor. Çin hükümetinin başlangıçtaki sistemi düşük verim, bürokrasi, ve kapalılık gibi niteliklere sahip olduğundan Çin toplumunun modernleşmesini destekleyemedi. Peki Çin son 30 yılda süratle kalkınmayı nasıl becerdi? Çünkü Çin Shenzen Özel Ekonomi Bölgesi gibi bir dizi özel politikayla desteklenen birçok işlevsel ekonomi bölgesi oluşturdu. Bunlarla kalmayıp birçok başka ekonomik kalkınma bölgesi, yüksek teknoloji bölgesi, ve ihracat bölgesi kurdu. Çin'de bu tür ekonomik kalkınma bölgelerinin sayısı 10 binin üzerindedir. Bu ekonomik kalkınma bölgeleri geleneksel sistemden farklı işletme sistemleriyle yönetiliyor ve Çin ekonomisini büyük bir verimlilik ve sağlamlıkla inşa ediyorlar. Ancak yine de bu bölgeler Çin'in reform ve kalkınma temposuna ayak uyduramayan Çin siyasi sisteminin etkilerinden tamamen

arınmış değil. Çin'de başlıca hedefleri hızlı ekonomik kalkınma olan çeşitli ekonomik kalkınma bölgeleri ve yerel yönetimler sosyal adaleti ekonomik kalkınmanın kadar önemli konuma bir türlü yerleştiremiyorlar. Sonuç olarak, bugünkü hızlı ekonomik kalkınmaya rağmen toplumsal huzursuzluk, endişe, ve karmaşa Çin'de günden güne artıyor.

Zenginlerle yoksullar arasındaki derinleşen uçurumun Çin'in siyasi sistemi ve kentleşme süreci üzerindeki etkisi nedir?

"Sosyalizm" ile "Kapitalizm" mızrak ile kalkan gibidir. Bunlar aslında sanayileşme çağından beri her insan toplumunun iki yüzü olagelmıştır. Toplum bir yandan hakkaniyeti hararetle baş tacı ederken öte yandan verimliliğe de önem veriyor. Her toplumda bunlar birbiriyle iç içe geçmiştir. Çin henüz bu sanayileşme çağının ilk aşamalarını yaşıyor. Çin'de hem hakkaniyet hem de verimlilik henüz emekleme döneminde. Türkiye'de kişi başına düşen gelir Çin'dekinin iki katından fazla. Reformlardan ve dışa açılmadan önce Çin 30 yıl kadar süreyle sosyal adalet ilkesine sıkı sıkıya bağlı kalmıştı. Fakat bu neredeyse ülkeyi iflasa sürükledi. Bu durumu gören Sayın Deng Xiaoping önce bazı kişilerin zengin edilmesine karar verdi. Bu kişiler zengin olunca onların peşinden başkaları da gelecek dedi. Nitekim şimdi bazı Çinliler önceden zengin olmuş durumdalar. Fakat şu da var ki Çin'de halen zenginlerle yoksullar arasındaki uçurum her zamankinden daha derin. Çin bu şekilde devam ederse ülkede ciddi toplumsal sorunlar baş gösterebilir. Bir ülke daima aynı yönde gidemez. Belli zamanlarda istikamet değiştirmelidir.

Çin'de başlıca hedefleri hızlı ekonomik kalkınma olan çeşitli ekonomik kalkınma bölgeleri ve yerel yönetimler, sosyal adaleti ekonomik kalkınmanın kadar önemli konuma bir türlü yerleştiremiyorlar. Sonuç olarak, bugünkü hızlı ekonomik kalkınmaya rağmen toplumsal huzursuzluk, endişe, ve karmaşa Çin'de günden güne artıyor.

Bir defasında patronlara hizmet veren özel bir kulübe gitmişim Kulüp fitness, eğlence, yeme içme olanaklarıyla dolup taşıyordu. Fakat sıradan insanlara açık değildi. Birisi bana kendimi nasıl hissettiğimi sordu. Ben de kötü

hissettigimi söyledim. Gözümün önünde sanki büyük harflerle yazılmış bir “BEN”, ve küçük harflerle yazılmış “biz, biz, biz”ler vardı. Bu kulüpte sadece “BEN”, “BEN”, “BEN” vardı. “biz, biz, biz” yoktu. “BEN” pazar ekonomisini temsil eder; “biz” ise kamu ekonomisini. Çin’in ilk 100 beldesinde, ilk 100 kazasında, ve binlerce ekonomi bölgesinde en çok gördüğümüz şey fabrikalar, konut alanları, ve alışveriş merkezleridir. Fabrikalar bireylerin para kazanmasına, konut alanları ise bireylerin ailelerinin oturması için ev satın almalarına yarar. Bütün bunlar pazar ekonomisine ait şeylerdir. Peki kamu ekonmisi nedir? Üniversiteler, hastaneler, ücretsiz kütüphaneler, ücretsiz kent meydanları, ve ücretsiz parklardır. Bunlardan Çin’de pek az var. Son 30 yıl boyunca bizim attığımız adımlar hep pazar ekonomimizi geliştirme ve “BEN” yazısını daha büyük yazma yönünde oldu. Kimin “BEN”i daha büyükse onun çok parası olabiliyor. Gelecekte artık “biz”i geliştirmeliyiz. Çin Komünist Partisi Merkez Komitesinin son raporlarında artık bu eğilimi görmüş bulunuyoruz. “Kentsel ve kırsal alanları bir bütün olarak planlamak”, “insanların geçim şartlarına dikkat etmek” gibi ifadeler yoksullara asgari geçim koşullarının sağlanacağını ve kamu hizmetlerinde eşitlik gözetileceğini müjdeliyor. Çin hükümetinin ayrıca tarımda tekrar vergi muafiyeti tanımak, uygun fiyatla konut sağlamak, ve sağlık reformu gibi kamu hizmetlerini geliştirme yönünde icraatları var. Bütün bunlar Çin’in yeniden dönüşüm geçirmeyi düşündüğünü gösteriyor. Çin daha önce 30 yıllık bir reform ve dışa açılma sürecinden geçmişti. Şimdi ikinci 30 yıllık kalkınmasına başlıyor.

Peki kaynak sorunu nasıl çözülecek? Nüfus gitgide daha aktif hale geliyor. 1 milyar 300 milyon Çinli tüketiciye Çin’in kaynakları nasıl yetecek?

Kentleşme Çin toplumu için niçin büyük bir değişim? Çünkü kaynaklarımız çok az. Birçok ülke bugün dünyadaki görev bölümünde yer almasaydı kaynak problemiyle karşı karşıya kalırdı. Çin’de kilometrekareye 130 kişi düşüyor. Ülkenin insan yerleşimine daha elverişli olan doğu bölgelerinde ise nüfus yoğunluğu kilometrekareye 544 kişi. Türkiye’de nüfus yoğunluğu kilometrekareye 90 kişi - Çin’dekinden çok daha düşük. Dolayısıyla Çinliler hem kendilerine bakmak hem

de tüm dünyaya iş yapmak için çok daha fazla çalışmak zorundalar. Yabancı ülkelerden tahıl ithal etmek onlardan tarım arazisi ithal etmekle aynı anlama gelir. 100 yıl önce Jiangnan bölgesinde (genel olarak bugünkü Jiangsu eyaletinin güneyi ve Zhejiang eyaletinin kuzeyi) yaşanan bunun gibi bir şeydi. Ekilebilir arazinin yetersizliği yüzünden o dönemde Jiangnan bölgesindeki çiftçiler evlerde kullanılan kumaşlar dokuyup bunları kuzeyde yaşayanlara satıyorlardı. Kuzeydeki çiftçiler ise tahıllarını Jiangnan bölgesine satıp Jiangnan malı giysiler giyiyor ve Jiangnan malı yorganlarla örtünüyorlardı. Yani Çin ne zaman küresel iş bölümüne katılır ve kentleşmesini ilerletirse 1 milyar 300 milyon insanının geçim ve kalkınma sorunlarını o zaman çözebilir.

Kaynakların tükenmesine gelince, bu sadece Çin’e özgü bir problem değil, tüm dünyanın problemi. Bunun sebebi insan uygarlığının yanlış yolda ilerlemesi olabilir, yani aşırı maddiyatçılık ve tüketim. Örneğin, benim sadece bir takım elbise giymem yeterli. Fakat gardrobumda yirmi takım elbise duruyor. Keza üç çift ayakkabı bana yeter. Fakat otuz çift

Benim son on yılda tükettiğim demir, çelik, petrol ve çimentonun toplamı tüm atalarımın tükettiklerinin toplamından daha fazla. Fakat Avrupalılara kıyasla bizler çok daha tutumluyuz. Amerikalıların kişi başına tükettiği enerjinin miktarı Avrupa’nın iki katı, Asya’nın sekiz katı, Afrika’nın ise on altı katı.

ayakkabı alıp istif etmişim. Ben ki sıradan bir beyaz yakalı Çinli çalışırım. Benim son on yılda tükettiğim demir, çelik, petrol ve çimentonun toplamı tüm atalarımın tükettiklerinin toplamından daha fazla. Atalarımızın özel arabası yoktu. Bizim kuşağımız Dünya’nın kaynaklarını her zamankinden daha hızlı tüketiyor. Fakat Avrupalılara kıyasla bizler çok daha tutumluyuz. Çoğu Avrupalıların özel arabası vardır. Ama Çin’de durum öyle değil. Biz Amerikalılardan da çok daha tutumluyuz. Amerikalıların kişi başına tükettiği enerjinin miktarı Avrupa’nın iki katı, Asya’nın sekiz katı, Afrika’nın ise on altı katı. Enerjiyi idareli kullanmamız lazım. Çin dünyanın en kalabalık ve aynı zamanda en hızlı büyüyen ülkesi. Çin insan uygarlığının hastalıklarını bilmeli ve bunları tedavi etmeye çalışmalıdır. Aksi takdirde bu dünyanın yarını olmaz.

Fotoğraf: AA - XINHUA

Hızlı ekonomik büyümeye paralel olarak Çin’in toplumsal yapısı ve nüfus yapısı da muazzam bir değişim geçirdi. Çok sayıda insan kırdan kente göç ediyor. Çin’de 1978’de % 17,9 olan kentleşme oranı 2009’da % 46,6’ya yükseldi. Her yıl 15 milyon kadar kırsal kesim insanı şehir sakinine dönüşüyor ve kırsalda emeklerine ihtiyaç duyulmayan çok sayıda işçi şehirlere akın ediyor. Çin’deki göçmen işçi izleme araştırmalarına göre göçmen işçilerin sayısı 2009’da ülke genelinde 145 milyar 330 milyona ulaştı. 12. Beş Yıllık Plan (2011-2015) uyarınca Çin kentleşme kalitesini ve standardını yükseltecek ve ülkenin kentleşme oranı % 47,5’ten % 51,5’e çıkacak.

Çin’de emlak sektörü hızlı kentleşme yüzünden alıp başını gitmiş. Ev fiyatları 1978’de 411 yuan/m2 iken 2007’de 2.300 yuan/m2 oldu. Şu anda Pekin’in merkezinde konut fiyatı 30.000 yuan/m2den fazla. Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Bu durumun 2. veya 3. kademedeki şehirler üzerindeki etkisi nedir?

1978’de Pekin’de konut fiyatı metrekare başına 400 yuan civarındaydı. O zamanlar benim aylık kazancım sadece 18 yuan kadardı. 1979’da üniversiteye gidiyor olmasaydım ayda en çok 40 yuan kazanabilirdim. Demek ki bir yıllık

kazancım ile ancak bir metrekare ev alabilecektim. Emlak ile kişi başına düşen gelir arasında bu tür bir bağlantı her zaman olmuştur. Emlak hiçbir zaman ucuz olmamıştır. O zamanlar Pekin’de kişi başına 10 metrekareden daha az konut alanı düşüyordu. 1949’dan 1978’e kadar Pekin’de hemen hemen hiç büyük konut projesi gerçekleştirilmedi. Pekin’de alelade “Siheyuan”ların (dört köşe evler) inşa edilmesine Orta Çağda başlanmıştır. Pekin’in eski çarşısındaki “Siheyuan”ların, yol, sokak, ve diğer binaların çoğu Yuan Hanedanı ile Qing Hanedanı arasında (13. yy.dan 19. yy.a kadar) inşa edilmişti. “Siheyuan”ların çoğunda tuvalet yoktu. Yani o dönemde Beijing’de hem kişi başına düşen konut alanı daha azdı hem de konut standartları çok geriydi. Komünistler 1949’da iktidara gelinceye kadar Pekin son derece perişan bir hal almıştı. Sanayi tesisleri ve üretim hizmetleri pek azdı. 1 milyon sakininin 400 bini hiç çalışmayan Mançu asilzadeleriydi. Çin Halk Cumhuriyeti kurulup Pekin’i başkent yaptıktan sonra kentin nüfusu hızla arttı. Çok sayıda insan hizmet sektöründe iş bulmak için kente doluştu. Bunlar “Siheyuan”lara yerleştiler. Yani “Siheyuan”lar çok kalabalıktı. O dönemde tüm konutlar devlete aitti. Devlet bunları gayet düşük fiyatlarla halka kiraliyordu. 1979’a kadar evlerin çoğu harap olduğundan 1980’lerde hükümet bunları yenilemek için büyük bir bütçe ayırdı.

Son 10 yılda Pekin’de ortalama bir hane halkının sahip olduğu varlıkların değerinin en az 1 milyon yuan arttığı tahmin ediliyor. Pekin’in daimi sakinlerinin büyük çoğunluğu Çin’in hızla artan kentleşmesinin meyvelerini topluyorlar. Çin’in kırsal alanlarında oturanların yaşam standartları da büyük ölçüde düzeldi. Çin henüz emlakın değer kazanması aşamasında. 30 yıl önce Çin’de emlak pek para etmezdi. Ancak günümüzde çok değerli. Şimdi mesele değer artışının nimetlerinden daha fazla insanın nasıl yararlandırılabileceği.

“Hukou” politikası Çin’de ekonomik reformların başlamasından beri kullanılmakta. Çin’in çeşitli bölgelerinde “Hukou” kısıtlaması altında olan nüfusun ekonominin gelişmesi, toplumsal istikrar, ve kentleşme üzerindeki etkisi nedir?

“Hukou” (hane halkı kaydı) sistemi 1950’lerde ihdas edildi. 1950’ler-1970’lerde yerel yönetimler halka kamu hizmetlerini “hukou” uyarınca sağlardı. Kişinin “hukou”su yoksa yerel yönetim ona kamu hizmeti vermezdi. 1979’daki reform ve dışa açılmadan bu yana kentlerde kamu hizmetleri bir dereceye kadar eşit sağlanmakta. Örneğin, bugün Pekin’de herkes toplu taşımada otobüslere binmek için kart alabiliyor. Oysa eskiden Pekin “hukou”su olmayan bir kişi aylık otobüs bileti alamazdı. Yine geçmişte Pekin’de gıda maddeleri gıda pulu karşılığında satın alınabilirdi. Pekin “hukou”su olmayan, Pekin’de gıda maddesi satın alamazdı. Çünkü o dönemde Çin’de planlı ekonomi uygulanmaktaydı. Şimdi ise cebinde Çin parası RMB (renminbi) olan herkes

Son iki yılda şehir sakinleriyle şehir dışından gelenler arasındaki çatışmalar kamuoyunun gündemine geldi. Son beş yılda Pekin’in kent alanı aşırı hızlı genişledi ve nüfusu da büyük bir süratle arttı. Pekin’in nüfusu 2020 yılı için konulan hedefi şimdiden aşmış bulunuyor.

gıda konusunu dert etmeden Çin’in her tarafını gezebilir. “Hukou” sistemi istihdamda da ayrımcılık yaratıyordu. Bazı işletmeler sadece Pekin “hukou”su olanları işe alıyorlardı. Pekin “hukou”su olmayan biri Pekin’de taksii şoförlüğü yapamıyordu. Çin’de yerel “hukou”su olmayan şehirler

Kırındaki ellisindeki insanlara, kadınlara ve yaşlılara istihdam kapılarımızı açmalıyız. Aksi takdirde bunların yol açacağı çok sayıda toplumsal sorunla uğraşmak zorunda kalabiliriz. Nüfus meselesi iş alemini de etkileyebilir.

arasında nüfusu en büyük olan herhalde Shenzhen’dir. Shenzhen’in 17 milyon sakininden yalnız 3 milyonu Shenzhen “hukou”suna sahiptir.

Son iki yılda şehir sakinleriyle şehir dışından gelenler arasındaki çatışmalar kamuoyunun gündemine geldi. Son beş yılda Pekin’in kent alanı aşırı hızlı genişledi ve nüfusu da büyük bir süratle arttı. Pekin’in nüfusu 2020 yılı için konulan hedefi şimdiden aşmış bulunuyor. Bir büyükşehrin nüfus yoğunluğu ve nüfusu çok artarsa orada “kent hastalığı” diye bilinen birtakım sorunlar ortaya çıkar. Çin hükümeti olası toplumsal problemlere meydan vermemek için Çin’in büyük kentlerindeki nüfus meselesi ve toplumsal sorunlarla yoğun şekilde ilgilenmeye başladı.

Yaşamın getirdiği baskılar ve dayattığı rekabet yüzünden sadece tek çocukla yetinmeyi veya hiç çocuk sahibi olmamayı seçenlerin sayısı giderek artıyor. Çin nüfusunun yaşlanıyor olması ülkenin ekonomik ve sosyal politikalarını nasıl etkiler?

Nüfus meselesini ele alacak olursak, Türkiye doğum kontrolü konusunda bizimle aynı duyguları paylaşmıyor olabilir. Türkiye’nin sokakları çocuk kaynıyor. Oysa Hem Çin hem de Avrupa nüfusun yaşlanması problemiyle karşı karşıya. Pekin’de otobüslerde ve metroda gençler genellikle yaşlılara yer verirler. Yaşlı (55 yaşında) bir adam olarak ben de

Shenzhen’de otobüslerde ve metroda üç defa bu nezaketin muhatabı oldum. Shenzhen’de çok sayıda genç var. Çin’de yaşlıların insan kaynağı olarak değerlendirilmesi yetersiz. Başka bir deyişle bizim şehirlerimizde kayıt dışı çalışma kanallarının sayısı az. Örneğin, Pekin’de sokaklarda kolay

kolay ayakkabı boyacısı göremezsiniz. Fakat Avrupa’da ve Türkiye’de böyle kayıt dışı çalışan kişileri sokaklarda bolca görebiliyoruz. Çin’in güneybatısında durum biraz daha iyi. Kırındaki ellisindeki insanlara, kadınlara ve yaşlılara istihdam kapılarımızı açmalıyız. Aksi takdirde bunların yol açacağı çok sayıda toplumsal sorunla uğraşmak zorunda kalabiliriz. Nüfus meselesi iş alemini de etkileyebilir. Foxconn şirketi Chongqing’de yatırım yapmak istediğinde önce 100 binden fazla çalışan bulmak için yerel yönetimden yardım istedi. Chongqing yönetimi de bu isteği yerine getirebilmek için kent sakinlerinin başka şehirlerde çalışmasını yasakladı. Bu örnek, nüfus yaşlandıkça şirketlerin eleman bulmakta zorlanacaklarının bir kanıtı.

Şimdi Çin’in yapması gereken şey yalnız ihracata dayalı ekonomisini hem ihracata hem de yurtiçi talebe dayalı bir ekonomi haline dönüştürmektir. Çin’in kendisi zaten büyük bir pazar. Fakat geçmişte Çin vatandaşlarının çoğu düşük gelirli çiftçilerdi. Çiftçiler şehirlere göç edince gelirleri artacak, böylece Çin’de yurtiçi talep de artacaktır.

Hızlı küresel gelişme, buna ayak uyduran Çin’i hem iç hem de dış istikrarsızlık unsurlarıyla tanıtırıyor. Bu koşullar altında Çin’de sağlıklı kentleşmenin ve toplumsal gelişmenin sağlanması için neler yapılması gerekir?

Dünya ekonomisi artık bütünleşti. Çin’de işgücü maliyeti arttığı için yabancı şirketler fabrikalarını Brezilya, Vietnam, Nikaragua, veya Filipinler’e taşıyabilirler. Fakat kendi ülkelerine geri götürmezler. Şimdi Çin’in yapması gereken şey yalnız ihracata dayalı ekonomisini hem ihracata hem de yurtiçi talebe dayalı bir ekonomi haline dönüştürmektir. Çin’in kendisi zaten büyük bir pazar. Fakat geçmişte Çin vatandaşlarının çoğu düşük gelirli çiftçilerdi. Çiftçiler şehirlere göç edince gelirleri artacak, böylece Çin’de yurtiçi talep de artacaktır. Fakat bu insanlar 50 yaşına geldiklerinde onlara hiç kimse iş vermeyecek, dolayısıyla kırsal kesime geri dönmek zorunda kalacaklardır. Bu bir sosyal güvenlik meselesidir. Örneğin, kayıt dışı çalışma kanalları açabiliriz. Fakat bu insanlar kayıt dışı mecralarda çalışırlarsa 60 yaşına ulaşıp iş göremeyecek hale geldiklerinde ne sigortaları olacak ne de para kazanmaya devam edebileceklerdir. Dolayısıyla,

sosyal güvenlik sistemimiz de iyileştirilmelidir. Şimdi bir dizi sosyal reforma şahit oluyoruz: çiftçiler uzun süre şehirlerde yaşayıp çalışabilecekler. Böylece gelecekteki gelişmelere adapte olacağız. Çin tarihinde benzeri nadiren görülen büyük toplumsal değişim bu gibi çözümleri zorunlu kılıyor.

Sizce kentleşme bakımından Çin ile Batılı ülkeler arasındaki farklar nelerdir?

Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa, ve Türkiye’de kent dışında yaşayıp da tarımla uğraşmayan çok insan var. Çin’de ise durum tamamen farklı. Çin’in gelecekteki kalkınmasında kır ve kent insanları birlikte kalkınmalıdır. Şehirler nasıl modernleştiriliyorsa kırsal alanlar da öyle modernleştirilmelidir. Bu süreçte kırsal alandakiler çalışmak için kentlere giderken kentliler de yerleşmek için kırsal alana gideceklerdir. Kentler kırsal alanların altyapısının oluşturulmasına yardımcı olmak için fabrikalarını kırsal alanlarda kuracaklardır. Jane Jacobs’ın “The Economy of Cities” (Kentlerin Ekonomisi) adlı kitabında bahsettiği kır-kent etkileşimi işte böyle gerçekleşecektir.

Kentleşme sürecinde Çin benzer deneyimleri daha önce yaşamış olan Türkiye gibi ülkelere ders almalıdır. Örneğin, Avrupa’nın kalkınma ve kentleşmesinde Hristiyanlık, Türkiye’nin kentleşmesinde ise İslam dini önemli bir rol oynamıştır. Hızla dönüşen bir toplumda dinler diğer toplum kitlelerinin üstlenemeyeceği rolleri oynayabilir ve kentleşmenin sağlıklı bir süreç izlemesini sağlayabilirler.

Çin’in gelecekteki kalkınmasında kır ve kent insanları birlikte kalkınmalıdır. Şehirler nasıl modernleştiriliyorsa kırsal alanlar da öyle modernleştirilmelidir. Bu süreçte kırsal alandakiler çalışmak için kentlere giderken kentliler de yerleşmek için kırsal alana gideceklerdir.

SOSYAL GELİŞMEDE ÇİN'İN UMUDU ORTA SINIF

Son 30 yılda Çin etkileyici biçimde büyüdü. 1978'de başlatılan ekonomik reformların ardından da yoksulluğu şaşırtıcı biçimde azalttı. Çin'in 1982'den 2006'ya kadar gösterdiği hızlı ekonomik büyüme sayesinde de orta sınıf % 10 oranında büyüdü. Ekonomik ve siyasi reformların destek bulmasında orta sınıfın hızla filizlenmesi ve gelişmesi de önemli bir rol oynuyor. TÜSİAD Pekin Ofisi Direktörü **Iraz Turhan**, Çin orta sınıfının gelişimini Çin Sosyal Bilimler Akademisi Direktör Yardımcısı **Prof. Song Yingchang**'a sordu.

Çin'de orta sınıf büyürken bunun sosyal, siyasi ve ekonomik etkileri ne oluyor?

Asya Kalkınma Bankası tarafından yayımlanan "Asya ve Pasifik Bölgesi İçin Kilit Göstergeler" raporu orta sınıfı günde 2-20 dolar harcayan kişiler olarak tanımlıyor. Bu standarda göre halen Çin'de orta sınıfın nüfusu 817 milyon. Bu sayı toplam nüfusun % 59,6'sına tekabül ediyor. Bu standardın düşük olduğu aşikâr. Nitekim Çinli bilim insanlarının çoğu

Sosyal gelişme açısından ilk söylenecek şey orta sınıfın bir "istikrar unsuru" olduğudur. Geleneksel Çin toplumu kutuplaşmış bir yapıya sahiptir. Sosyal gelişmenin iki zıt kutbunda güç ve sermayeyi temsil eden zenginler sınıfı ile vasıfsız iş gücünü temsil eden yoksullar sınıfı yer alır. Sosyal sınıflar arasındaki çatışma ülkenin istikrarını tehdit etmekte, zenginlere duyulan husumet toplumun her kesiminde yaygınlaşmaktadır. Toplumdaki güçler dengesinde üçüncü unsur olan orta sınıf daha da büyüdükçe yoksullarla zenginler arasındaki uçurumdan kaynaklanan toplumsal zıtlaşmaları ortadan kaldıracaktır.

İkinci husus, orta sınıfın toplumsal gelişmenin itici gücünü oluşturacağıdır. Orta sınıf nispeten iyi eğitilmiş olduğundan yenilikçi düşüncelere, ileri görüşe, bağımsız kişiliklere sahiptir. Yeni şeyleri kabul etmekte zorlanmaz. Siyasi gelişim açısından orta sınıf Çin'de demokratik politikanın destekçisi olacaktır. Eğitilmiş ve kültürlü orta sınıf ekonomik zenginliğini artırmak için politikada, ulusal ve yerel yönetimlerde yer almaya istekli olacaktır.

Devasa bir tüketiciler kitlesi oluşturan orta sınıfın alışkanlıkları, tüketim seviyesi ve yapısı mali krizi takip eden dönemde Çin'in ekonomik kalkınma trendlerini belirleyecektir. Eğitilmiş ve kültürlü orta sınıf Çin ekonomisinde bilim ve teknoloji, sistem ve yönetimde gerçekleştirilecek yeniliklerin taze gücü olacak ve Çin'in ekonomik kalkınmasında daha büyük bir rol oynayacaktır.

Çin orta sınıfının hâlihazırdaki durumu nedir? Orta sınıfı bekleyen başlıca güçlükler nelerdir?

Gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında Çin'de hâlihazırda mevcut siyasi ve sosyal ortam orta sınıfın sağlıklı gelişimine birçok kısıtlama getirmektedir. İlk olarak, orta sınıfın yapısı yeknesak değildir. Bazıları nizami yollardan zengin olmakta,

bazıları ise nizami olmayan yollardan zenginliğe ulaşmaktadır. Kimileri kültürlü aydınlar, kimileri ise zimmetine para geçirmekte, yolsuzluğa bulaşmakta sakınca görmemektedir.

Orta sınıf bugün için iktidara bağımlıdır; önemli bir kesimi idari makamların kayırmasıyla zengin olmaktadır. Bu kesimin bağımsız bir kişilik ve kültürel çeşitlilik oluşturmada zorluklar mevcuttur.

Ayrıca, orta sınıfta grup bilinci henüz oluşmamıştır. Yapı itibarıyla yeknesak olmadığından ve menfaatler farklı olduğundan aynı siyasi tercihleri ve değerleri paylaşan bütünlüklü bir grup oluşturmaları bugün için zordur.

Orta sınıf bugünkü yapısıyla siyasi demokratikleşme sürecini ileri taşımaya pek hevesli değildir. Mevcut Çin orta sınıfı siyasi değil ekonomik bir kitledir. Siyasi demokratikleşme süreci menfaatleriyle çatıştığı sürece orta sınıfın bu süreçte rol oynaması mümkün olmayacaktır.

Orta sınıfın zengin ile yoksul arasındaki derinleşen uçuruma etkisi ne olabilir?

Reformlardan önce Çin bir "ortak mülkiyet" ülkesiydi. Reformlardan ve dışa açılmadan sonra ilk zengin olan kişiler Çin orta sınıfının öncüleri oldular. Halen Çin orta sınıfı on farklı zümreden meydana gelmektedir: 1. Özel şirket patronları; 2. Devlet kuruluşlarının üst yöneticileri; 3. Borsadaki şirketlerin büyük hissedarları; 4. Yabancı şirketlerin üst düzeydeki çalışanları; 5. Teknolojik yeniliklerin patent sahipleri; 6. Eğlence ve spor dünyasının yıldızları; 7. Bazı yeni ekonomilerin CEO'ları; 8. Bazı avukatlar, menajerler, ve reklamcılar; 9. Yurt dışından dönen bazı kişiler; 10. Bazı bilim insanları ve uzmanlar.

Çin orta sınıfının yapısı hakkındaki raporlarda yer alan tahmini sayılar arasında büyük farklar vardır. Ancak, zeytin biçiminde bir toplumsal yapı için gereken % 60-70'lik orana (orta sınıfın toplam nüfusa oranı) ulaşmaya daha çok yol var.

Orta sınıf istikrarlı bir toplumsal sınıf değildir. Hızlı kentleşme sürecinde yüksek konut fiyatları yüzünden birçok ailenin yıllardır biriktirdiği paralar erimştir. Bunun adına "az kazan,

çok harca" deniyor. Birçok aile Çin'deki eğitimden, sağlık ve sosyal güvenlik sistemlerinden memnun olmadıkları için yabancı ülkelere göç etmeyi seçmektedirler.

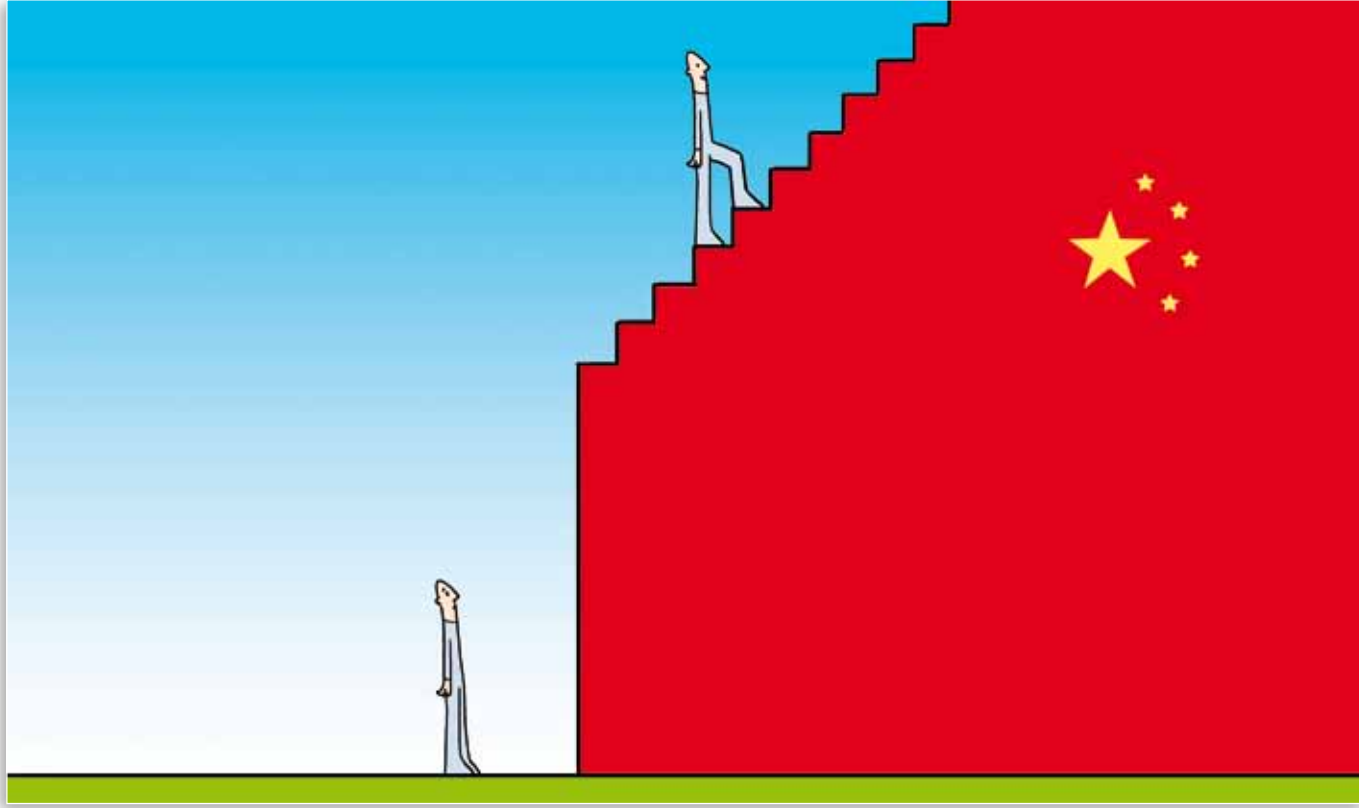
"Özellikle yoksul ile zengin arasındaki uçurumun büyümesi karşısında Çin hükümetinin iyileştirmeyi düşünmesi gereken konular arasında düşük gelir grubunun gelir seviyesinin artırılması, yeni iş alanları açılarak istihdam yaratılması ve KOBİ'lerin gelişmesine elverişli bir yatırım ortamının oluşturulması yer almaktadır."

Orta sınıfın gelişmesi yoksul ile zengin arasındaki uçurumu azaltmada önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle yoksul ile zengin arasındaki uçurumun büyümesi karşısında Çin hükümetinin iyileştirmeyi düşünmesi gereken konular arasında düşük gelir grubunun gelir seviyesinin artırılması, yeni iş alanları açılarak istihdam yaratılması ve KOBİ'lerin gelişmesine elverişli bir yatırım ortamının oluşturulması yer almaktadır.

Orta sınıfın nüfusu arttıkça Çin'in kaynakları giderek daha aktif hale gelen 1 milyar 300 milyon Çinli tüketiciye nasıl yetecek?

Çin doğum kontrolü politikasını yıllardır başarıyla uyguladı ve nüfusun hızla artma eğilimini böylece kontrol altına aldı. Tahminlere göre Çin'in nüfusu 2025 ile 2030 yılları arasında zirveye ulaşacak. 2030'dan sonra Çin "eksi büyüme" mecrasına girecek. Nüfusun yılda yaklaşık 30 milyon artması, orta sınıftakilerin sayısının çoğalması, tüketim yapısının ve tüketim seviyesinin iyileşmesi karşısında şimdiki yerli kaynaklar gelecekteki ihtiyaçlara yetemez.

Çin hükümeti bu durumun pekala farkında olup bu bilinçle doğum kontrol politikasını yürürlüğe koymuş, ayrıca "enerji tasarrufu ve salımların azaltılması" politikası ile "düşük karbonlu kalkınma" politikasını ulusal stratejiye dahil etmiştir. Ayrıca uluslararası iklim görüşmelerine faal olarak katılmıştır. Hükümet aynı zamanda ekonominin dönüştürülmesini ve iyileştirilmesini desteklemiş, ekonomik gelişmenin kaynak ortamına bağımlılığını azaltmış ve bu alanlarda bariz başarılar elde etmiştir. Rasyonel, mütevazı, yeşil ve düşük karbonlu yaşam tarzı da elbette teşvik edilmelidir.

TÜRKİYE-ÇİN İLİŞKİLERİ ÇİN'İN YÜKSELİŞİNE TÜRKİYE'NİN BAKIŞI¹

Doç. Tao Zan

Pekin Üniversitesi Tarih Bölümü

G. John Ikenberry geçenlerde “Kuşku yok ki Çin’in yükselişi yirmi birinci yüzyılın en büyük dramalarından biri olacaktır. Çin’in olağanüstü ekonomik büyümesi ve aktif diplomasisi Doğu Asya’yı daha şimdiden dönüştürüyor. Gelecek onyıllarda Çin’in güç ve nüfuzu daha da artacaktır,” demişti. Bugün bu sözleri doğrularcasına – ister siyaset ister bilim isterse akademik çevrelerde olsun – gerek Çin’in içinde gerek dışında Çin’in yükselişi hakkında yapılan yorumların çoğunluğunda Çin’in gerçekten yükseldiği (ekonomik,

siyasi, askeri, ve kültürel açıdan) varsayılmaktadır. 21. yüzyılda Çin’in kabul edilmiş görünen yükselişi hem Çin’de hem de dışarıda büyük ilgi çekmiştir².

Herkes Çin’in yükselişinden bahsettiği halde “yükseliş”in net bir tanımının yapılmamış olması ironiktir. Daha da ilginç, Çinliler için “Çin’in yükselişi” kavramının ilk kez Batılılar tarafından 1990’larda, Sovyetler Birliğinin dağılmasından hemen sonra kullanılan tamamen egzotik bir düşünce olmasıdır.

¹ Bu makale Uluslararası Para Fonu’nun görüşlerini belirtmez ve bu şekilde sunulmamalıdır. Bu yazıda belirtilen fikirler ve hatalar sadece yazara aittir.

² www.google.cn sitesinde “China rise” (Çin’in yükselişi) anahtar sözcükleriyle yapılacak bir aramada 157,000,000 sonuç gelmektedir. (13.6.2008)

Basit bir ifadeyle Çinlilerin bakış açısından Çin’in yükselişi ile ilgili mevcut algıların tümü iki kategoriye ayrılabilir: olumlu ve olumsuz. Olumlu anlamda Çin’in yükselişi küresel kalkınmaya fayda sağlar. Olumsuz anlamda ise bir “Çin tehdidi” tezi ortaya atılabilir - ki yükselen bir Çin’in baskısını hissettikleri anlaşılan Amerika ve Japonya’da en popüler algı budur. “Ecnebilerin Çin’in yükselişine ilişkin algıları” hakkında şimdiye kadarki en kapsamlı araştırma Qinghua Üniversitesinden Yan Xuetong tarafından yapılmıştır³. Profesör Yan konuyu aşağıdaki yönleriyle enine boyuna incelemiştir:

A. Çin yüксеlebilir mi: Çin’in yükselme ihtimaline dünyanın dikkatini ilk çekenler Dünya Bankasının ve IMF’nin ekonomistleriydi. Bunlar Çin’in kudretini Satınalma Gücü Paritesini (SGP) hesaplayarak ölçmeye çalıştılar. Böyle yapınca Çin’in ekonomisi (GSYİH) daha önce hesaplanan değerlerden çok daha büyük çıktı. 1990’lı yılların başlarında bilim adamlarının çoğu Çin’in güç statüsünü döviz kurlarına göre ölçmeyi uygun bulduğu halde SGP hesabı dünyanın Çin hakkındaki alışlagelmiş algısını artık değiştirmiş ve Çin’in geleneksel güç statüsü hakkında kuşkular doğurmuştu.

Çin’in yükselişinin bilfiil yaşanmakta olduğuna inananlar için bu yükseliş şu nedenlerden dolayı mümkün: birincisi, küresel mali krizin son zamanlarda sebep olduğu daralmaya rağmen Çin ekonomisinin sürekli olarak yüksek oranda büyümesi başka hiçbir ülke ile karşılaştırılacak gibi değildir; ikincisi, Çin’in topyekûn ulusal gücü onu topyekûn bir güç haline getirir.

B. Çin’in yükselişinin karşısındaki güçlükler: Çin’in yükselişinin karşısında başlıca dört engel var: büyük nüfusunun getirdiği yük; doğal kaynaklarının bulunmayışı; halkının eğitim seviyesinin nispeten düşük olması; ve siyasi istikrarsızlık sorunları.

C. Çin’in yükselişinin dünyaya etkisi: Bu, Çin’in yükselişi hakkında en çok tartışmaya konu olan bir sorundur. Bazıları Çin’in yükselişinin Asya’ya yeni istikrarsızlık unsurları getireceğine inanmaktadır. “Çin tehdidi” tezi budur. Diğerleri ise Çin’in yükselişinin mutlaka dünya barışına ve kalkınmasına yönelik bir tehdit anlamına gelmeyebileceğini düşünmektedir.

³ Yan Xuetong, International Environment for China’s Rise (Çin’in Yükselişi İçin Uluslararası Ortam), Tianjin: Tianjin Halk Yayınevi, 1998, bkz.: Birinci Bölüm “Yabancılar Çin’in Yükselişine Nasıl Bakıyor”

D. Dünya Çin’in yükselişi karşısında ne yapmalı: Bush Amerikasının Çin’e yönelik politikası “(kapsamlı biçimde) bağlantıyı sürdürmek” olmuştur. Bunun anlamı güçlenmiş bir Çin’i sisteme dahil edip mevcut liberal düzenin kurallarına göre oynamasını sağlama amacıyla onu ABD hakimiyetindeki uluslararası düzenin içine çekmek veya sürüklemektir. Bazı Batılı politikacılar ve bilim adamları Çin’e haddini aştırmama stratejisini önermekte iseler de bu hiçbir ülke tarafından resmi bir politika olarak kabul edilmiş değildir. Japonya ve Güneydoğu Asya devletleri dahil olmak üzere Çin’e komşu ülkeler Çin’in bölgesel anlaşmazlıkları çözmede askeri yöntemlere başvurması ihtimalinden korktukları için “güç dengesi” politikası sürdürmeyi, yani ABD kuvvetlerinin dengeleyici bir unsur olarak Asya’da bulunmasını tercih etmektedirler. Pakistan, Rusya, Orta Asya ülkeleri, ve belki de bazı Afrika ülkeleri ise Çin’in yükselişinden kendilerine menfaat umdukları için Çin ile işbirliği yapmayı seçmektedirler. Avrupa’da Fransa ve Almanya da bazen nahoş olaylar yaşansa bile birçok konuda Çin ile birlikte hareket etme eğilimindedir.

“Çin tehdidinin” ortalığı kasıp kavurduğu 1990’lı yıllara kadar Çin’de hiç kimse Çin’in yükselişi gibi bir kavramı umursamıyordu. Bazı Çinli bilim adamları için Çin’in yükselişi bir bakıma “devlet hedefi” gibi bir şey haline gelmiştir.

“Çin tehdidinin” ortalığı kasıp kavurduğu 1990’lı yıllara kadar Çin’de hiç kimse Çin’in yükselişi gibi bir kavramı umursamıyordu. Bazı Çinli bilim adamları için Çin’in yükselişi bir bakıma “devlet hedefi” gibi bir şey haline gelmiştir. Fakat “Çin’in yükselişi”nin Çin bağlamında nasıl kullanıldığı araştırıldığında çoğu durumda “yükseliş”in kalkınma, gençleşme, modernleşme süreci ve uçuşa geçme ile eş anlamlı olduğu görülür. Genel olarak, Çinlilerin çoğu “yükselen bir Çin” imajının Çin ile dış dünya arasındaki ilişkilerde köklü bir değişime yol açıp açmayacağı hakkında hiçbir fikir sahibi değilse de bu yeni söylemi duyduklarında koltukları kabarmaktadır. Bu ilişkiler onlar için zaten uluslararası camianın meselesidir. Çinlilerin ve yabancıların algılamalarındaki bu farklar Çin’in yükselişinin ikisince de farklı anlaşıldığını düşündürmektedir.

Türkiye ile Çin arasındaki ikili ilişkiler

Halen Anadolu’da yaşayan Türklerin tarihte bir zamanlar Çinlilerin komşuları olduğu herkesçe bilinir. Çin tarih kayıtlarında Türklerle tu’jue denmekteydi. Bunlar 7. yüzyılda Çin’in kuzeybatı sınırına komşu büyük bir imparatorluk kuran barbar bir kavimdi (bu imparatorluk daha sonra Batı Tu’jue ve Doğu Tu’jue olmak üzere iki Hanlığa ayrıldı). Türk tarih dersi kitaplarında daha ileri gidilerek Tu’jue’nin atalarının Hunlar olduğu yazar⁴. Çin Tang Hanedanı (618-907) ile yaptıkları kanlı savaşlarda yenilen Türk imparatorlukları çökünce Türkler daha önce görülmemiş bir şekilde Batıya göçmeye başladılar. Şimdiye kadar hem Türk hem de Çin siyasi liderleri iki millet arasındaki ilişkilerin en az 2 bin yıl önceye dayandığı konusunda hemfikir olmuşlardı⁵. Ancak görünüşe bakılırsa bin yıldan fazla bir süre boyunca Batı Asya’daki Türklerle Doğu Asya’daki Çinliler arasında doğrudan ve yakın ilişki olmadı. Tarihin sık sık akılları karıştırdığı dikkate alınırsa güncel meselelere ilişkin incelemelerde bu konuyu pek kurcalamamak en iyisi olsa gerek.

Tarihin çağdaş döneminde Türkiye Cumhuriyetinin 1923’te kurulmasının ardından Kemalist Türkiye ile Milliyetçi

4 Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye ve Çin’de de tarih yazmak milliyetçi duyguların costuğu bir uğraştır. Kemalist milliyetçilik döneminde de tarih yazmak zamanın partili tarihçilerince görev sayılırdı. Atatürk Türkiye’inde Türk milliyetçiliğinin zirvesini temsil eden Türk Tarih Tezi 1920’lerin sonları ile 1930’ların başlarında Kemalist tarihçiler tarafından hazırlanmıştı. Bu Teze göre, dünya tarihinde ilk insan Orta Asya’da yani Türklerin anavatanında dünyaya gelmiş, Orta Asya’ya ilk yerleşenler Türkler olmuştu. Türkler beyaz ırka mensuptu. Türkler Orta Asya’da yüksek bir uygarlık kurmuştu. Ansızın büyük bir iklim değişikliği ortaya çıkınca Türkler Orta Asya’dan göç etmek zorunda kalmış, böylece dünyanın diğer yerlerindeki insanları da uygarlıkla tanıştırmışlardı. Bu sürecin doğal bir sonucu olarak Orta Asya’dan gelen Türkler Anadolu’nun ilk yerlileriydi. Tarih I, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2001 (1932). Tezin genel bir açıklaması için bkz.: Afet İnan, “Atatürk ve Tarih Tezi,” Belleten içinde, Cilt 3, Ankara: 1939.

5 Barış Adıbelli, Osmanlıdan Günümüze Türk-Çin ilişkileri, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2007. Bu kitabın kapak sayfasında Türk ve Çin liderlerin konuşmalarından alınan alıntılara bakınız. Fakat Pan-Türkizm teorisini çürütmek isteyen bazı Çinli hocalara göre Tu’jue, Doğu ve Batı Türk İmparatorlukları 7. yüzyılda Tang Hanedanı tarafından mağlup edildikten sonra tarih sahnesine gelmiş ve ömrünü tamamlayıp tarih sahnesinden çekilmiş bir kavimdir. Bu durumda iki millet arasındaki ilişkinin tarihi haliye o kadar eskiye dayanamaz. Xue Zongzheng, Tu’jue shi (Tu’jue Tarihi) Beijing: Çin Sosyal Bilimler Yayınevi, 1992.

(Kuomintang) Çin arasında resmi ilişki başlatıldı. Burada dikkate değer olan husus 20. yüzyılın başlarında Türkiye’nin bir zamanlar Çinli reform savunucuları, devrimciler, ve hatta ilk Komünistlerce örnek olarak görülmesidir⁶. Çin İç Savaşı 1949’da sona erdikten sonra Türkiye ile Kuomintang’ın Taiwan’ı arasındaki diplomatik ilişkiler 1970’lerin başlarına kadar devam etti.

Türkiye ile Çin arasındaki geleneksel rekabet iki ülkenin üretim yapılarının benzeşen noktalarında yoğunlaşmıştır. Yüksek teknoloji alanında Çin’den rekabet görmek Türkiye için yeni bir şeydir. Çin’in Türkiye pazarındaki varlığının artmasından huzursuz olan Türk iş adamları Türk hükümetine baskı yapıyor.

Soğuk harbin yoğun döneminde Türkiye ABD’nin sarsılmaz bir müttefiki olarak Kore Harbi’ne 2 bin mevcutlu bir tugay gönderdi. Bu birlik Çin Halkının Gönüllüler Ordusu ile şiddetli çatışmalar yaptı. Böylece iki ülke modern çağda ilk kez doğrudan karşı karşıya gelmiş oldu. Fakat bu savaşın uzun dönemde bile kaybolmayan etkisi iki ülkenin birbirleri üzerinde olumsuz bir izlenim bırakmış olmasıdır.

Türkiye’yi yöneten seçkinler Soğuk Harp döneminde sıkı bir anti-komünist tutum izlediler. Türkiye’de laiklik kurumunun koruyucusu olan Türk Silahlı Kuvvetlerinin bile komünizmin propaganda ve ideolojik nüfuzuna karşı İslamî eğitimi teşvik ettiği dönemler olmuştur⁷. Çin ise komünizmin yükseldiği 1960’larda Türkiye’deki Amerikan aleyhtarı hareketleri desteklediğini açıkça ilan etmişti. Çin Komünist Partisinin yayın organı olan Günlük Halk Gazetesi de (Ren Min Ri Bao) başyazılarından birinde Türkiye’yi desteklemişti. Yani günümüzde Türklerin birçoğunun Çin’i hala “Kızıl” olarak görmesi anlaşılabilir bir şeydir.

Türkiye Cumhuriyeti ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında resmi-diplomatik ilişkilerin kurulması 1971’i buldu. İki

6 Bkz.: Dong Zhenghua, “Çin’in Atatürk Ve Modern Türkiye’ye Bakışı”, Uluslararası Konferans: Atatürk Ve Modern Türkiye içinde, editör: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, , Ankara Üniversitesi Basımevi, 1999, s. 669-675.

7 Étienne Copeaux, Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998.

ülkenin üst düzeydeki devlet adamlarının karşılıklı ziyaretleri ile parlamento, bakanlık, ve diğer devlet kuruluşlarına mensup heyetlerin daha düşük seviyedeki ziyaretleri sayesinde Ankara ile Beijing arasındaki ikili ilişkiler düzeldi. Bunların yanı sıra çeşitli konularda anlaşmalar da imzalandı.

Türkiye ile Çin arasındaki ilişkiler kapsamındaki son gelişme olarak Türk Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün 2009’da Çin’e yaptığı ziyaret ile Çin Başbakanı Wen Jiabao’nun 2010’da Türkiye’ye yaptığı ziyareti sayabiliriz.

Türkiye Çin’in yükselişini nasıl algılıyor

Türk bilim adamları ve politikacıları arasında Çin’in yükselişine soğuk bakan pek yoktur. Türkiye’deki uzak görüşlü gözlemciler Çin’in yükselişinin günümüzde ve gelecekte Türkiye’ye sunabileceği çeşitli olanakları araştırmaya başlamışlardır.

Resmi seviyede, yani Türk hükümetinin söyleminde Türkiye Çin’in yükselişini talihli bir fırsat olarak görmektedir.

1. Ticaret boyutu: Çin’in yükselişi denildiğinde şimdiye kadar hep Çin’in hızlı kalkınması ve Çin ekonomisinin hızlı büyümesi akla gelmiştir. Çin’in yükselişinden Türkiye’nin anladığı da esas olarak iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler boyutundadır. Ticari ilişkiler alanında başlıca iki sorun mevcut. Bunlardan birincisi ticaret dengesinin çarpık oluşu; ikincisi ise benzer sanayi sektörlerinde Türkiye ile Çin arasında yaşanan yoğun rekabettir.

Türkiye ile Çin arasındaki ticaret ve iş hacmi hızlı bir gelişme göstermektedir.

Türkiye’nin ticaret açığı oldukça büyüktür.

Türkiye ile Çin arasındaki geleneksel rekabet iki ülkenin üretim yapılarının benzeşen noktalarında yoğunlaşmıştır. Yüksek teknoloji alanında Çin’den rekabet görmek Türkiye için yeni bir şeydir.

Türk yetkililer Türkiye ile Çin arasındaki ticaret dengesinin çarpıklığından bahsederken geleceğe yönelik ümitlerinden

vazgeçmiyorlar. Çünkü bu kötü durumun zaman içinde düzeleceğine inanıyorlar.

Genel olarak Türkiye’nin ümitleri Çin pazarının potansiyeline bağlı. Türkiye dünya nüfusunun beşte birini barındıran Çin pazarından payını almak zorunda. Türk Cumhurbaşkanlarından Kenan Evren bir zamanlar “Her Çinli bizden bir portakal alsa zengin oluruz” demişti. Yakın zamanda ise Tüzmen şunları söylemişti: “Ödemeler dengesi meselesinde işlemek istediğimiz bir başka pazar da turizm. Her yıl 15 milyon Çinli turizm maksadıyla yurt dışına çıkıyor. Fakat bunlardan ancak 80 bini Türkiye’ye geliyor. Bu sayı çok az. Türkiye’ye yılda 2 milyondan fazla turist gönderen ülkeler var. Çinli dostlarımızı Türkiye’ye davet ediyoruz. Bu, Türkiye’nin ödemeler dengesi sorununa çare olabilir.”

Ne var ki bazı Türk tüccarlar ve iş adamları farklı düşünüyor. Çin’in Türkiye pazarındaki varlığının artmasından huzursuz olan Türk iş adamları Türk hükümetine baskı yapıyor. Çinli tüccarlar normal olarak kamu çalışanlarına özgü pasaport alırlar. Vize gerektirmeyen bu pasaportla Çinliler Türkiye ile Çin arasında 1989’dan beri yürürlükte olan bir anlaşma uyarınca Türkiye’de bir ay süreyle kalabilirler. Ancak Çin

Tablo 1

TÜRKİYE’NİN ÇİN İLE DIŞ TİCARETİ (ABD doları olarak)^a

Yıl	İhracat	İthalat	Toplam Dış Ticaret	Fark
2000	96.010	1.344.731	1.440.741	-1.248.721
2001	199.373	925.620	1.124.993	-726.247
2002	268.229	1.368.317	1.636.546	-1.100.088
2003	504.626	2.610.298	3.114.924	-2.105.672
2004	391.585	4.476.077	4.867.662	-4.084.492
2005	549.764	6.885.400	7.435.164	-6.335.636
2006	693.038	9.669.110	10.362.148	-8.976.072
2007	1.039.523	13.234.092	14.273.615	-12.194.569
2008	1.437.204	15.658.210	17.117.414	-14.221.006
2009	1.599.140	12.655.075	14.254.215	-11.076.935
2010	2.259.789	17.180.042	19.439.831	-14.920.253

Dışişleri Bakanlığına bağlı güvenilir kaynaklara göre son zamanlarda bu pasaportu taşıyan bazı Çinli iş adamlarının Türkiye’ye girmesi Türk sınır görevlilerince engellenmiş.

8 A.g.e..

Bu uygulama Türk iş adamlarının hükümete yaptıkları baskıların sonucudur. Türk kaynaklarına göre Türkiye'deki KOBİ'ler Mayıs 2008'de Güneydoğu Anadolu'nun en büyük kenti olan Gaziantep'te gerçekleşen bir fuara Çinli iş adamlarının doluşmasını kendi kazançlarına karşı bir tehdit olarak görüp şikayette bulunmuşlar.

2. Siyaset boyutu: Siyasi anlamda Çin'in yükselişine ilişkin tartışmaların neredeyse tümü gelecek hakkındadır. Türkiye uluslararası sistemin küçük güçlerinden biri olarak küresel ölçekte yükselen yeni güçlerle ilişkisini (yeniden) düşünmek ve (yeniden) düzenlemek zorundadır. Burada makul tepki Çin'in yükselişinin nasıl değerlendirilmesi gerektiğini

Türkiye ile Çin arasındaki ikili ilişkilere ilişkin vizyonları daha geniş olan bazı Türk gözlemciler yükselen bir Çin'in Türkiye için çeşitli alanlarda sahip olacağı önemi idrak etmişlerdir. Bu gözlemciler Türkiye'nin uluslararası arenadaki çıkarları için Çin ile iyi ilişkiler geliştirmesinin doğal olarak önem kazandığını hatırlatıyorlar.

ve bundan bir fırsat olarak nasıl yararlanılabileceğini düşünmektir. Zira Çin'in yükselişinin ABD hakimiyetindeki dünya düzeninin haritasını değiştireceğine kuşku yoktur.

Çin'i ABD hegemonyasına meydan okumaya aday ve dünya politikasında nüfuzunu giderek arttıran bir yükselen güç olarak gören bu algılama Türkiye'de yaygındır. R. Kutay Karaca "ABD'nin son dönemde inşa ettiği tek taraflı dünya düzenine meydan okumaya cüret edebilecek ve bu düzene karşı konum alabilecek tek ülke Çin'dir" diyor. Mehmet Ögütçü'ye göre "Çin günümüzdeki durumu ve gelecek için taşıdığı potansiyel nedeniyle Türkiye için ABD, AB, ve Japonya kadar hatta onlardan daha önemlidir". Deniz Ülke Arıboğan'ın görüşü "[Türk] dış politikasını belirleyenlerin Uzak Doğu Asya'yı gelecekte uluslararası önem kazanacak bir bölge olarak dikkate almadan Avro-Amerikan bir yaklaşımı sürdürmekte ısrar etmeleri vahim bir hata olur" şeklinde. Hasret Çomak ise daha 1996'da "2025 yılına kadar dünyanın süper gücü olması beklenen bu ülke [Çin] ile işbirliğini geliştirmek ve yeni işbirliği olanakları yaratmak Türkiye için yabana atılamayacak bir fırsattır" demişti.

Türkiye'nin Çin politikasındaki değişim Çin'in Xinjiang (Doğu Türkistan) sorunu ile ilgili tutumunda kendini açıkça gösteriyor. Türkiye Xinjiang sürgünleri için bir üs ve Uygur halkının Çin'in komünist hükümetine karşı direnişine sıcak bakan bir ülke idi. Ancak, Çin ile ikili ilişkiler arttıkça ve Çin yükseldikçe Türkiye Xinjiang'daki "soydaşlarına" verdiği destekte daha temkinli davranmaya başladı.

Türkiye'de bu politika değişikliğine karşı çıkanlar da vardır.

Açıkça görülmektedir ki Türkiye'nin yeni Çin politikasına karşı çıkanların endişeleri Türk ve Uygur halkları arasındaki kültürel ve etnik bağlar ve Türkiye ile Çin arasındaki ekonomik ilişkilerle sınırlıdır. Bunlar Türkiye'nin Çin ile bağlantılı diğer alanlarda elde edebileceği çıkarları görmemektedirler.

Ancak, Türkiye ile Çin arasındaki ikili ilişkilere ilişkin vizyonları daha geniş olan bazı Türk gözlemciler yükselen bir Çin'in Türkiye için çeşitli alanlarda sahip olacağı önemi idrak etmişlerdir. Bu gözlemciler Çin'in Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin daimi üyelerinden biri olduğunu gayet iyi biliyorlar. Çin'in 2030-

2050 yıllarında ABD'yi geçeceğine ve dünyanın süper gücü olacağına dair yaygınca kabul gören tahmini reddetmiyorlar. Dolayısıyla bu gözlemciler Türkiye'nin uluslararası arenadaki çıkarları için Çin ile iyi ilişkiler geliştirmesinin doğal olarak önem kazandığını hatırlatıyorlar.

Xinjiang'ın Türkiye ile Çin arasında ne kadar hassas bir mesele olarak durduğuna iyi bir örnek, 2009'daki Urumçi ayaklanmasıdır (Çin'de 5 Temmuz olayları olarak bilinir). Kasım 2010'da dışişleri bakanları Çin'de ortak bir deklarasyon yayımlayarak bölücülük ve terörizm ile müştereken mücadele edeceklerini duyurdular. Buna Türkiye'deki Çin aleyhtarı ayrılıkçı eylemler de dahildi. Bu güçlenen bağlar Türk dış politikasının "Doğu"ya yönelmesinin yeni bir kanıtı olarak yorumlandı.

Türkiye'nin başında da PKK'nın Kürt terörizmi ve bölücülüğü, ve Kuzey Kıbrıs gibi meseleler var. Bu iki önemli konuda Türkiye de uluslararası platformda Çin'in desteğine muhtaç. Askeri alanda da Türkiye Çin ile özellikle füzeler konusunda teknoloji paylaşmak istiyor. Çünkü

Türkiye'nin Doğu ile Batı arasında bir köprü vazifesi gören jeopolitik konumu özellikle yatırım, ticaret, ve enerji iletimi açısından Orta Asya için hayati öneme sahip. Türkiye bu yüzden Orta Asya'daki çıkarlarına gerektiği gibi eğilmek zorunda. Türkiye'nin Çin'in yükselişi karşısında takınacağı tavır işte bu noktada önem kazanıyor.

Türkiye dünyanın en istikrarsız bölgesinde bulunuyor ve komşularında füze var⁹.

Türk diplomasisinde Orta Asya büyük bir önem taşıyor. Orta Asya ülkeleriyle köklü etnik, kültürel ve tarihi bağları olan Türkiye, Soğuk Harp sonrasında bu ülkelerin kalkınması için ideal bir örnek ve çeşitli çekici yönleri olan bir ülke haline geldi. Ekonomik kalkınma, serbest ticaret, ve güvenlik alanlarında Türkiye ve Orta Asya birlikte büyük ilerleme kaydettiler ve gelecekte de bu ilerlemeyi sürdürecekler. Orta Asya'da yeni ülkelerin ortaya çıkması Türkiye için birçok olanak doğurdu. Çünkü Türkiye'nin Doğu ile Batı arasında bir köprü vazifesi gören jeopolitik konumu özellikle yatırım, ticaret, ve enerji iletimi açısından Orta Asya için hayati öneme sahip. Türkiye bu yüzden Orta Asya'daki çıkarlarına gerektiği gibi eğilmek zorunda. Türkiye'nin Çin'in yükselişi karşısında takınacağı tavır işte bu noktada önem kazanıyor.

Çin yükseldikçe bölgesel güvenlik ve enerji güvenliği onun için daha önemli hale geliyor. Şanghay İşbirliği Örgütü'nün (SCO) kurulması bu güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması yönünde önemli bir adım oluşturuyor. SCO'nun kurulması aynı zamanda Çin'in yükselişinin getirdiği doğal bir gelişme olarak da görülebilir. Türkiye önemini SCO'da kanıtlayacak ve başka alanlarda da Çin'in anlayışını kazanıp tutumunun karşılığını görecekler.

Sonuç

Ticari ilişkilerdeki dengesizlik ve tekstil ihracatında Türkiye ile Çin arasında var olan yoğun rekabet Türk tarafında

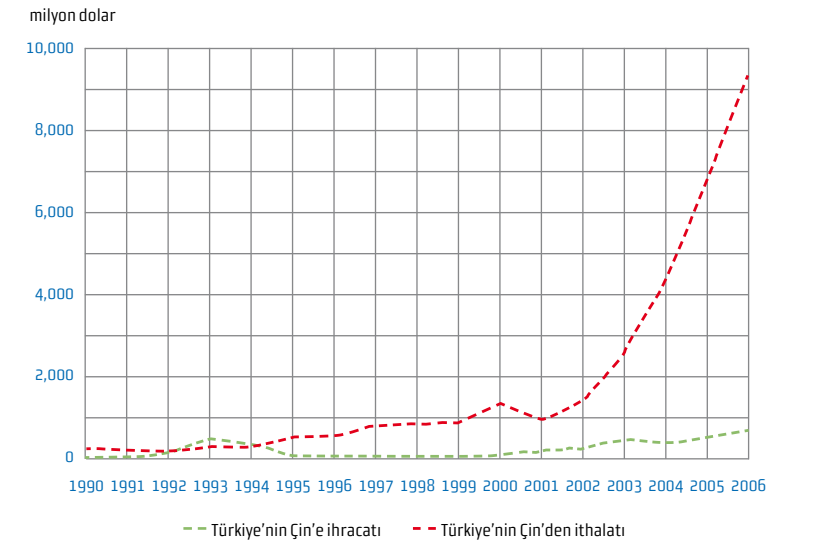
⁹ Nuraniye Hidayet Ekrem, "Türk-Çin İlişkilerinin Gelişmesi", Uzak Doğu-Pasifik Araştırmaları Masası içinde, 22 Ağustos 2006.

huzursuzluk yaratmaktadır. Ancak, bu durum Çin'in yükselişinin talihli bir fırsat olduğu şeklindeki Türk algısını değiştirmemiştir. Dünya sahnesinde küçük bir güç olarak Türkiye siyasi açıdan Çin'in yükselişine set çekmek gibi bir niyet veya kudrete sahip değildir. Aksine, Türkiye'nin birçok alanda Çin ile işbirliği fırsatları araştırarak çıkarlarını geliştirmesi mümkündür. Çin, sakinlerinin çoğunun Türklerce "soydaş" olarak görüldüğü Xinjiang'da uyguladığı terörizm karşıtı önlemlerin Türkiye tarafından desteklenmesini memnuniyetle karşılamaktadır.

Çin, Türkiye'nin Avrupa ile Asya arasında bir köprü niteliğiyle sahip olduğu önemi siyasi açıdan henüz kavramamış olabilir. Ancak açıktır ki Çin'in Ortadoğudaki siyasi nüfuzu henüz çok zayıftır.

GRAFİK 1

TÜRKİYE İLE ÇİN ARASINDAKİ TİCARET (Milyon Dolar Olarak)

Çin ile Türkiye'nin birbirleri hakkındaki karşılıklı algıları belirsizlik ve emin olamama aşamasında ise de Çin'in gücü arttıkça Türkiye ile ilişkilerini er veya geç geliştirmek isteyeceği rahatça söylenebilir. Dolayısıyla, özellikle Çin ile Türkiye'nin birbirlerinin potansiyel güçlerini henüz tam olarak anlamamış olmalarına rağmen birçok alanda ortak çıkarlarının bulunduğu dikkate alındığında Türkiye'nin Çin'in yükselişine ve Türkiye ile yükselen bir Çin arasındaki ilişkilere dair algıları şu anda büyük önem taşımaktadır.

ÇİN DEĞİŞİYOR

ABD küresel mali krizin, ülkenin büyümesi üzerindeki olumsuz etkilerini henüz gideremedi. Avrupa ise ağır bir borç krizi ile calkalanıyor. Çin ise bu süreçte üretim yapısını gözden geçiriyor ve yapısal değişikliklerle mevcut krizi fırsata dönüştürmeye çalışıyor. TÜSİAD'ın stratejik iş geliştirme birimi olan TÜSİAD International, TÜSİAD Pekin Ofisi işbirliğiyle yaptığı çalışmalarla Çin iş dünyasındaki gelişmeleri yakından takip ediyor. **Başak Solmaz'ın** sorularını yanıtlayan TÜSİAD International Yürütme Kurulu Başkanı **Osman Boyner**, Çin'in dünya ekonomisinde kendini yeniden konumlama çabasını değerlendirdi.

Dünya ekonomisinde taşlar yerinden oynadı. Küresel ekonomideki sarsıntılar Çin'i nasıl etkiledi?

Dünya ekonomisindeki süreç 2008'de başladı. Bu sene olanlara 2008'in devamı diye bakıyorum. Çünkü aynı hastalık, yani borç hastalığı başka yerde nüksetti. 2008 yılında aşırı borçlanan şirketlerin sistemde risk yaratmasını engellemek için borçları devletleştirildi. Özel sektörün borcunu devlet sırtına aldı ve

devletlerin borçluluk oranları daha kontrol altındayken birden yükseldi. Bu borç külfeti bizi şu an içinde bulunduğumuz duruma getirdi. Bu süreçte Çin'e baktığımızda, Çin'de, Avrupa'da veya ABD'de olduğu gibi borçluluk yükü yok. Tam tersi para rezervi var. 2008 yılında kriz ortaya çıktığında Çin kesenin ağzını açtı, devlet yatırımlarını artırdı. Şimdi son 6 aydır enflasyonun arttığını gördü ve bu senenin başından beri biraz kısıt harcamalarını.

Bu belirsizlik ortamında özgüveninin daha yüksek olduğunu söyleyebilir miyiz?

Borç problemi nedeniyle ABD ve Avrupa'nın konsantrasyonu dağılıyor. Şirketler resesyon riski nedeniyle uzun dönemli yatırım yerine, kısa dönemli olarak işlerini çevirmeyi düşünüyorlar. Çin ise daha uzun dönemli bakabiliyor. Çin'in bu borç krizini bir fırsata çevirip gelişmekte olan bir ülke konumundan gelişmiş ülke olma yoluna doğru ilerlediğini görüyoruz. Devlet harcamalarıyla da bunun önünü açıyor. Tarihe bakıldığında da Avrupa'nın ya da ABD'nin teknolojiye ileri olmasının nedeni aslında devlet harcamaları. Yani I. ve II. Dünya Savaşı ile Soğuk

“Çin’e ucuz üretim için giden Mercedes, şimdi know-how edinmek için Çin’e gelip, Çinli bir firma ile çalışmak istiyor. Çin’de artık böyle teknoloji şirketleri ortaya çıkıyor. Bu konu Çinliler için bir gurur meselesi.”

Savaş döneminde yapılan büyük devlet askeri harcamaları kapsamında yeni teknolojiler geliştiriliyor. Çin de devlet yatırımları ile bu alanda ilerleme sağlıyor. Son 10 yıldır aslında Çin bu transformasyondan geçiyor. Yani artık know-how ithal eden bir ülke olmaktan, know-how ihraç eden bir ülke olma konumuna geçiyor. Örneğin Çin’e ucuz üretim için giden Mercedes, şimdi know-how edinmek için Çin’e gelip, Çinli bir firma ile çalışmak istiyor. Çin’de artık böyle teknoloji şirketleri ortaya çıkıyor, bu şirketlerin sayısı da giderek artacak. Ayrıca bu konu Çinliler için bir gurur meselesi. Artık fasoncu bir ülke olarak anılmak istemiyorlar.

Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen Çin’de de önümüzdeki dönemde büyüme yavaşlaması bekleniyor. Çin’de odak noktasının büyümenin hızından daha çok büyümenin kalitesine kayacağı ifade ediliyor. Önümüzdeki dönemde nasıl bir Çin ile karşılaşacağız sizce?

Büyüme konusunda Türkiye’de konuşulan sorunlar ve kısıtlar Çin’le de benzerlik gösteriyor aslında. Daha fazla kalite üreten, katma değeri daha fazla olan bir ekonomi için daha eğitimli insan gerekiyor. Eğitimli insan sayısını ve eğitim kalitesini arttırmak istiyorlar. Bu kapsamda üniversitelerini kuvvetlendirmeye çalışıyorlar. Şirketler artan oranlarda AR-GE’ye yatırım yapıyor. Devlet kontrolündeki bankalar da bazı sektörlerin gelişmesi için kredi desteği sağlıyor. Birçok teknoloji şirketi dünya ile rekabet ediyor. Hem daha ucuza üretebiliyor, hem artık daha kaliteli üretebiliyor. Özellikle teknoloji ürünlerini de artık kopyalamadan kendisi üretmeye başlıyor. Bunu aynı şekilde otomotiv şirketlerinde de görüyoruz. Çin şu anda en büyük araba pazarı. Artık Çinlilerin de kendi otomobil markaları çıkıyor. Çin’in en önemli avantajı 1 milyarlık iç pazarı. Çin’de eskiden otomotivde genel

yapı yabancı markaların ortaklık yapması üzerineydi. Son 10 yıla baktığımızda bağımsız Çinli markaların ortaya çıkmaya başladığını görüyoruz. Artık Çinliler de yabancılarla ortaklık yapan firmalar yerine bağımsız markaları tercih ediyorlar.

Enerji alanı ile ilgili analizlere bakıldığında, önümüzdeki dönemde enerjideki arz talep dengesinde, Çin’de artan iç talebin belirleyici unsurlardan biri olacağı belirtiliyor. Özellikle Çin’de artan otomobil sayısının bu alanda dengeleri değiştireceği ifade ediliyor. Çin bu konuda neler yapıyor?

Çok enteresan bir durum var ortada. Dünyada geçen sene 1 milyar araba vardı, 2050 yılında 2 milyar araba olacak. Ortalama bir arabanın bir senede kullandığı benzin 2-4 ton arası. Yani önümüzdeki 40 sene içinde benzin ihtiyacı ikiye katlanacak. Gelen yeni arabaların çoğu da, Çin, Afrika ve Hindistan’dan geliyor. Dünyanın böyle bir talebi karşılayabilecek ne altyapısı, ne de petrolü var. Araçlar için kullanılan petrolün artması ile birlikte tüm petrol ürünlerinin fiyatı artacak. İkinci denklem ise iklim değişikliği... Rakam 1 milyar arabadan, 2 milyar arabaya yükseldiğinde, üretilen karbondioksiti düşünün! Bu sürdürülebilir mi? Bugün Pekin, Şangay hava kirliliği açısından felaket durumda. İnsanlar maske ile dolaşıyorlar. Dolayısıyla enerji sorununa Çin bir çözüm bulmak zorunda.

Önlem alınmaya başlandı mı?

Çin artık iklim değişikliği konusunda farklı düşünmeye başladı. Hava kirliliği çok büyük problem yaratıyor, hayatı tehlikeye sokuyor. Onlar da gelişmiş ülkeler kadar durumun bilincinde. İklim değişikliğinin yanı sıra, petrol kaynaklarının olmamasının yarattığı zorlukların da farkındalar. Şöyle bir rakam vereyim: Çin’de her sene pazara 15 milyon araç çıkıyor ve bunlar eskilerle değişenler değil, yeni araçlar. 15 milyon araç için, yaklaşık 30 milyon ton petrol gerekiyor. Türkiye’nin toplam petrol

Çin her sene sırf yeni çıkan arabalar için Türkiye’nin kullandığı kadar petrol eklemek durumunda. O petrolü almak ve altyapısını kurmak zorunda. Çin bunu hükümet bazında en iyi anlamış ülkelerden biri.

kullanımı senede 30 milyon ton. Yani Çin her sene sırf yeni çıkan arabalar için Türkiye'nin kullandığı kadar petrol eklemek durumunda. O petrolü almak ve altyapısını kurmak zorunda. Çin bunu hükümet bazında en iyi anlamış ülkelerden biri. Mesela şehir içi ulaşım alanında elektrikli araç kullanımına geçmeye başladılar. Aslında bu konudaki farkındalık da Çin'in artık gelişmiş ülke kategorisine ilerlediğinin bir işareti. Daha bilinçliler.

Çin TÜSİAD International'ın da çalışma programının üst sıralarında yer alıyor.

TÜSİAD International'ın çalışma programında üç ana kol var. İlk grupta komşu ülkeler yer alıyor. İsrail ve Irak ile ilgili çalışma gruplarımız bulunuyor. Balkan ülkeleri ile de bir çalışma başlatmak istiyoruz. İkinci olarak, know-how alabildiğimiz, FDI çekebildiğimiz gelişmiş ülkeler grubumuz var. Daha çok Almanya, İtalya ve ABD ile ilgili çalışmalar yapıyoruz. Bu gruplara ek olarak Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'den oluşan BRIC ülkeleri olarak adlandırılan, dünyanın hızlı büyüyen ekonomileri üzerine yoğunlaşıyoruz. Çin BRIC ülkeleri arasında enteresan bir yerde, Çin bizim için hep BRIC'in parçası, ama artık belki de Çin ile ilgili çalışmaları, doğrudan yatırım çekebileceğimiz gelişmiş ülke grubuna yönelik stratejiler çerçevesinde düşünebiliriz.

Türkiye ve Çin arasında giderek artan bir dış ticaret açığı var. Buna yönelik Türkiye nasıl bir strateji geliştiriyor?

Evet çok ciddi bir dış ticaret açığı var. Dikkate değer bir oran var. Ama Türkiye dışında birçok ülkenin Çin ile dış ticaret açığı var. ABD'nin de var. Rusya ve Suudi Arabistan gibi enerji kaynakları olan ülkeler dışında birçok ülke bu durumu yaşıyor. ABD ile de dış ticaret açığı var, ancak ABD'li birçok firma Çin'de üretim yapıyor. Dolayısıyla katma değer ABD'li firmada kalıyor. Avrupa'da da aynı sorun var. Ama Avrupalı firma Çin'den tekstil ürünü alırken, Çin'e makine satıyor. Avrupa'nın sattığı mal ile aldığı mal arasındaki katma değer farkı çok büyük. Bu rakamlarda görülüyor. Ama Türkiye'de böyle bir rakam da yok. Türkiye'den ihracat çok sınırlı ve ithal ettiğimiz rakama göre çok küçük oranda. Bu soruna karşılık olarak Türkiye'ye Çin'den yatırım çekmenin gerektiğini düşünüyoruz. Çinli firmalar için

Türkiye'de Avrupa'ya giriş platformu yaratalım. Çin'deki firmalar geçtiğimiz 20 senedir fasoncu mantığıyla hareket ettikleri için ucuz üretim odaklıydı. Şimdi Çinli firmalar dışarıya açılıp pazar paylarını artırmak istiyorlar. Bu faza girince, Avrupa'daki pazarın da farkına varıyorlar. Krizden de yararlanarak bu pazar payını kapmak istiyorlar. Bunun için de lokal üretim yapması gerekiyor. Biz kendimizi iyi anlatırsak, Çinlilere Türkiye'yi Avrupa'ya giriş yolu olarak gösterebiliriz. Bu Türkiye için çok büyük bir fırsat. Eğer Çin'den bu yönde bir yatırım gelirse cari açığa katkısının yanısıra, ciddi bir istihdam da yaratılacak. Ancak tabii, sanayi yatırımları bir günde olacak işler değil, daha uzun döneme yayılıyor. Eğer beş sene içinde yatırım artarsa yaptığımız işin başarıya ulaştığını göreceğiz. Arap ülkelerindeki belirsizlik de aslında Türkiye'nin bu konudaki şansını artırıyor. Çünkü Avrupa'ya yakın olarak Balkanlar, Kuzey Afrika ve Arap ülkeleri var. Buradaki belirsizlik nedeniyle sanayi yatırımcısı Türkiye'yi daha cazip buluyor. Doğrudan yatırım çekmenin yanısıra Çin'e ihracatımızı artırmak da önemli. Çin'in ihtiyacı olan özel ürünleri belirleyip, bunların üzerine yoğunlaşmamız lazım.

Çin'deki Türk yatırımlarının oranı nedir?

Çok az. Birkaç finansal yatırımdan öteye geçmiyor. Asıl önemli olan orada yatırım yapıp, üretilen malı orada satabilmek. Mesela Ermenegildo Zegna Çin'de üretim yapıyor ve ürettiğini Çin'de satabiliyor. Aslında birçok Avrupa şirketi bunu gördü. Eskiden Çin'de ürettiğini Avrupa'da satarken, şimdi Çin'de ürettiğini Çin'de satmaya başladı. Çin ve Japonya

Çin'deki firmalar geçtiğimiz 20 senedir ucuz üretim odaklıydı. Şimdi dışarıya açılıp pazar paylarını artırmak istiyorlar. Avrupa'daki pazarın farkına varıyorlar. Bunun için de lokal üretim yapması gerekiyor. Biz kendimizi iyi anlatırsak, Çinlilere Türkiye'yi Avrupa'ya giriş yolu olarak gösterebiliriz.

lüks ürünlerin en önemli tüketicilerinden biri konumunda. Avrupa'ya turist olarak gelip alıyorlardı. Şimdi bu ürünler Çin'de satılmak üzere Çin'de üretiliyor. Bu markalaşma ve katmadeğer ile oluyor. Türkiye'de lüks tüketimde öne çıkan bir marka olmadığı için şimdilik bu zor. Ama farklı sektörler için olabilir, neden olmasın?

Rönesans Gayrimenkul Yatırım “Türkiye’nin En İyi Gayrimenkul Geliştirme Şirketi”

2001 yılından bu yana Türkiye’nin çeşitli kentlerinde alışveriş merkezi, otel ve karma amaçlı projelere imza atan gayrimenkul sektörünün öncü kuruluşu **Rönesans Gayrimenkul Yatırım**, Euromoney tarafından 2011 yılında “Türkiye’nin En İyi Gayrimenkul Geliştirme Şirketi” (Best Real Estate Developer in Turkey - Overall) ödülüne layık görüldü.

- Optimum Outlet Göztepe - İstanbul (ICSC 2010 Avrupa’nın En İyi Outleti)
- Optimum Outlet Ankara - Eryaman • Optimum Outlet Seyhan - Adana
- KOZZY Alışveriş ve Kültür Merkezi Kozyatağı - İstanbul (ICSC 2011 Avrupa’nın En İyi Alışveriş Merkezi)
- SANKOPARK AVM - Gaziantep • Şirehan AVM - Gaziantep
- MalatyaPark AVM - Malatya • Samsun AVM - Hotel (2012) • Kahramanmaraş AVM (2012)
- İzmir Optimum Outlet Gaziemir (2012) • Küçükyalı AVM - Hotel - İstanbul (2013) Urfa AVM (2013)
- Rönesans Tower Kozyatağı - İstanbul (2014)

RÖNESANS
GAYRİMENKUL YATIRIM

www.rgy.com.tr

TÜRKİYE-ALMANYA 50 YIL SONRA YENİ BAKIŞ

Almanya ve Türkiye uzun bir geçmişe sahip iki müttefik ülke olarak tarih boyunca pek çok ortaklığa imza attı. Bununla birlikte, misafir Türk işçileri Almanya'ya davet eden işgücü anlaşmasının 50. yıldönümünün kutlandığı 2011 yılı biterken; geçmişteki ortaklıklar, geleceğe dönük bir perspektifle geliştirilmek ve yenilenmek üzere yeniden gündeme geldi. İkili ilişkilere iş dünyası da önemli katkılar sağlamaya devam ediyor. Bu katkıların en yenilerinden birisi 31 Ekim 2011 tarihinde Başbakan Yardımcısı Ali Babacan, Avrupa Komisyonu'nun Enerjiden Sorumlu Üyesi Günther Oettinger, Avrupa Yatırım Bankası Başkan Yardımcısı Matthias Kollatz-Ahnen ve Federal Almanya Parlamentosu Sosyal Demokrat Partisi SPD Grup Başkanı, Eski Şansölye Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Dr. Frank-Walter Steinmeier'in da katılımlarıyla ilk toplantısını Berlin'de gerçekleştiren "Türk-Alman CEO Forumu" oldu. Her yıl dönüşümlü olarak Türkiye ve Almanya'da toplanacak bu önemli yapı, TÜSİAD ve Almanya'daki muadil kuruluşu olan BDI (Alman Sanayicileri Federasyonu) ortaklığında oluşturuldu. TÜSİAD Ankara Daimi Temsilcisi **Eray Akdağ**, böyle bir atmosferde, günümüzde Türkiye'nin en büyük ticaret ve ekonomi ortağı olan Almanya Federal Cumhuriyeti'nin yeni Ankara Büyükelçisi **Eberhard Pohl** ile iki ülke arasındaki ilişkileri değerlendirdi.

Sayın Büyükelçi, bildiğiniz gibi TÜSİAD ve BDI uzun yıllardır sürdürdüğü ekonomik işbirliğini daha da ileri götürmekte ve yeni platformlar oluşturmaktadır. Bu bağlamda kısa bir değerlendirmenizi alabilir miyiz?

Öncelikle TÜSİAD ve BDI'ı bu girişim için tebrik etmek isterim. Edindiğim bilgilere göre Türk-Alman CEO Forumu mükemmel bir başarı elde ederek çok önemli bir etki yarattı. Bu noktada en doğru karar başlatılan işbirliğinin devamını sağlamak olacaktır. Benim hükümetim iş dünyasından gelen bu tür girişimleri çok yoğun biçimde sonuna kadar destekliyor; zira iş nasıl yapılır, bunu en iyi bilenler yine iş dünyası temsilcileridir. Bu anlamda tabandan yükselen bir yaklaşımın en doğrusu olduğunu düşünüyoruz.

İki ülke arasındaki karşılıklı ekonomik ilişkileri kısaca değerlendirir misiniz?

Almanya ve Türkiye arasındaki ilişkilerin bir bütün olduğunu hissediyorum, ama özellikle ekonomik ilişkiler çok geniş bir tabana sahip ve pek çok açıdan daha da olgunlaşıyor. Almanya'dan Türkiye'ye gelen doğrudan yatırım miktarı oldukça yüksek ve Türkiye'de faaliyet gösteren Alman firmalarının sayısı 4700'e ulaşmak üzere. Bu firmalar modern ekonomilerdeki her

konuyu ilgilendiren alanlarda iş yapıyor. Dolayısıyla belirli bir alanı, özel ilgi alanı olarak işaret etmekte oldukça tereddütlüyüm, çünkü biz geniş tabanlı bir ekonomik ilişki yaratmak arzusundayız. Ancak yine de enerji, özellikle de yenilenebilir enerji ve çevresel konular yakın ilgi alanımız içerisinde.

Türkiye'de kurulu yaklaşık 4700 firmadan bahsettiniz, bunlar ne tip firmalar?

Bu firmaların yapılarına daha detaylı bakacak olursanız ilk grupta çok geniş bir alanda faaliyet göstererek Türkiye için üretim ve ihracat yapan Mercedes-Benz, MAN, Siemens, Bosch ve benzerleri gibi dünya markaları göreceksiniz. Ayrıca orta boyda bazı firmalar da göreceksiniz ki, bunlar Alman ekonomisinin sürdürülebilirliği açısından son derece kritik olan yüksek inovatif güce sahip firmalardır. Almanya ve Türkiye arasında ticaret ve turizm faaliyetleri organize eden bazı firmalar ise üçüncü bir grup oluşturacaktır. Burada iyi haber, firmaların ve faaliyetlerin çok geniş bir yelpazede olması, böylelikle tek yönlü ya da dengesiz olmayan kapsamlı bir yapı yaratmasıdır.

İşbirliği açısından Almanya ve Türkiye arasındaki potansiyel limite ulaşıldığını düşünüyor musunuz?

Buraya yeni Almanya Büyükelçisi olarak geldiğimde geleceğe dönük çok sağlam bir zemin bulunduğu daha ilk günden açıkça anlaşılıyordu. İkinci olarak biz Almanya'da anlıyoruz ki –ve bunun Türkiye'de de anlaşıldığını düşünüyorum– ikili ilişkimiz daha da geliştirilebilecek muazzam bir potansiyele sahip. Bu potansiyel sadece ekonomi alanında değil; ekonominin de ötesinde insan teması, bilimsel temas ve kültürel temas gibi alanlarda da geliştirilebilir. Bu sebeple potansiyelin sonuna kadar tüketildiğini düşünmüyorum, aksine daha da ileri götürülebileceği kanaatindeyim. Ayrıca Türk Hükümeti tarafından formüle edilen iddialı hedeflere baktığımızda, Türk-Alman işbirliğinin bu amaçlara ulaşmakta çok önemli bir rol üstlenebileceği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Almanya ile Türkiye arasındaki ilişkileri nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ben temelde ilişkilerimizin iyi bir yolda olduğunu düşünüyorum, kesinlikle bazılarının düşündüğünden çok daha iyi bir noktada. Daha önce de belirttiğim gibi ilişkiler geniş tabanlı ve biz her gün bu ilişkileri daha da ilerletecek pek çok gelişmeye şahit oluyoruz. Bir örnek olarak: İstanbul Beykoz'da kurulan Türk-

Alman Üniversitesi'nin önümüzdeki sonbaharda ilk öğrencilerini alarak müfredatını uygulamaya başlayacağını umuyoruz. Ya da başka bir örnek vermek gerekirse; kısa bir süre önce Alman Parlamentosu'nda yabancıların profesyonel yeterliliklerinin test edilmesi ve geçerliliğinin onaylanmasına dair çok önemli bir kanunun kabul edilmesine şahit olduk. Bu düzenleme ile Türkiye'de tanınmış profesyonel ve mesleki yeterliliklerin Almanya'da da kabul edilmesi geçmişe göre çok daha kolaylaşmıştır ve dolayısıyla bu kişiler artık tam yeterlilikleri ile piyasada çalışabileceklerdir.

Almanya Türkiye ile hangi üçüncü ülkelerde ortak proje ve yatırımlar yapılabilir?

Almanya liberal bir ekonomiye sahip. Alman devleti iş ortamı için optimum çerçeveyi sağlamaya çalışıyor, ancak tabii ki fırsatları bulup değerlendirmek iş dünyasına ait. Ancak benim iş dünyası ile şahsi temaslarımdan edindiğim intiba; Almanya'nın Türk firmalarıyla gerek merkezi Asya, gerek Ortadoğu'da üçüncü ülkelerde geniş bir işbirliği potansiyeli olduğu yönünde.

“Küresel piyasalarda yer almak isteyen ve bunun için çalışan milletler; özellikle bilgi bazlı ürünlere, inovasyona ve yaratıcılığa konsantre olmalı. Bunların tamamı aslında liberal piyasa merkezli ve pek çok açıdan demokratik bir ekonomiyi şart koşuyor.”

Peki Almanya doğrudan yatırım çekmek ve yatırımcıları cezbetmek için ne tip imkanlar sağlıyor?

Almanya, sağlıklı ekonomisi ile doğrudan yatırım için çok çekici bir ülke, keza içerisinde bulunduğumuz finansal kargaşa ve ekonomik zorluklarda kendisini bir kez daha ispatladı. Ayrıca Almanya mükemmel bir altyapıya sahip bir ülke; yollar, tren yolları, insan potansiyeli, nitelikli işgücü gibi başarılı bir iş organize etmek için gerekli her şeye sahip. Ayrıca bu yatırımınızla Almanya piyasasının yanı sıra daha geniş olan Avrupa piyasasının ve tabii dünya piyasasının da parçası oluyorsunuz. Çünkü Almanya'da üretilen ileri teknoloji ürünleri bütün dünyada ilgi uyandırıyor.

Global liderler liginde önde gelen bir ekonomik güç olarak, gelecekte büyüme için kritik ve özel alanları neler oluşturacaktır?

Küresel piyasalarda yer almak isteyen ve bunun için çalışan milletler; özellikle bilgi bazlı ürünlere, inovasyona ve yaratıcılığa konsantre olmalı. Bunların tamamı aslında liberal piyasa merkezli ve pek çok açıdan demokratik bir ekonomiyi şart koşuyor. Eğer inovasyonun yaratıcı gücünü tasmaından kurtarmak istiyorsanız bunun gerekli olduğu ve ancak bu tür bir yapı ile toplumlarımızın uluslararası ve global piyasalara en iyi şekilde hizmet edebileceği geçmişte ispatlanmıştır ve inanıyorum ki gelecekte de ispatlanacaktır. Sonuç olarak bilgi bazlı ürünler, yaratıcılıkta inovasyon ve ileri teknoloji; bence anahtar kelimeler bu alanda.

Türkiye'nin ve Almanya'nın geleceğini nasıl görüyorsunuz ve ikili ilişkileri?

Türkiye geçtiğimiz yıllarda heybetli bir şekilde gelişti, toplumun her alanında ve tabii ki özellikle de ekonomide şaşırtıcı bir ilerleme kaydetti. Bugünlerde yaşadığımız zorlu ekonomik atmosfer bir kenara, Türkiye'den gelecekte de pek çok şey beklenmeli. Kuşkusuz Türkiye'nin yüksek hedefleri tek başına elde etmesi mümkün değil. Bu ancak Türkiye'nin Avrupa ve dünya ekonomisinin bir parçasına dönüşmesiyle mümkün olabilir. İşte tam da bu, Alman-Türk ilişkilerinin çok verimli olabileceğine inanmamın en önemli sebeplerinden birisi.

Türkiye'nin AB sürecini nasıl okumak gerekli, gelecekte ne beklemeli?

Alman hükümeti kısa bir süre önce hem Şansölye Merkel, hem de Dışişleri Bakanı Westerwelle'nin ifadeleri ile açıkça ortaya koydu ki: "Almanya, Türkiye'nin olası AB üyeliğine yönelik yapıcı müzakere sürecinin devam etmesini güçlü bir şekilde savunmaktadır, kuşkusuz sonucun ne olacağına dair belirli ön yargılar olmaksızın!" AB sürecinin geçmişte Türkiye'nin modernizasyonuna ve ilerlemesine çok büyük katkı sağladığına şahit olduk. Ben gerçekten de bunun devam ettiğini görmeyi çok isterim. Türk politikacılar da AB müktesebatına uyum yoluyla modernizasyona devam etmenin Türkiye'nin kendi çıkarına olduğunu açıkladılar. Ancak göze görünmeyen ya da daha az dikkat çeken ilerlemelerin ötesine geçerek yeni başlıkları müzakereye açmanın; Türk ve AB kamuoyuna AB sürecinde ilerlemenin devam ettiğinin göstermek açısından çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Kültürel entegrasyon konusunda dört farklı zirve yapıldı. Bir Ulusal Yol Haritası var. Ancak Ernst Reuter Girişimi bir süredir biraz durağan görünüyor, ne dersiniz?

Entegrasyon Zirvelerinin büyük bir başarı hikayesi yarattığına inanıyorum. Bu zirveler yabancı kökene sahip kişilerin Almanya'daki rolüne ilişkin algıyı değiştirdi, ama bunun da ötesinde şu anda uygulanmakta olan yapıcı ve pozitif siyasi ajandanın oluşturulması amacına hizmet etti. Dolayısıyla entegrasyon zirvelerinin başarısı bu konuda çıkan haber sayısı ile ölçülmemelidir; bu süreç daha çok hükümetimizin izlediği siyasi ajandanın bir parçasıdır. Ernst Reuter'in durağan olduğuna katılmıyorum. Ernst Reuter hem Almanya, hem de Türkiye'deki herkesi etkileyen pek çok diğer inisiyatifin merkezindeki çok büyük bir başarıdır. Bu yüzden pek çok spesifik faaliyete yakından baktığınızda, aslında büyük resimde Ernst Reuter bağlamında yürütülen bir faaliyet olduğunu görürsünüz. Keza Ernst Reuter Girişimi kapsamında pek çok ünlü tanıtım maksatlı konuşmalar yapıyor, futbol müsabakaları öncesinde tanıtım filmleri yayımlanıyor, kısa filmler çekiliyor. Girişim kesinlikle durağan değil, aksine son derece aktif. Ernst Reuter kültürel ve bilimsel faaliyetler açısından önemli ve Türkiye'nin Almanya ile işbirliği için somut bir marka. Biz de bu konuda Türkiye'den ve Türk iş dünyasından gelebilecek yeni fikirlere de her zaman açık olacağız.

Son olarak vize konusuna da değinmek isterim, Almanya Büyükelçiliği'nin Türkiye'deki Türk işadamlarına yönelik vize politikasını açıklayabilir misiniz?

Başvuru için gerekli olan belgeler diğer Schengen ülkeleri temsilciliklerinin talep ettikleri belgelerle aynıdır. Buna karşın Almanya Büyükelçiliği kendisini, Almanya ile ticari ilişkiler içerisindeki Türk işadamları için bir nevi hizmet kuruluşu olarak görmektedir. Bu yaklaşım doğrultusunda vize başvurusu için randevular genelde en fazla 48 saat içerisinde, vizeler ise bundan sonra en fazla 24 saat sonra verilmektedir. Şu konunun altını özellikle çizmek isterim ki, bize başvuruda bulunan işadamlarının yaklaşık % 95'i vizelerini alıyor, hatta birçoğuna istediklerinden daha uzun süreli vizeler veriyoruz. İstatistiklerimize baktığımızda verilen ticari vizelerin yaklaşık % 40'ı en az bir yıl sürelidir ve müteakip vizelerde gittikçe daha uzun süreli vize verilmektedir. Bu çerçevede bizim hem Türk-Alman Sanayi ve Ticaret Odası ile, hem de TOBB ile yakın temaslarımız bulunmaktadır. Ayrıca belirtmek isterim ki Büyükelçilik her şikayeti incelemekte ve imkanlar dahilinde 24-48 saat içinde yanıtlanmaktadır.

Portföyünüzü
bir maestro gibi yönetiyoruz.

Varlıklarınızın yönetiminde, teknolojik altyapıdan ve her bankada neredeyse birbirinin aynı olan yatırım araçlarından çok daha fazlasına; yani üst düzey insan kalitesine ihtiyacımız olduğunu biliriz.

İşte bu yüzden, finansal varlıklarınızı tıpkı bir maestro gibi yöneten, konusunda uzman, Avrupa Finansal Danışmanlık Sertifikası'na sahip portföy yönetmenleriyle çalışırız.

**PRIVATE
BANKING**
YapıKredi

Fotoğraf: AA - Bilgin Şaşmaz

“WALL STREET İŞGAL HAREKETİ” VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Tayfun Beyazıt

TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı

TÜSİAD yönetim kurulu olarak geleneksel Ekim ayı ABD ziyareti çerçevesinde Washington temaslarını tamamlayıp son iki toplantı için trenle New York’a geçiyorduk ki bir gazetede Wall Street yakınındaki bir parkta (eski adıyla Liberty, şimdiki adıyla Zuccotti parkı) şekillenen bir eylem ile ilgili haber dikkatimi çekti. Bir gece önce Oregon eyaletine de sıçrayan gösteriler sırasında polis ve eylemciler arasında çatışma çıkmıştı. Bunun üzerine New York’a vardıktan sonra olan biteni yakından izlemek için Zuccotti parkına gitmeye, toplantıların bitiminde soğuk ve karlı havaya rağmen 60’ların ruhu hippie hareketlerini çağrıştıran bu manzarayı kendi gözlerimle görmeye karar verdim. 60’lar

hareketinin neleri değiştirmeye kadir olduğunu gözlemleyenler için bu eylemleri en basitinden hafife almak hata olacak gibi duruyor. Gerçi eylem alanı etrafında çok sıkı güvenlik tedbirleri alınmış olması nedeniyle çadırların kurulduğu alana istediğim kadar yaklaşamadım ama ertesi günü Manhattan’ın ortasında kaldığımız otelin yakınında toplanan ve Zuccotti parkından gelen bir grubun gösterisini daha yakından gözleyebildim. Grubun hedefinde bu defa Park Avenue adresli bir büyük banka ve onun CEO’su vardı. Özellikle son 5 yıl içindeki başarıları nedeniyle hakkında birkaç kitap yazılan ve popüler rock yıldızları kadar üne sahip bu yöneticinin çalıştığı gökdelenin önünde toplananlar onu aşağıya davet edip konuşmak istediklerini

haykırıyorlardı ama galiba asıl amaçları seslerini hayli kalabalık bir medya ordusuna duyurmak idi. Atılan sloganlara bakılırsa CEO’ların kriz yıllarında aldığı yüklü maaş ve başarı primi rahatsızlık konusu idi ve hazırlanan pankartlarda da bu konu ön plana çıkarılmıştı. Enron skandalı sonrası yürürlüğe giren kurallar ve benimsenen kurumsal yönetim ilkeleri üst yöneticilerin ücretlendirmeleriyle ilgili özellikle halka açık şirketlerde şimdi çok daha şeffaf bir ortamı mümkün kılıyor. Onun için bu yöneticinin ne kazandığı sır değil.

Eylemcilerin sıkça kullandığı “anti-bankacı belagat” yaygın taraftar toplamış durumda. Ücretlendirme politikalarının risk iştahını tehlikeli boyutlarda artırdığı tartışması yeni değil. Daha önceki B-20 ve G-20 zirvesinde bu konuda bazı düzenlemelerin çerçevesi çizilmiş, ülke denetim ve gözetim otoriteleri bazı adımları atmış olsa da herkesi tatmin eden bir yapının ortaya konulmadığı da bir gerçek. Özellikle belli başlı finans merkezleri bu konuda getirilecek kısıtların arbitraj olanağı yaratacağı, rekabet gücünü başka yerlere kaydıracağı ve büyümenin motoru olacak finans sektörüne yeni yetenekleri çekme zorluğu yaratacağı endişesini taşıyorlar. Aynı endişe artık ülke ve banka yeniden yapılandırılmalarını finanse etmek için uygulaması kaçınılmaz olan finans vergisi için de gündemde.

Tekrar protestoların seyrine dönersek ilerleyen haftalarda eylemler sadece Amerika ile sınırlı kalmayıp 80’den fazla ülke ve 900 şehre sıçradı, giderek yaygınlaştı. New York cenahına gelince bu satırların yazıldığı günlerde 100’den fazla eylemci tutuklanıp parktaki kamp sağlık ve güvenlik gerekçeleriyle sert bir şekilde dağıtıldı. New York dışındaki eylem alanlarından gelen polis ve gösterici çatışmaları haberlerinin sıklığı arttı. Ancak tüm bu haberlere rağmen eylemlerin sönüp biteceği ve tartışma konularının bir süre sonra unutulacağı kehanetinde bulunmak pek gerçekçi olmayacak.

Sosyal ve ekonomik eşitsizliğe başkaldırı

Eylemin odağında sosyal ve ekonomik eşitsizliğe başkaldırı var. “Büyük Buhran” sonrasının kuşkusuz en ağır ekonomik kriziyle cebelleşmeye devam eden Amerika’da gelir dağılımının bozulmasından işsizliğe, yolsuzluğa ve hissedar ve yöneticilerin aşırı kazanç hırsına kadar pek çok olgu şimdi aynı anda mercek altında. Hareketin ilgi topladığı tartışma konulardan biri de büyük kurumların özellikle dev bankaların yürütme organları

üzerindeki baskı ve etkinlikleri. Eylemi küçümseyerek başarıya ulaşamayacağını iddia edenlerin önemli bir bölümü konu başlıklarının fazlalığı ve bu nedenle odaklanma kaybı olacağına işaret ediyorlarsa da krizin derinliği ve etki alanının genişliği nedeniyle tartışılan konuların gündemimizde epeyi bir süre daha kalacağını öngörebiliriz.

Eylemciler tarafından kullanılan sloganlardan en çarpıcı olanı “Biz %99’uz” ile eylemciler arasında 1970’lerden beri uygulanan ekonomik politikaların sonucu olan gelir dağılımı bozukluğuna ve yüksek refah diliminde oluşan yoğunluğa dikkat çekiyor. Resmi veriler Amerika’da 1979-2007 yılları arasında %1 üst refah diliminin gelirinin %275 arttığını buna karşın orta direğin (%60’lık orta gelir kesimi) gelir artışının %60’larda kaldığını gösteriyor. Yine aynı bağlamda istatistikler vergi ödeyenlerin profilinin “daha fazla kazananlardan daha fazla tahsilat” ilkesinden giderek uzaklaştığına, demokrat Obama döneminin de bunu değiştirme söylemi ile eylemi arasında fark oluştuğuna işaret ediyor.

Krizden çıkış sürecinde büyük olasılıkla yeni nesil daha fazla vergi verecek, daha az kamu yatırımından yararlanacak ve hatta emeklilik döneminde daha az güvenceye sahip olacak. Konut edinmenin, kredi kartına erişimin daha zor ve pahalı olacağı bir ortamdan bahsediyoruz.

Protestocuların siyasi görüş yelpazesi oldukça geniş ama bu eylemleri ekonomik krize neden olan politikalarla sol söylemli basit bir tepki olarak değerlendirmek kolaycılık olur. Eylemleri başlatanlar liberallerden, bağımsızlara ve hatta anarşistlere kadar çeşitli gruplar oldular. Şimdi ise kendilerini sosyalist veya çevreci olarak da tanımlayanlar da harekete kuvvetli destek veriyor. Ortak payda ise hükümetler ve kapitalist dünyanın simgesi Wall Street için duyulan öfke.

Krizden çıkış sürecinde büyük olasılıkla yeni nesil daha fazla vergi verecek, daha az kamu yatırımından yararlanacak ve hatta emeklilik döneminde daha az güvenceye sahip olacak. Günümüzde hayli kolay olan konut edinmenin, kredi kartına erişimin daha zor ve pahalı olacağı bir ortamdan bahsediyoruz. Hal böyle iken işin salt ekonomik analizinin ötesinde zor tercihlerin tartışılacağı siyasi boyutunun öne çıkmasını doğal karşılamak gerekiyor.

En ciddi küresel sorun: İşsizlik

İşsizlik önümüzdeki dönemin belki de en ciddi küresel sorunu olmaya devam edecek. Özellikle 25 yaş altı dilim, yani genç nüfus için durum hiç de iç açıcı değil. Amerika’da bu oran %17 iken bölgesel farklılıklar çarpıcı; bazı eyaletlerde durum hayli tatsız. TÜSİAD Amerika temaslarımızda mutlak gündem maddesi olan iki ülke arasında daha fazla ticaret ve yatırım başlığını ön plana çıkarmaya çalıştık ise de yetkililer bu somut işsizlik sorunu ve seçimlerin yaklaşması nedenleriyle zamanlamanın talihsizliğine ve onları da rahatsız eden artan korumacılık eğilimine işaret ettiler. Avrupa’da ise durum daha da vahim. Örneğin İspanya’da genç işsizliğin oranı %46’ya dayanmış durumda. Nerdeyse iki gençten birinin iş bulamıyor olması Avrupa için hiç de alışık olunan bir durum değil. B-20 toplantıları için New York’tan sonra Cannes’a geçtik. Burada IMF Başkanının katılımcılara moral vermeyi hedefleyen konuşmasını yaptığı resmi akşam yemeğinde sohbet olanağı bulduğum dev bir İspanyol firmanın CEO’su bugünlerde İspanya’da başarılı tıp ve mühendislik mezunlarının Almanya’ya iş bulmak için akın ettiğinden söz etti. Avrupa’da sadece Almanya, Hollanda ve Avusturya’da tek haneli genç işsizlik oranlarına rastlamak mümkün. Ama şimdi onlar da hesaplarında olmayan bu Avrupa içi göç gerçeği ile baş etmek zorunda olacaklar.

İşsizlik önümüzdeki dönemin belki de en ciddi küresel sorunu olmaya devam edecek. Özellikle 25 yaş altı dilim, yani genç nüfus için durum hiç de iç açıcı değil. Amerika’da bu oran %17 iken bölgesel farklılıklar çarpıcı; bazı eyaletlerde durum hayli tatsız.

Çözüm önerileri ve yöntem tartışılabilir ama isyancıların pek çok konuda doğru saptamaları olduğunun hakkını vermek gerekiyor. İlk bakışta krizleri yaratan ve derinleştiren kapitalist sistemin ciddi yetersizliklerinden söz etmek mümkün; batılı modellerin muazzam başarı hikayelerinin anlatılabileceği bir dönemde olmadığımız çok açık. Avrupa’nın köklü sosyal demokrat ekolünün de seçmen vaatlerini yerine getirme konusunda iyi bir sınavdan geçmediği aşikar. Küreselleşme ve serbest piyasa ekonomisi taraftarlarının refah vaadi anılarda taze iken şimdi bir türlü ve hatta ivedilikle çözülmesi gereken daha fazla borç, aktif balonları ve gelir dağılımı dengesizliği sorunları ve

Avrupa’da ise durum daha da vahim. Örneğin İspanya’da genç işsizliğin oranı %46’ya dayanmış durumda. Avrupa’da sadece Almanya, Hollanda ve Avusturya’da tek haneli genç işsizlik oranlarına rastlamak mümkün.

bunların etrafında tartışmalar var. Protestocuların çarpıcı “%1-%99” vurgusu boşa değil. Her ne kadar ortada henüz buradan nasıl ve ne zaman çıkılacağına dair somut bir eylem planı yoksa da yükün nasıl paylaşılacağı tartışması pek bitecek gibi gözüküyor. Hatta isyanın kaçınılmaz popülizm boyutu siyaseti şekillendirmeye de başlar ise akılcı çözümleri bulmak için bir süre daha havanda su dövmemiz işten değil. Bunun da tercihleri daha zor hale getirmesi mümkün.

Siyasetçilerin bu eylemlerden çıkarması gereken temel dersler var. Öncelikle bu büyük öfkenin nedenlerini doğru ve süratli analiz etmek gerekiyor. Ülke ekonomilerinin çarklarını tekrar harekete geçirmek ve çıkış için elzem olan büyümenin önündeki engelleri kaldırmak ajandalarda öncelikli olmalı. TÜSİAD’ın da çeşitli çalışma gruplarında önemli katkı yaptığı B-20 toplantılarında iş liderleri bu bağlamda üzerinde bir süredir çalışılan ve 46 maddeyi içeren kapsamlı öneri listesini siyasi liderlerin önüne koydu koymasına ama önce Yunanistan ardından da İtalya yangınlarını söndürmeye çalışan siyasi liderlerin kısa vade onarım planları dışında dikkatlerinin ne kadar çekilebildiği biraz şüpheli. Avrupa

liderleri için Euro krizini daha fazla derinleşmeden çözmek ilk ödev gibi duruyor. Refah seviyesi yüksek olan kesime daha ağır vergi yüklenmesi kaçınılmaz ama bunu büyüme önünde yatırımcıya ciddi engeller yaratmaksızın tasarlamak çok ciddi maharet istiyor.

Hâlâ ciddi finansal düzenlemeler gerekli

Finans kesiminde yaşananlar da hala ciddi düzenlemelere ihtiyaç olduğunu gösteriyor. Her ne kadar Avrupa ve Amerika yaklaşımları farklılıklar gösterse de ortak eylem planı olarak seçilen Basel III kurallarına süratli uyum seçeneği bankaları daha düşük

Fotoğraf: AA - Bilgin Sasmaz

kaldıraçla çalışmaya sevk edecek ve sistemik riski indirecek. 2012 ortasına kadar birincil sermaye yeterliliğinin %9’a yükseltilmesi bazı Avrupa bankaları için ciddi sermaye gereksinimini ortaya çıkarıyor. Piyasalar önümüzdeki altı ay içinde bu konuya yapıcı yaklaşırsa ve bu sermayenin önemli bir bölümü kamu katkısı olmaksızın temin edilebilse dahi daha uzun bir süre Avrupa bankalarının riskli aktiflerini büyütme iştahı zayıf kalacak. Yani bankaların kredi hacimlerini artırma kapasiteleri bir süre daha sınırlı olmaya devam edecek. Belki eylemcilerin arzusu yerine gelecek, büyüemeyen bankalar düşen karlılıkları, “mahalle baskısı” ve yeni kurallar gereği tepe yönetici maaş ve primlerinde eskisi kadar cömert olamayacaklar ama bu maalesef tek başına sorunu çözmiyor. Özellikle Avrupa açısından bu kriz, politika yapımcıların piyasalardan ne kadar kopuk olduğunu bize çarpıcı bir şekilde gösterdiği için bundan sonrası için de aşırı iyimser olmak zor.

Aşırı risk iştahı için getirilen eleştiriler ne kadar haklı ise de küreselleşme sürecinden radikal dönüş olarak görülebilecek tepki düzenlemelerinden kaçınılması da krizden çıkış için bir o kadar önem taşıyor. 2008 krizi, Amerikan gayrimenkul piyasaları ve yüksek kaldıraç bileşkesine karşı denetim ve gözetim sistemlerinin erken uyarı sinyallerini geliştirememiş olmasından kaynaklanmıştı. Sonrasında kayıpların önemli bir kısmının, banka kurtarma planlarından çok, siyasilerin bol likidite ve büyüme dönemlerinde emeklilik ve sağlık konularında tutamayacakları sözleri verip harcamalarından kaynaklandığı görüldü.

Gelişmekte olan piyasalar aslında gelişmiş piyasaların reçetelerini başarıyla ve tutarlı bir şekilde uyguladıkları için finansal sistemlerinde ciddi sorun yaşamadılar. Tüm gelişmekte olan piyasaları aynı kefedede değerlendirmek mümkün olmasa da bu kategoride gelir dağılımının daha iyi durumda olmadığı ve altyapı ve sosyal ağırlıklı yatırım gereksiniminin yüksek olduğu da bir gerçek. Yani krizden çıkışta sadece gelişmekte olan ülkelerin katkısına ve buradaki başarı hikayesinin devamına bel bağlamak ne kadar akılcı olacaktır bilinmez.

Öncelikle bu büyük öfkenin nedenlerini doğru ve süratli analiz etmek gerekiyor. Ülke ekonomilerinin çarklarını tekrar harekete geçirmek ve çıkış için elzem olan büyümenin önündeki engelleri kaldırmak ajandalarda öncelikli olmalı.

Özetle, içine girilen süreç hayli zor seçimleri siyasilerin önüne koyuyor. Çözüm üretecek liderlik Zuccotti parkına da ses verip önce yapılan hataların sağlıklı analizini yapmak zorunda.

Fotoğraf: AA - Basri Şahin

WALL STREET'İN “İŞGALİ” BATI'NIN KÜRESELLEŞMEYE TEPKİSİ

Onur Bayramoğlu

Global Political Trends Center (GPoT)

Kapitalizm, Çin, Hindistan veya Vietnam gibi ülkelerde daha yeni doğuyor ve yükseliyor olabilir, fakat durum Batı medeniyetinin en uç noktası konumunda olan Amerika'da çok daha derin ve karmaşık. Günümüzün Amerikan ekonomisi, 1970'lere kadar sürekli olarak dinamikliğini koruyan ve bu dinamikliği dünyanın geri kalanına yayan ekonomiden çok daha az imkanlara sahip. 2. Dünya Savaşı sonrasındaki Amerikan Rüyası'nda, demir-çelik, otomotiv, makina veya benzeri sektörlerde çalışan mavi yakalı işçiler, çalışmalarının bir mükafatı olarak gelirlerini ve mevkilerini arttırabilirler, en azından orta sınıfa kadar yükselebiliyorlardı. 150 yıl önce, Alexis de Tocqueville, verimli Amerikan ekonomisindeki dinamizme ve sağladığı imkanlara parmak basmış ve bunun karşılığı olarak

Amerikalıların eşitsizliğe olan hoşgörüsüne değinmişti. Tocqueville'in anlattığı Amerika'da insanlar fakir olmayı büyük bir sorun olarak görmezler, yeteri kadar çalışırlarsa kendilerinin de zenginliğe ulaşacağına bilirlerdi.

Küresel finansın kalbi konumunda olan Wall Street'in Amerika'nın farklı gruplarından gelen protestocular tarafından bir aydan fazla süredir devam eden sembolik işgali şunu gösteriyor ki bu algı ve güven ülkede gün geçtikçe anlamını yitiriyor. 2011'in Amerika'sında eşitsizlik derinleşti, orta sınıf zayıfladı ve üniversite mezunları dahi iş bulmakta zorlanır bir konuma geldi. Soğuk Savaş'ın bittiği 1989 yılından beri, orta sınıf bir Amerikalı ailenin enflasyon düzeltmesi yapılmış geliri herhangi bir artış göstermemekle

beraber, son küresel krizle birlikte bir düşüş trendinin içerisine girdi. Wall Street protestocularının tepkisini çeken yüzde 1'lik kesimin elde ettiği kazanç, toplam ülke gelirinin %21'ine ve sahip olduğu zenginlik ise, toplam zenginliğin %35'ine yükselmiş durumda. Buna karşın, Amerikan Çalışma Kurumu'nun (U.S. Bureau of Labor) Ağustos ayında verdiği veriler, ülkede 16-24 yaş arasındaki işsizliğin %48.8 seviyesine tırmandığını gösteriyor.

2011'in Amerika'sında orta sınıf zayıfladı ve üniversite mezunları dahi iş bulmakta zorlanır bir konuma geldi. Orta sınıf bir Amerikalı ailenin enflasyon düzeltmesi yapılmış geliri son küresel krizle birlikte bir düşüş trendinin içerisine girdi.

Wall Street “işgalcileri” bütün bunların sorumlusu olarak kararlarını kumar masasında zar atıyormuşçasına rahat ve umursamazca alan ve küresel krizin mimarı olarak görülen finans kuruluşlarını, uluslararası şirketleri, Amerikan Merkez Bankası'nı (FED) ve Washington elitlerini görüyor. Benzer bir şekilde, Wall Street, 1930'lu yıllarda dünya ekonomisini sarsan “Büyük Buhran” sonrasında dönemin A.B.D. Başkanı Franklin D. Roosevelt tarafından sorumlu ilan edilmiş ve daha sonrasında çıkarılan yasalarla federal denetlemenin altına girmişti. Yine bu anlamda, 1970'li senelerin dik kafalı FED Başkanı Paul Volcker, dünya ekonomisinin yaşadığı enflasyon ve dengesizliklerin nedeni olarak para piyasalarındaki kontrolsüzlüğü göstermiş ve FED'in para politikalarını bir kural çerçevesine oturmıştı.

Fakat, savaş sonrasının popüler ekonomistlerinden John Maynard Keynes'in gözden düştüğü ve Friedrich von Hayek'in yıldızının parladığı 1980'li ve 1990'lı yıllar bu rüzgarın tersine döndüğü bir dönem olarak görülebilir. İngiltere'de Margaret Thatcher, Amerika'da ise Ronald Reagan'ın önderliğinde yükselen dönemin yeni akımı para kültürünü destekleyecek, piyasalardaki denetim mekanizmalarını verimliliğin karşısı olarak görecektir ve Batı'da gittikçe büyüyen bir gelir adaletsizliğine neden olacaktır. Bütün bunların bir göstergesi olabilecek nitelikte; 1970'lerde, uluslararası şirketlerin CEO'ları ortalama olarak şirketin en altındaki kişiden 40 kat daha fazla kazanırken, bugün bu fark 400 kat seviyesinde. (Foroohar, 2011, s.3)

Küresel işgücüne katılan 2 milyar yeni insan

Bunun yanında, 1970'lerden beri artan küreselleşme ile dünya ekonomisindeki varlığını gittikçe daha fazla hissettiren gelişmekte olan ülkeler ve teknolojinin yarattığı artçı etkiler de demokratik Batı'da artan eşitsizlik ve azalan ekonomik imkanların nedeni olarak görülebilir. Goldman Sachs'ın tahminlerine göre, 1970'lerden beri küresel işgücüne yaklaşık 2 milyar yeni insan katıldı. Küresel standartlara göre, katılanların büyük bir kısmı orta sınıf olarak nitelendiriliyor ve bir zamanlar Amerikalı veya Avrupalı işçiler tarafından yapılan işleri çok daha az maliyetle yapmaya talip. Ayrıca ilerleyen teknoloji, daha öncesinde mavi yakalılar tarafından yapılan birtakım işleri günümüzde geçersiz hale getirmiş durumda. Örneğin kütüphanecilik veya seyahat acentalığı gibi meslekler otomasyon sistemi ile yürütülüyor ve sağladıkları istihdam olanakları gün geçtikçe azalır durumda.

Bütün bu yaşanan olumsuzlukları kavramakla beraber, İnternet'in sağladığı imkanlarla bilgi çağındaki yürüyüşünü iyiden iyiye hızlandırmış olan küreselleşmenin bugün yeniden bir geçiş dönemi yaşıyor olduğunun ve ortaya çıkan birçok sorun, dengesizlik ve travmanın bu kontrolsüz geçiş döneminin yarattığı kaostan kaynaklanıyor olduğunun bu

1970'lerden beri küresel işgücüne yaklaşık 2 milyar yeni insan katıldı. Katılanların büyük bir kısmı orta sınıf olarak nitelendiriliyor ve bir zamanlar Amerikalı veya Avrupalı işçiler tarafından yapılan işleri çok daha az maliyetle yapmaya talip.

noktada üzerinde durmalıyız. İdeal anlamında küreselleşme, en başından beri dünya ekonomisini, sermayeyi, üretilen ürünleri, hizmetleri, teknolojiyi, bilimi ve kültürü ortak bir havuz olarak tanımlamış, rekabetin ruhunu verimliliği esas alarak tamamen değiştirmişti. Bu yeni dünya düzeninde, sınırların ortadan kalktığı bir rekabet yaşanacak, dünya

pazarlarının bütünlüğü uluslararası bir kültür oluşturacak ve zengin alıcı pazarlar ile nispeten daha fakir üretici ülkeler arasındaki fark gittikçe daralacaktı. İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda üçüncü geçiş evresini yaşayan küreselleşmenin kontrolü artık hükümetlerin, devlet politikalarının veya silahlı kuvvetlerin iradesinde değil, yükselen uluslararası bir kültürün etkisinde ilerliyor. Uluslararası şirketlerin, iş hayatının, gelişmekte olan ülkelerin ve yeni küresel liderlerin dünya yönetimi üzerindeki etkisini arttırdığı küreselleşmenin bu evresinde yine her döneminde olduğu gibi tepkiler doğuyor ve protestolarla karşılaşılıyor.

“Casino” Kapitalizmi

Dünya ekonomisinin 1970’lerde yaşadığı şoklar ve petrol krizleri neo-liberal aidiyet ve düşünceleri büyük ölçüde güçlendirdi. Bu durum özellikle Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ertesinde hızını arttırmış, politikacılar ve bürokratlar serbest piyasaların herhangi bir müdahale

Küresel sermaye piyasalarında bulunan paranın çok büyük bir kısmı esas olarak ürünlerin veya hizmetlerin alımı ve satışı veya real ekonomide yatırım yapmak amacıyla değil, elde bulunan parayı finansal riskten korumak için kullanılıyor.

olmaksızın işleminin en verimli ve sağlıklı model olduğu fikrinde birleşmişti. John Maynard Keynes’in fikirlerinin temsil edildiği refah devletlerinin neden olduğu enflasyon fazlalıklarından rahatsız olan çevreler, verimliliği ve para kazanmayı esas alan uluslararası şirketlerin, ekonomik hayatı halkçı ve demokratik ulus devletlerden daha iyi şekillendireceğini düşünüyordu. Bu anlamda, kazanç amaçlı kişisel çabalar, politikacıların populist söylemlerinin önüne geçecek ve küreselleşme bunun için bir çıkış noktası olacaktı.

Dünya pazarlarının tam anlamıyla birbiriyle entegre olması için şüphesiz en önemli koşul aynı zamanda ulusal kontrolün ortadan kalktığı küresel bir finansın oluşmasıydı. Son 30 senede, bu anlamda çok sayıda ülkede sermaye kontrolleri ortadan kaldırıldı, fakat bunların yerine geçecek küresel kanun, kurum ve standartlar yeteri kadar güçlendirilmedi. Bunun sonucu olarak kontrolsüz hızlı para hareketleri

birçok ulusal senet ve tahvil piyasasında derin etkiler bıraktı. Günümüzün küresel finansı, bilgisayar ekranlarından yüzlerce milyarlık para kaynaklarının birbiri ardına alış ve satışlarını yapan, piyasalardaki dengesizliklerden spekülasyon kazançları sağlayabilen ve hükümetler veya kendi kurumsal patronları tarafından dahi pek fazla kontrol edilemeyen genç insanlar tarafından yönetiliyor. Küresel paranın oldukça büyük bir kısmı yabancı döviz takas piyasalarında bulunuyor. Nisan 2010 verilerine göre, yabancı döviz takas piyasalarının günlük hacmi 2007 yılından beri %20 artarak 3.98 trilyon dolar seviyelerine ulaşmış durumda. Bu rakam 2007 yılında yaklaşık 70 milyar dolar olarak görülen günlük küresel ticaret hacminden kat be kat daha fazla. (Economist, 2011) Bir başka deyişle, küresel sermaye piyasalarında bulunan paranın çok büyük bir kısmı esas olarak ürünlerin veya hizmetlerin alımı ve satışı veya real ekonomide yatırım yapmak amacıyla değil, elde bulunan parayı finansal riskden korumak için kullanılıyor.

1980’lerden beri ardı ardına yaşanan finansal krizler şunu gösteriyor ki artık güçlü ve zengin devletler dahi uluslararası sermayeye karşı kendi bağımsız politikalarını uygulamakta zorluk çekiyorlar. Bu anlamda Mitterrand’ın 1980’lerde reflasyon ile olan tecrübesi, Avrupa Para Birliği’nin 1992’de dağılması, 1990’ların sonunda Asya

para birimlerinin çökmesi ve ertesinde Asya’nın yaşadığı duraklama, daha sonrasında Rusya, Brezilya ve Meksika’da yaşananlar ve son küresel kriz, spekülasyon kazançları uğruna ortadan kaldırılan ve yerleri doldurulamayan denetim mekanizmalarının önemini açıklıyor.

Wall Street “işgalcilerinin” Sol’a yakın, neo-merkantalist anlayışı, politik gücün uluslararası kural ve standartları oluşturması ve makroekonomik kararları bir düzen içine oturtması gerektiği konusunda birleşiyor. İçinde bulunduğumuz karmaşık düzen örneğin Nobel ödüllü ekonomist James Tobin’in önerdiği, özellikle kısa vadeli finansal işlemler üzerinde uygulanabilecek bir vergi sistemi ile bir nebze olsun kontrol altına alınabilir. Ayrıca, eski Fed Başkanı Paul Volcker’ın 2011 yılında önerdiği “Volcker Kanunu,” uluslararası piyasalarda işlem yapan Amerikan bankalarının sıkça yaptığı spekülasyon işlemleri belli kurallar çerçevesinde kısıtlanabilecek bir başka yöntem olabilir.

Bunların arasında Haziran 2011’de Amerikan Başkanı Barack Obama’nın imzası ile yasalaştırılan Dodd-Frank Kanunu, banka sermayelerinin arttırılmasını ve böylece riskin azaltılmasını amaçlıyor. Bütün bu öneriler ve eğilimler, protestoculara göre pozitif bir durum olarak

Wall Street “işgalcilerinin” Sola yakın, neo-merkantalist anlayışı, politik gücün uluslararası kural ve standartları oluşturması ve makroekonomik kararları bir düzen içine oturtması gerektiği konusunda birleşiyor.

görülebilir, fakat yine de bunu yeterli görmeyeceklerdir. %1’in reforme edilmesi, %99’un şu an yaşadığı sorunları aniden düzelteceği anlamına gelmiyor: Protestocular, yaşananların esas sorumlusu olarak etkisini iyiden iyiye arttıran küreselleşme, kazanç ve rekabet anlayışını ve bunların uğruna kaybedilen toplum değerlerini görüyorlar.

Küreselleşme ve Teknoloji

Coğrafi şartların, din ve devlet baskılarının ve ekonomik engellerin özgürlük, zenginlik ve makam için yıkıldığı küreselleşmenin ilk dönemi olan 15. ve 18. Yüzyıllar arası dönem Amerika Birleşik Devletleri’nin yükselişine ışık tutmuş; ulaşım ve teknolojinin ilerlediği 19. ve 20. yüzyıllardaki ikinci dönemi ise ticaretin anlayışını uluslararası boyuta taşımıştı. Thomas Friedman’a göre, İnternet’in kullanımının gittikçe arttığı 21. yüzyılda küreselleşmenin 3. dönemine girmiş bulunuyoruz. Bu son evrede, İnternet’in ortaya çıkışı ile toplumlar arasında mekan, mesafe, zaman ve hatta dil gibi engeller ortadan kalktı ve çok sayıda yeni işbirliği platformu sağlandı. Ayrıca arabuluculuk için gerekli olan birçok kurum, makam ve kişi işlevini yitirdi.

Friedman’a göre, %80’i teknolojik gelişmelerin ışığında ilerleyen küreselleşme artık geri dönülemez bir yol. Teknolojik gelişmeler bizlerin üzerinde farklı niyetler

oluşturuyor ve yeteneklerimizin bu şekilde gelişmesini sağlıyor. Küreselleşmenin bu 3. döneminin ana özelliği - tıpkı İnternet’in olduğu gibi - insanların birbiriyle gittikçe daha fazla bağlandığı, fakat aynı zamanda denetim mekanizmalarının tam anlamıyla oturtulmadığı bir düzen yarattı. Küresel ağ bağlantısına yakın zamanda dahil olan gelişmekte olan ülkeler, yeni pazarlar, uluslararası şirketler ve yeni iş güçleri ile yaratıcılık, sermaye ve teknolojik dinamizm artarken, aynı zamanda uluslararası sistemde çalkalanmalar da meydana geldi. Bu dinamizm, 1997’de 468 milyar dolar olan küresel yabancı yatırım hacminin, 2010 yılında 1,25 trilyon dolara yükselmiş olmasıyla örneklenebilir. (UN, 2011)

Küreselleşme son 60 senede dünya ticaret hacmini 20 kat arttırdı ve uluslararası şirketler birçok gelişmekte olan ülkede fakirliğin azalmasını sağladı. Fakat küreselleşme karşıtları, bu anlayışın aynı zamanda ulusal kültürleri, milli çıkarları ve aidiyetleri yok ettiğine inanıyorlar. Küreselleşmenin sağladığı imkanlar, uluslararası şirketlerin, zengin pazarlarda ürünlerini satarken, aynı zamanda vergilerin, çevre denetimlerinin ve çalışan ücretlerinin düşük olduğu başka ülkelerde üretim yapmasına imkan sağlıyor. Bu anlamda, Amerika’nın ortaya çıkardığı “İPhone” gibi önemli teknolojik ürünlerin dahi üretiminde Amerikalı’dan daha çok Çinli’lere istihdam sağlanabiliyor. Rekabet gücünün çok farklı olduğu Yeni Delhi ve San Diego gibi iki farklı şehirde bulunan insanlar aynı küresel iş piyasasında istihdam arıyorlar ve böylesi bir durum, Wall Street protestocularının anlayışına göre, Amerika’nın ve genel olarak demokratik Batı’nın milli çıkarlarına zarar veriyor.

Küreselleşme son 60 senede dünya ticaret hacmini 20 kat arttırdı ve birçok gelişmekte olan ülkede fakirliğin azalmasını sağladı. Fakat küreselleşme karşıtları, bu anlayışın ulusal kültürleri, milli çıkarları ve aidiyetleri yok ettiğine inanıyorlar.

Burada esas sorun Batı’nın yaşadığı göreceli güç kaybı olarak da görülebilir. Stanford Üniversitesi’nden Micheal Spence’nin Council of Foreign Relations için yaptığı araştırma şunu gösteriyor ki kazancını ürün ve servislerin uluslararası ticaretinden elde eden büyük Amerikan

şirketleri, 1980 yılından beri neredeyse net olarak hiçbir yeni istihdam sağlamadılar. Buna karşılık, daha önce Amerikalı ve Avrupalılar tarafından yapılan çok sayıda orta sınıf işi dünyanın başka bölgelerine kaydirdılar. New America Foundation’ın yaptığı araştırmaya göre, dünyanın başka bölgelerinde yükselen yeni orta sınıfa karşın, orta sınıfın Amerikan ekonomisi içindeki payı 1980’de %52 iken 2010’da bu oran %42’ye kadar geriledi. (Foroohar, 2011, s.3-4)

Kazancını uluslararası ticaretten elde eden büyük Amerikan şirketleri, 1980 yılından beri neredeyse hiçbir yeni istihdam sağlamadılar. Buna karşılık, daha önce Amerikalı ve Avrupalılar tarafından yapılan çok sayıda işi dünyanın başka bölgelerine kaydirdılar.

Hızla gelişen teknolojinin ortaya çıkardığı imkan ve yenilikler küresel iş gücünün mayasını da değiştirir nitelikte. Örneğin, İnternet’in sağladığı imkanların bireyler arasındaki bağlantıyı arttırmasıyla sekreterlik veya seyahat acentalığı gibi birtakım aracı ve orta sınıf meslek ortadan kalkmış durumda. Teknolojik gelişimi savunanlar, teknolojinin kısa vadede bazı eski mesleklerin yok olmasına neden olabileceğini, fakat orta ve uzun vadede getirdiği verimlilik ile yeni imalat ve hizmet imkanları sağlayacağını ve istihdamı arttıracağını düşünüyorlar. Örneğin, mikrodevre üretiminin Amerikan ekonomisine sağladığı istihdam toplamın sadece %0.6’sı kadar; ama microchip’in sağladığı başka imkanlar yeni sektörlerin oluşmasına neden olabilir. Fakat şu da bir gerçek ki mikrodevre gibi teknolojik gelişim üzerinden ilerleyen sektörlerde sadece en bilgili ve en yaratıcı olanlar ödüllendirilecektir. Bu tip sektörler, ya istihdam şemasının en tepesinde olan yazılım mühendislerine, ya da ancak en altında olan satış temsilcilerine iş imkanı sağlayabilecek nitelikte.

Eğitim ve Yükselme

Yapılan araştırmalar, eğitimdeki gelişmeler teknolojik atılımlara ayak uydurduğu sürece istihdam büyümesinin devam edeceğini gösteriyor. (Foroohar, 2011, s.5)

Bu çerçevede, İkinci Dünya Savaşı ertesinde, yarım yüzyıldan uzun bir zaman boyunca Amerika ve Avrupa’nın eğitimdeki gelişmeleri teknolojik atılımlar ile paralel bir şekilde ilerledi. Bu dönem boyunca, gelişmiş ülkelerdeki üniversitelerden lisans derecesi ile mezun olmak beyaz yakalı bir iş sahibi olmak için yeterliydi. Artan eğitim kredileri ve burs imkanları ile üniversite mezunlarının sayısı artmış ve özellikle Amerika’da büyük verimlilik kazançları sağlanmıştı. Üniversite mezunları bu dönem boyunca gelirlerini ve sınıflarını günümüzde olduğundan çok daha rahat bir şekilde arttırabilmişti.

Fakat, özellikle son 15 senede, Amerika ve Avrupa’da yüksek eğitim sahibi olma konusundaki kolaylıklar istihdam pazarının kaldıracılabileceğinden çok daha fazla bir yükselme talebine de neden oldu. Yüksek eğitim kurumları, elde olan orta sınıf işlerden çok daha fazla üniversite mezunu üretti. Bu durum karşısında, birçok yüksek öğrenim sahibi kişi orta sınıf işlerde kendine yer bulamadı ve lise veya altı eğitimin yeterli olacağı daha düşük seviye işlerde çalışmaya başladılar. Bunun yanında, orta sınıfa ait olan işlere olan talep artmakla beraber, mevcut orta sınıf işlerin sayısı da her geçen gün azaldı. Daha önceden de belirttiğimiz gibi, belirli orta sınıf işler ya gelişmekte olan ülkelere kayıyor ya da teknolojinin getirdiği verimlilik ile piyasadan siliniyor. Teknolojinin getirdiği yenilikler artık eskisinden daha bilgili, dikkatli ve yaratıcı insanlara olan ihtiyacı arttırırken, bu aynı zamanda önerilen işlerin kalitesi arasında bir uçuruma da neden oluyor.

Yükselmenin önündeki bir başka engel olarak ise Amerika’da gittikçe kuvvetlenen meritokratik yapı görülebilir. Avrupa’nın meritokratik yapısına karşı özgürlük ve eşitlik anlayışı ile doğan Amerika Birleşik Devletleri’nde, sosyal sınıfın etkisi gün geçtikçe eğitim sistemi üzerindeki etkisini arttırıyor ve kademeli bir yapının ortaya çıkmasına neden oluyor. Bu durum, en iyi işleri elde etmek için anahtar olan elit okulların öğrenci seçimindeki tutumundan da gözlemlenebilir. Amerika’nın en iyi 146 okulundaki öğrencilerin yaklaşık dörtte üçü ülkenin en zengin sosyo-ekonomik çeyreğini temsil ediyorlar. Örneğin, prestijli Harvard Üniversitesi’ndeki öğrencilerin ailelerinin ortalama yıllık geliri 150,000 dolar seviyesinde. Amerika’nın “Ivy League” olarak adlandırılan en seçkin sekiz üniversitesinde, mezun çocukları her dönemin yaklaşık %15’ini oluşturuyor. Harvard Üniversitesi’de bir

mezunun ailesinden olarak Üniversite'ye kabul edilmek, ailesinde mezun olmayanlara göre üç kat daha muhtemel. (Economist, 2004, s.5) Bu düzen, ekonomik imkanların sınıf sistemi ile şekillendiği bir yapının devam etmesine neden oluyor.

Benzer tepkiler ve Sonuç

Wall Street protestocuları, eğitim sistemindeki eşitsizliklerin, küresel finansın karmaşık yapısının ve kontrolsüz küreselleşmenin, zengin ile fakir arasındaki uçurumu daha da arttırdığını düşünüyor. Yaşananlara “işgalcilerin” gözlüğünden bakarsak; 1940’ların sonundan

Her ne kadar çözüm önerileri birbirinden çok farklı olsa da Tea Party hareketi ile Wall Street protestocularını birleştiren tepkinin nedeni aynı: Milli çıkarların küreselleşme uğruna feda edilmesi ve bununla beraber Batı’nın yaşadığı göreceli düşüş.

1970’lerin başına kadar, orta halli Amerikan ailelerinin gelirleri ikiye katlanmışken, bu tarihten sonra Amerikan halkının %90’ının gelirinin sadece %5 arttığını; buna karşın küresel finans ve ticaret ile uğraşan en üstteki %1’lik kesimin gelirinin 1979 ile 2007 arasında %281 düzeyinde bir artış gösterdiğini görüyoruz. (Sullivan, 2011, s.3) Protestocular, bu durum karşısında - tıpkı 19. yüzyılın neo-merkantalist düşünürleri Friedrich List ve Giuseppe Mazzini gibi - pazar ekonomisinde verilen kararların hem ahlaki hem de rasyonel tarafını sorguluyorlar. Liberal ekonomiyi eleştirenler, insan kararlarında ortaya çıkan dengesizliklere, bencil dürtülere atıfta bulunuyorlar ve pazar ekonomisinin ortaya çıkardığı otomatik karar mekanizmasının kalitesinden şüphe duyuyorlar.

Benzer bir şekilde, ismini 1773’de Boston’da Amerikan halkının İngiliz sömürgesine isyan ettiği Tea Party (Çay Partisi) olayından alan hareket, Amerika’da uluslararası kuruluşların ülke kontrolünü ele geçirdiğinden ve

demokrasinin zayıfladığından yakınıyor. Tea Party mensupları aynı sorunlara Wall Street protestocularından çok farklı çözüm önerileri ile yaklaşıyorlar. Zenginlerin daha çok vergilendirilmesi gerektiğini, devletin alt ve orta sınıfı korunması gerektiğini düşünen Wall Street protestocularına karşın, Tea Party mensupları piyasa ekonomisinin tamamen serbest bırakılması ve vergilerin daha da aşağı çekilmesi gerektiğini düşünüyorlar. Her ne kadar çözüm önerileri birbirinden çok farklı olsa da Tea Party hareketi ile Wall Street protestocularını birleştiren tepkinin nedeni aynı: Milli çıkarların küreselleşme uğruna feda edilmesi ve bununla beraber Batı’nın yaşadığı göreceli düşüş.

Burada üzerinde durmamız gereken nokta küreselleşmenin her geçiş döneminde bazı sıkıntılara neden olsa da ortaya çıkardığı vizyon ve imkanlar ile dünyayı her seferinde daha ileri bir noktaya taşıdığı, insanlığın daha da yükselmesine neden olduğudur. Yapılması gereken, küreselleşmenin sağladığı milletler arasındaki evrensel dayanışmayı uluslararası kanunlar, kurumlar ve liderler ile taçlandırmak ve teknolojinin getirdiği yeniliklere uygun bir şekilde küresel eğitim sistemini reforme edebilmektir. Bu tedbirler, yaşanan artçı sokların etkisini azaltacaktır.

Referanslar:

Calleo, P. D. (2001). Rethinking Europe’s Future. New Jersey. Princeton University Press.

Economist. (2004). Meritocracy in America: Even Higher Society, Even Harder to Ascend: <http://www.economist.com/node/3518560>

Foroohar, Rana. (2011). What Ever Happened to Upward Mobility? Time, 178.

Lowenstein, Roger (2011). It’s Not A Hippie Thing. Bloomberg Businessweek. 69-72

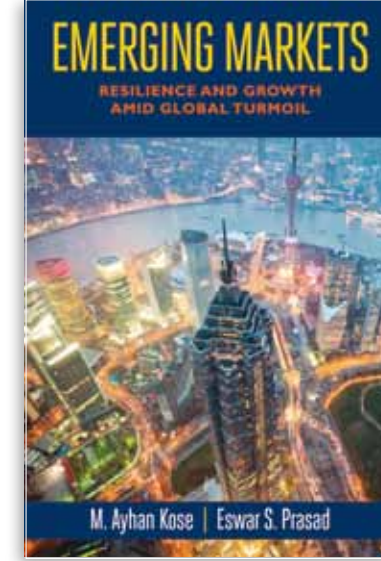
Sullivan, A. (2011). You Say You Want A Revolution. Newsweek, 158

UNCTAD, (2011). Non-equity Modes of International Production and Development. World Investment Report 2011

KRİZİN AYNASINDA YÜKSELEN PİYASA EKONOMİLERİ

Cemal Yardımcı

8 O’lerin ortasından bu yana, orta gelir düzeyine sahip bir dizi ülkenin giderek aratan bir hızla parlayışına şahit oluyoruz. Öyle ki, küresel ölçekte, son yirmi beş yıla ve önümüzdeki yıllara rengini veren olayın bu olduğu rahatça öne sürülebilir. Aslında söz konusu olan kapitalizmin yeni ülkelere ve yeni alanlara yayılması ve dünya çapında entegrasyonun derinleşmesi. Sovyet bloğunun çözülmesinden Arap baharına kadar son yılların bütün gelişmeleri bu tabloda yerini buluyor. Son krizin getirdiği içe kapanmacı eğilimlere rağmen bu sürecin devam edeceğini öngörmek mümkün.

IMF Araştırma Departmanı direktör yardımcısı Ayhan Köse ve daha önce yine IMF’de çalışmış ve Çin Bölümünün başkanlığını yapmış olan Cornell Üniversitesi öğretim üyelerinden Eswar Prasad, Emerging Markets –Resilience and Growth Amid Global Turmoil (Yükselen Piyasalar – Küresel Kargaşanın Ortasında Esneklik ve Büyüme) başlıklı kitaplarında bu gözde ekonomileri masaya yatırıyor. Yaptıkları işi, yükseliş sürecinin ortalarında, yükselen piyasa ekonomilerinin bir fotoğrafını çekmek olarak değerlendirmek mümkün. Bu resmi ortaya koyarken, yaşadığımız krizi bir mercek olarak kullanıyorlar. Bu nedenle, “decoupling”, yani

“gelişmiş ekonomilerle yükselen piyasaların performanslarının ayrışması” tartışması, yaptıkları çalışmanın merkezine yerleşiyor.

2000’li yılların ortalarında gelişmiş ekonomiler durağan bir dönemdeyken yükselen piyasaların hızla büyümesi bu ayrışma tartışmasını başlatmıştı. Küresel kriz yükselen piyasaları da vurunca, ayrışma tartışmaları küllenir gibi oldu. 2009 ortalarından itibaren yükselen piyasaların gelişmiş ekonomilerle tezat halinde, hızlı bir canlanma içine girmesi, ayrışma konusunu tekrar gündeme getirirken, performanslarının ülkeden ülkeye oldukça değişkenlik göstermesi konunun incelikli bir analizle ele alınmasını gerekli kılıyor. Şöyle soruların ele alınması gerekiyor: Gelişmiş ülkelerle yükselen piyasalar arasında, ekonomik dalgalanmaların aktarım mekanizmaları nasıl değişti? Yükselen piyasalar, gelişmiş ülkelere kaynaklanan küresel ekonomik ve finansal gelişmeler karşısında ne kadar esnek ve dayanıklı? Yapısal farklılıklar ve ekonomi politikalarındaki farklı seçimler bu esneklik ve dayanıklılığı nasıl etkiliyor? Köse ve Prasad, kitaplarını tam da bu sorulara cevap aramak üzere yaptıkları bir dizi çalışmaya dayandırmış. Yazarlar, son yirmi yılda dünya üretiminde, tüketiminde, yatırımında ve ticaretindeki payları neredeyse ikiye katlanan

Bu süreçte ortaya çıkan yeni aktörlere ilginin büyük olması doğal. Bu yüzden son yıllarda, uluslararası yatırımcılardan akademik camiaya, medyadan siyasi çevrelere, dikkatler yükselen piyasa ekonomileri üzerinde odaklanmış durumda. Küresel krizin her ülkeyi, öncelikle kendi dertleriyle boğuşmaya yönlendirmesine rağmen küreselleşme sürecinin

Ayhan Köse ve Eswar Prasad yaşadığımız krizi bir mercek olarak kullanarak masaya yatırdıkları yükselen piyasa ekonomilerini inceliyor.

bu temel olgusuna olan ilgi azalmış değil. Tam tersine, gelişmiş ülkelere kıyasla krizden nispeten daha az etkilenen, daha hızlı ve daha bariz bir toparlanma yaşayan yükselen piyasaların küresel ekonomi ve politikada ağırlığı artıyor.

yükselen piyasa ekonomilerinin artan ağırlığını sergileyerek işe başlıyor. Ardından gelişmiş ekonomiler, yükselen piyasa ekonomileri ve diğer gelişmekte olan ülkeler olarak ayırdıkları, bunların yanı sıra farklı amaçlarla bir dizi farklı biçimde alt bölümlere ayırdıkları 106 ülkenin elli yıllık verilerini kullanarak analizlerine giriyorlar.

Köse ve Prasad'ın çalışmalarının ortaya koyduğu ilginç sonuçların ilki, son yirmi beş yılı kapsayan küreselleşme döneminde ticaretin serbestleştirilmesi sonucunda yalnız yükselen piyasa ekonomilerinde sınır ticaretinin ve bu ekonomilerin kendi aralarındaki ticaretin de kayda değer ölçüde artmış olması. Bir başka ilginç sonuç ise finansal ve ticari entegrasyonun üretimdeki oynaklığı genel olarak artırmasına rağmen, entegrasyona bağlanabilecek büyüme bileşeninin, büyüme üzerinde olumsuz bir etki yapmaması, dahası dış piyasalara açıklığın durgunluk ve kriz koşullarından çıkış açısından yükselen ekonomilere esneklik ve dayanıklılık kazandırması.

"Ayrışma" meselesine ilişkin olarak yazarlar, yükselen ekonomiler ile gelişmiş ekonomilerin üretim göstergeleri arasındaki korelasyonun zamanla azaldığını, buna karşılık finansal göstergeler arasındaki korelasyonun ise arttığını bulguluyor. İncelikli bir ekonometrik analiz, korelasyona ilişkin bulgularını teyit ediyor: Hem gelişmiş ekonomiler, hem de yükselen piyasalar için grup-ici faktörlerin ağırlığı giderek artarken küresel faktörlerin ağırlığı azalıyor ve bunun sonucunda durgunluk-genişleme döngülerinin uluslar arası düzeyde eşzamanlılığı bir miktar düşüyor.

Yazarlar, durgunlukların ve finansal krizlerin (özellikle de bu ikisinin bir arada yaşanmasının)maliyetinin, gelişmiş ülkelere kıyasla yükselen piyasa ekonomilerinde daha fazla olduğunu gösteriyor. Buna karşılık son küresel krizle başa çıkma konusunda,

Eswar S. Prasad, IMF'de Finansal İncelemeler bölümünün ve Çin Bölümünün başkanlığını yaptı. Şu anda Cornell Üniversitesi'nde öğretim üyeliğinin yanı sıra Brookings Institution'da Uluslararası Ekonomi kürsüsünde bulunuyor ve NBER'de konuk araştırmacı olarak çalışıyor.

M. Ayhan Köse, IMF'nin ABD ve Kanada masalarında ekonomist olarak çalıştıktan sonra Araştırma Departmanında direktör yardımcısı oldu. IMF Economic Review dergisinin eş-yayıncılığını ve IMF araştırma bülteninin yayıncılığını da sürdürüyor.

yükselen piyasa ekonomilerinin hem gelişmiş ekonomilerden, hem de diğer gelişmekte olan ekonomilerden daha başarılı olduklarını saptıyorlar. Ardından yükselen ekonomiler arasındaki performans farkına odaklanıyorlar. Yükselen ekonomiler arasında Çin ve Hindistan başta olmak üzere Uzak Asya ekonomileri krizden nispeten az etkilenip güçlü bir büyüme gösterirken, Avrupa'nın ve Latin Amerika'nın yükselen ekonomileri şiddetli bir daralma yaşadı ve bunun ardından da çok parlak bir performans göstermedi. Yazarlar bu durumu açıklarken özellikle yükselen Avrupa ekonomilerinin yabancı bankalara açıklığına ve bunun yarattığı kredi daralmasına dikkat çekiyor.

Kitabın sonlarında yükselen ekonomilerin esneklik ve dayanıklılığına katkı yapan faktörlerin bir dökümü yapılıyor. Yazarların önemli bulduğu faktörler arasında yükselen ekonomilerin kriz öncesinde biriktirmiş oldukları döviz rezervleri, azalan dış finans gereksinimi, kendi aralarında kurdukları ve gelişmiş ekonomilere bağımlılıklarını azaltan ticaret bağları, üretim ve ihracatta çeşitlendirme, (finansal disiplin, enflasyon hedeflemesi ve esnek kur politikaları gibi) sağlam makroekonomik politikalar, yükselen kişi başına gelir ve orta sınıfların güçlenmesi bulunuyor. Kitap bu çerçevede bu ekonomilerin uzun vadeli sürdürülebilir büyümesi için dersler ve politika önerileri ile sonlandırılıyor.

Kitabın arka kapağında, yükselen ekonomilerin büyüme performansını kestirmek isteyenler ya da bu ülkelerdeki iş imkânlarıyla ilgilenenler için önemli olduğu belirtiliyor. Köse ve Prasad'ın kitabı, bizim açımızdan iki kat önemli: Hem Türkiye yükselen piyasa ekonomileri arasında seçkin bir yer tuttuğu için, hem de yükselen piyasaların kendi aralarındaki finansal ve ticari ilişkilerin önümüzdeki günlerde hızla gelişmesi öngörüldüğü için.

Ekin
KONAKLARI

A Tipi Konak

B Tipi Konak

Siz daha iyisine layıksınız!

Ekin Konakları bu yüzden inşa edildi...

Daha ilk bakışta insanı büyüleyen, Büyükçekmece Göl Vadisi panoraması ile Ekin Konakları'nda yaşam başladı.

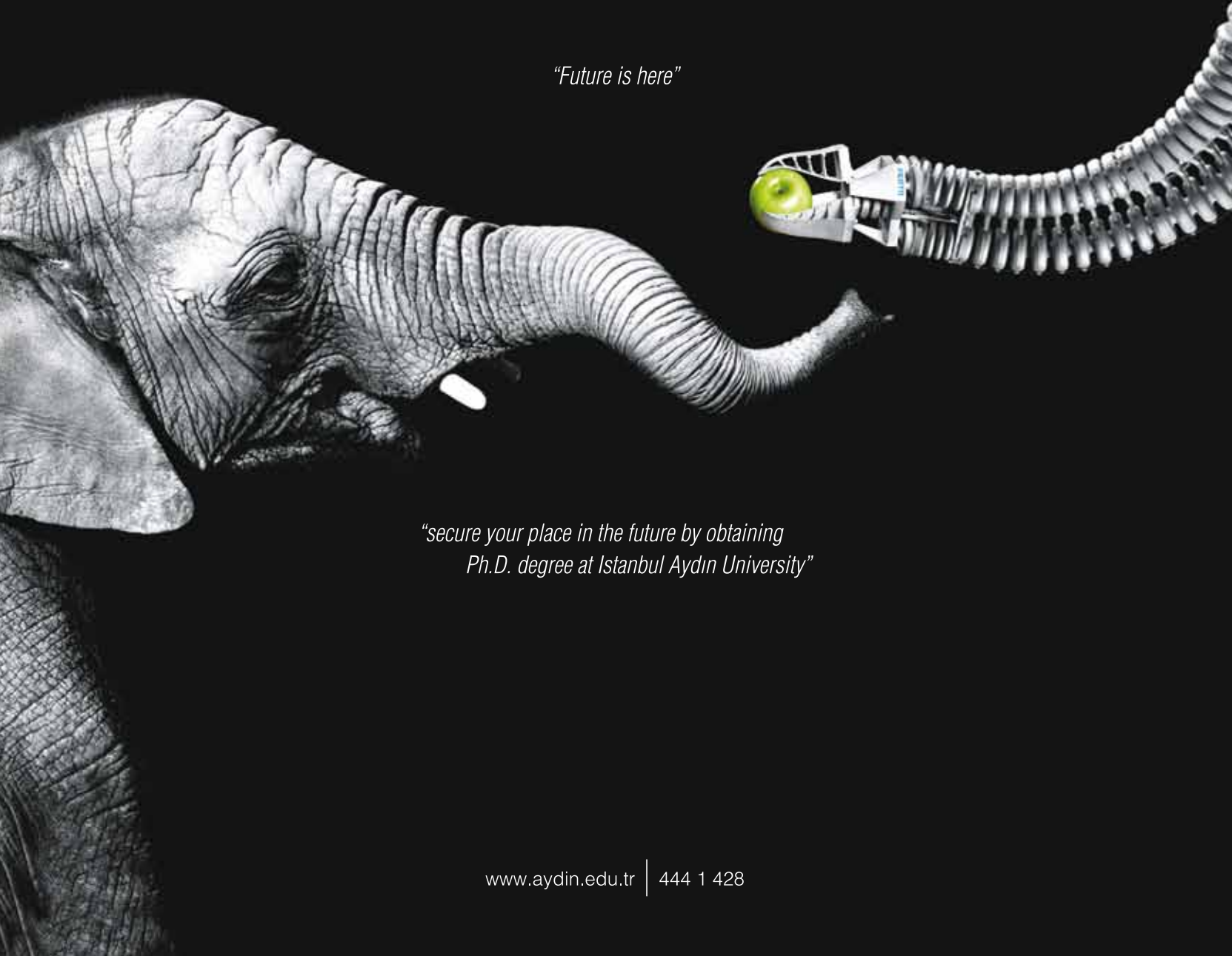
Tek parsel üzerinde olmanın sağladığı güvenlik avantajları ile size sadece butik bir proje değil, gerçek bir butik yaşam vadeden Ekin Konakları, geleneksel konak konforunu ve çağdaş yaşamın tüm gerekliliklerine sahip akıllı ev altyapısını birarada sunuyor.

Çok özel lansman fırsatlarıyla, sizleri Ekin Konakları'nın seçkin sahipleri arasındaki yerinizi almaya davet ediyoruz!

Tel.: 0 212 850 8178 • 0 212 850 8176 • Kültür2000 Koleji yanı, Göl Vadisi, Büyükçekmece • www.ekinkonaklari.com.tr

"Future is here"

*"secure your place in the future by obtaining
Ph.D. degree at Istanbul Aydın University"*